

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Γενάρης - Φλεβάρης 2018 Νο126 Τιμή: 4€

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

1918
1968
2018

Ίδρυση του ΣΕΚΕ

Μάης "Τα θέλουμε όλα"

Η μάχη
συνεχίζεται

- 17 Μάρτη-Διεθνής αντιφασιστική μέρα δράσης • Κίνα-Από τον Μάο στον Σι Τζι Πινγκ
- Μάνδρα-Η κρίση της Αττικής • Σαουδική Αραβία • Γερμανία

ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ 2018

50 ΧΡΟΝΙΑ
Μάης 68

4 μέρες με επαναστατικές ιδέες & συζητήσεις

Αθήνα

**17-20
ΜΑΗ**

Οργανώνεται από το
Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα

Γενάρης - Φλεβάρης 2018

2

**«Ανάκαμψη»
για τους πλούσιους,
αγώνες για το εργατικό κίνημα**

Μαρία Στύλλου

9

1918- Η ίδρυση του ΣΕΚΕ

Λέανδρος Μπόλαρης

16

**Γερμανία- Αδιέξοδα
και πολιτική κρίση**

Σωτήρης Κοντογιάννης

20

**17 Μάρτη,
Διεθνής αντιφασιστικός
ξεσηκωμός**

Γιώργος Πίπας

26

**Η Σαουδική Αραβία
σε αναταραχή**

Νίκος Λούντος

31

**Μάνδρα,
η κρίση της Αττικής**

Δήμητρα Κυρίλλου, Κώστας Πίπας

38

**Κίνα-
Από τον Μάο
στον Σι Τζι Πίνγκ**

Πάνος Γκαργκάνας

46

Βιβλιοκριτική

*Έφη Αβδελά, Ραϋμόνδος Αλβανός,
Δημήτρης Κουσουρής, Μενέλαος Χαραλαμπίδης*

**Η Ελλάδα
στο Μεσοπόλεμο**

Κώστας Βησασόπουλος

Λέον Τρότσκι

**Προβλήματα
της καθημερινής ζωής**

Κατερίνα Θωίδου

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, **Υπεύθυνη σύνταξης:** Μαρία Στύλλου

Σύνταξη: Κώστας Βησασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, **Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση:** Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης, **Υπεύθυνη διακίνησης:** Ελέαννα Τσώλη, 210 5247140, **Κεντρική διάθεση, σελιδοποίηση:** Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14, Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, **ISSN:** 2241-7176

Για επικοινωνία: socialismosapotakato@gmail.com www.socialismfrombelow.gr

«Ανάκαμψη» για τους πλούσιους, αγώνες για το εργατικό κίνημα

Γενική Απεργία 14 Δεκέμβριου

Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ μοιράζει υποσχέσεις στους φτωχούς, αδικημένους, εργαζόμενους και συνταξιούχους, ότι τον Αύγουστο του 2018 τελειώνουν τα βάσανα που έχουν περάσει τα τελευταία 8 χρόνια με τα μνημόνια. Υπόσχεται ότι η ανάκαμψη που ήδη αρχίζει να φαίνεται στην παγκόσμια οικονομία και στην Ελλάδα θα μοιραστεί ισότιμα ανάμεσα στους εργαζάτες και τους βιομήχανους, τις επιχειρήσεις και τους τραπεζίτες. Κοινώς είναι η κυβέρνηση της αριστεράς που δικαιώνεται για τις υποσχέσεις της. Γι' αυτό άλλωστε και η κωλοτούμπα που έκανε ήταν αναγκαία για «την καινούργια περίοδο που ανοίγει». Δεν είναι μόνο ο Τσίπρας και η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ που μιλάει για το τέλος της Μεγάλης Ύφεσης, είναι όλες οι κυβερνήσεις, όλες οι εκτιμήσεις παγκόσμια.

Μιλάνε με αισιοδοξία ότι η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται στο τέλος του τούνελ, ότι αυτό το δείχνουν τα χρηματιστήρια και περισσότερο απ' όλα η Γουόλ Στρητ όπου ο δείκτης των μετοχών έχει σημειώσει κάθετη άνοδο από τις αρχές του 2017 – τότε που ορκίστηκε ο Ντόναλντ Τραμπ. Το δείχνει και η εκτί-

Η Μαρία Στύλλου εξηγεί γιατί το 2018 είναι χρονιά πώλησης και συγκρούσεων με κρίσιμο το ρόλο της Αριστεράς

μηση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου που προβλέπει ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης στους G7 για το 2017 και 2018 θα είναι θετικοί – ανάπτυξη στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ, στην Ιαπωνία και στη Βρετανία.

Με αυτές τις προβλέψεις – που δεν είναι και πολύ δεδομένη η διάρευσή τους – προσπαθούν να τρέξουν όλες οι κυβερνήσεις για να καλύψουν την πολιτική αστάθεια και την αβεβαιότητα που επικρατεί παγκόσμια: η Γερμανία και το πολιτικό αδιέξοδο, η Μεί και η αβεβαιότητα του πόσο θα συνεχίσει σαν πρωθυπουργός, ο Άμπε στην Ιαπωνία και οι φιλοδοξίες του ότι η Ιαπωνία μπορεί να πάρει ξανά τη θέση της Κίνας ως ο γίγαντας της Ασίας και βέβαια ο Τραμπ και οι ελπίδες του ότι η μείωση της φορολογίας από το 35% στο 23% για τις επιχειρήσεις θα ανεβάσει τις επενδύσεις και την απασχόληση. Κοινώς, για όλους τους ηγέτες της πλουτοκρατίας διεθνώς, το ζήτημα είναι ζωής ή θανάτου – ο ηγετικός τους ρόλος αμφισβητείται, η επιλογή αμφισβητείται, η πολιτική κρίση και η αβεβαιότητα

κυριαρχεί, ο κόσμος δεν τους πιστεύει, η καρέκλα τους τρίζει και γι' αυτό γραπώνονται από τις εκτιμήσεις για οικονομική ανάπτυξη και αλλαγή της οικονομίας.

Δέκα χρόνια κρίσης είναι πολλά, περισσότερα ακόμα και από την παγκόσμια κρίση του '30.

Μέσα σ' αυτές τις εξελίξεις ελπίζει και ο ΣΥΡΙΖΑ να δικαιωθεί για να μπορέσει να αντιμετωπίσει μια δύσκολη χρονιά και από οικονομικά μέτρα, αλλά και μια χρονιά προεκλογική (ακόμα κι αν το '18 δεν γίνουν οι εκλογές).

Πόσο πραγματική η εικόνα της ανάπτυξης

Ο Κρις Χάρμαν στο βιβλίο του «Ο καπιταλισμός Ζόμπι» εξηγεί γιατί το σύστημα σήμερα δεν έχει ένα μόνιμο γιατρικό για να ελέγξει και να σταματήσει τις οικονομικές κρίσεις. Ότι κάθε οικονομική ανάκαμψη είναι προσωρινή που γρήγορα οδηγεί σε καινούργια ύφεση. «Μπορούμε να πούμε ότι το σύστημα είναι ακόμα πιο χαοτικό από την εποχή του Μαρξ. Το ίδιο το μέγεθος των μονά-

δων που το αποτελούν, το έχουν κάνει να χάσει κάποιο μέρος από την παλιά του ευλυγισία. Η καταστροφή κάποιων κεφαλαίων μέσω των περιοδικών κρίσεων, ενώ παλιότερα έδινε νέες ανάσες ζωής σε όσα κεφάλαια παραμένουν όρθια, τώρα απειλεί να τα τραβήξει κι αυτά στην πτώση. Η παροχή «οξυγόνου» από το κράτος μπορεί να αποτρέψει την πλήρη κατάρρευση του συστήματος, όμως δεν μπορεί να αποκαταστήσει την μακροπρόθεσμη ζωτικότητα του. Στην καλύτερη περίπτωση τέτοιου γιατρικά προκαλούν ένα σύντομο διάλειμμα πυρετώδους αγγιλίας, πριν ακολουθήσει μια ακόμα κατάρρευση... Τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη στη διάρκεια μιας κρίσης για να προστατεύσουν τα κεφάλαια που έχουν σ' αυτά τη βάση τους, αναγκαστικά παραβιάζουν τα συμφέροντα άλλων κεφαλαίων που έχουν τη βάση τους σε άλλα κράτη, με αποτέλεσμα ακόμα μεγαλύτερη αστάθεια. Η σημασία τους δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη οικονομική κρίση. Είναι μια πρόγνωση για το πώς θα μοιάζει ο υπόλοιπος 21ος αιώνας».¹

Αυτή η εκτίμηση δεν είναι μόνο σωστή θεωρητικά, αλλά επιβεβαιώνεται από όλες τις εξελίξεις και τα στοιχεία που έρχονται στην επιφά-

νεια για το πόσο επιφανειακή και προσωρινή θα είναι η ανάκαμψη.

Μια πρώτη παρατήρηση είναι η εκτίμηση του ΔΝΤ που προβλέπει μέσον όρο ανάπτυξης γύρω στο 3,7% σε παγκόσμιο επίπεδο για το 2017-18. Αλλά ταυτόχρονα κάνει την διαπίστωση ότι ένας τέτοιος ρυθμός είναι πολύ αδύναμος μετά από μια τόσο μεγάλη ύφεση. Πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι πρόκειται για μια ανάπτυξη στηριγμένη σε κερδοσκοπικά παιχνίδια, επενδύσεις σε τομείς μη παραγωγικούς – χρηματοπιστωτικούς – που δείχνουν δυο πράγματα.

Το πρώτο, ότι ενώ τα κέρδη έχουν ανέβει, η κερδοφορία παραμένει χαμηλά. Για τους καπιταλιστές, όμως, αυτό που μετράει δεν είναι το απόλυτο μέγεθος των κερδών αλλά η κερδοφορία, η «απόδοση» – το ποσοστό κέρδους. Είναι ανάκαμψη που προήλθε μέσα από μια μεγάλη περίοδο ποσοτικής χαλάρωσης και κυκλοφορίας χρήματος στην οικονομία, που δεν μετατράπηκε σε επενδύσεις, αλλά σε αγορά μετοχών, ομολόγων και ακινήτων. Τα χρηματιστήρια, και ιδιαίτερα η Γουόλ Στρητ έχει φτάσει σε επίπεδα επικίνδυνα που θυμίζουν προηγούμενες φούσκες, όπως το 2007, αλλά και το '30. Ενδεικτικό το διάγραμμα

που έχουν οι Φαϊνάνσιαλ Τάϊμς στις 29 Δεκέμβρη 2017, με την απότομη άνοδο των δεικτών στη Γουόλ Στρητ: ο δημοσιογράφος κάνει την παρατήρηση ότι «οι αγορές δεν μπορούν πια να χειριστούν καταστροφικά ρίσκα. Ο δείκτης του S & P 500 βρίσκεται στο επίπεδο που υπήρχε πριν από το κραχ του 1929. Ευχόμαστε να μην συμβεί το ίδιο και το 2018».² Τα κέρδη πηγαίνουν σε μη παραγωγικούς τομείς όπως μετοχές, ακίνητα, ενώ οι παραγωγικές επενδύσεις ανέβηκαν πολύ λίγο. Γι' αυτό φοβούνται ότι η μείωση της φορολογίας των πλούσιων που αποφάσισε ο Τραμπ δεν θα μεγαλώσει μόνο την ανισότητα αλλά θα ανεβάσει και το ρίσκο της κερδοσκοπίας.

Το δεύτερο είναι ότι η ανάπτυξη των G7 είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη της δεκαετίας του '30, όταν το 1937 πήγαν να βγουν από το Κραχ του 1929. Πολύ περισσότερο, είναι χαμηλότερη από τα επίπεδα που ίσχυαν πριν ξεκινήσει η κρίση της τελευταίας δεκαετίας το 2007 – αυτό σημαίνει αδύναμη κερδοφορία.

Χωρίς ισχυρότερη κερδοφορία, μπαίνει σε αμφισβήτηση η εξυπηρέτηση των χρεών. Επειδή ένα μεγάλο κομμάτι αυτής της ανάκαμψης στηρίζεται στα ιδιωτικά δάνεια (επιχει-

Καμαριέρες με το σωματείο
τους διαδηλώνουν με σύνθημα
"Έξω οι Χάρβεϋς από το Σικάγο"

ρήσεων και νοικοκυριών), η ανησυχία και η αβεβαιότητα για το τραπεζικό σύστημα μεγαλώνει. Ο δανεισμός σε παγκόσμιο επίπεδο έχει φτάσει το 235% του GDP (Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν) και το κόστος εξυπηρέτησής του προβλέπεται ότι θα μεγαλώσει. Η περίοδος της ποσοτικής χαλάρωσης έχει κλείσει, στις ΗΠΑ η Κεντρική Ομοσπονδιακή Τράπεζα (FED) ανέβασε τα επιτόκια με πρόβλεψη να τα ανεβάσει ακόμα 2-3 φορές μέσα στο '18. Η ίδια συζήτηση και ο ίδιος στόχος έχει μπει και στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, και ο μόνος που ακόμα διαφωνεί είναι η Τράπεζα της Ιαπωνίας.

Εάν αυτή η εξέλιξη, σφίξιμο των δανείων και αύξηση της αποπληρωμής τους τρομάζει τους μεγάλους καπιταλιστές, καταλαβαίνουμε τι σημαίνει για την Ελλάδα. Οι πιέσεις του ΔΝΤ και της Τρόικας συνολικά, να συνεχίσει τις περικοπές και τα μνημόνια για να πληρώσει τα χρέη στους τραπεζίτες θα είναι κεντρικό ζήτημα όχι μόνο για την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ αλλά και για τη συνέχεια. Η θηλιά στο λαιμό της εργατικής τάξης για πλεονάσματα 3,5%

του προϋπολογισμού για τις επόμενες χρονιές σημαίνει πίεση για μεγαλύτερες περικοπές στις συντάξεις, στους μισθούς, στις δημόσιες δαπάνες, είναι ένα πρόγραμμα διαρκείας που χρειάζονται μάχες, αγώνες και απεργίες για να τους ανατρέψουμε.

Σε πρόσφατο άρθρο του στην Εφ Συν, ο Κώστας Τσουπαρόπουλος θεωρεί ότι τα μέτρα που θα απαιτήσει η Τρόικα θα είναι πολύ πιο σκληρά από το πλεόνασμα 3,5% που έχει συμφωνήσει μέχρι τώρα. Δεν φαίνεται μπροστά ούτε ελάφρυνση του χρέους, ούτε ελάφρυνση των μέτρων που έχουν συμφωνήσει για το 2019 και 2020 με τη Λαγκάρντ και το ΔΝΤ. «Η σκιά Σόϊμπλε επανεμφανίστηκε, μάλιστα απειλητική και μετά την απομάκρυνση του Ντάϊσελμπλουμ... ο πορτογάλος σοσιαλιστής νέος πρόεδρος του Γιούρογκρουπ κ. Σεντένο, δήλωσε κι αυτός – παρόλα ελληνική προσοδοκία, ότι η ελάφρυνση θα εξεταστεί μετά το τέλος του προγράμματος» και πιο κάτω στο ίδιο άρθρο υπολογίζει ότι «στην επώδυνη διατία των μέτρων 2019 και 2020 (μείωση συντάξεων και αύξηση της

φορολογίας των χαμηλοσυνταξιούχων και μισθωτών) το πρωτογενές πλεόνασμα θα φτάνει το 5,5% του ΑΕΠ».³

Ανισότητα

«Από το 1980 μέχρι το 2016 η πλούσια μειοψηφία του 1% του πληθυσμού του πλανήτη είδε το εισόδημα της να ανεβαίνει κατά 28%, ενώ η αύξηση για το 50% του πληθυσμού είναι μόνο 9%. Αλλά αυτή η γενική εικόνα όταν πάμε ανά ήπειρο είναι ακόμα χειρότερη. Στη Δυτική Ευρώπη το 1% κέρδισε όσο το χαμηλότερο 51%, στην Αμερική τα εισοδήματα του 1% είναι ίσα με το εισόδημα του 88% του πληθυσμού». Μ' αυτά τα παραδείγματα ξεκινάει ο Μάρτιν Γουλφ το άρθρο του στους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς (20/12/17) και συνεχίζει κάνοντας την εύστοχη παρατήρηση «Αυτά τα φοβερά στοιχεία αποδεικνύουν ότι από μόνη της η συνολική ανάπτυξη μάς λέει πολύ λίγα για το επίπεδο καλυτέρευσης της ζωής της πλειοψηφίας του κόσμου πάνω στον πλανήτη και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ».⁴

Ο Μάικλ Ρόμπερτς σε πρόσφατο άρθρο του εξηγεί πού οφείλεται αυ-

τό το ανέβασμα.

«Ο μεγαλύτερος λόγος για την αύξηση της ανισότητας είναι ότι η μειοψηφία του 1% που βρίσκεται στην κορυφή, κατέχει όλα τα χρηματοπιστωτικά περιουσιακά στοιχεία (μετοχές, ομόλογα και ακίνητα) και οι τιμές όλων αυτών έχουν ανέβει. Οι επιχειρήσεις στις ΗΠΑ αγοράζουν οι ίδιες τις μετοχές τους (ανεβάζοντας τις τιμές) ή ανεβάζουν τα μερίσματα. Όλοι αυτοί ανήκουν στο 1%».⁵

Δεν είναι η μόνη επίθεση μέσα από την οποία έχει ανέβει η ανισότητα ανάμεσα στους πλούσιους και την πλειοψηφία του πληθυσμού πάνω στον πλανήτη. Τα στοιχεία για το διάστημα από το 1980 στο 2016 είναι αποκαλυπτικά, γιατί μετρώνε μια μεγάλη περίοδο που έχει μέσα περιόδους οικονομικής ανάκαμψης και δείχνουν ποιος πλήρωσε γι' αυτήν την ανάκαμψη και στην περίοδο της ύφεσης και στη συνέχεια. Άρα για τις κυβερνήσεις, ανάμεσα σ' αυτές και του ΣΥΡΙΖΑ που υπόσχονται ότι το σφίξιμο του ζωναριού σταματάει, είναι μια μεγάλη διάψευση, μια μεγάλη απάτη. Ελπίζουν να σταματήσουν έτσι τις αντιδράσεις, αλλά η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική.

«Το χρηματιστήριο ανεβαίνει αλλά η δημοτικότητα του Τραμπ καταρρέει» είναι η διαπίστωση σχολιαστών και γκάλοπ που έχουν γίνει την τελευταία χρονιά στην Αμερική. Ο δείκτης για το χρηματιστήριο ανέβηκε 20% από το Γενάρη μέχρι τον Δεκέμβριο του '17, ενώ η αποδοχή του Τραμπ έπεσε πάνω από 15% την ίδια περίοδο. Ξεκίνησε στην αρχή της χρονιάς κοντά στο 50% υπέρ του Τραμπ και έχει κτυπήσει πάτο τον Δεκέμβριο πέφτοντας κάτω από το 35%. Όπως σχολιάζει και ένας δημοσιογράφος «Ο Ντόναλντ Τραμπ μέχρι τώρα έχει αποδειχτεί ότι είναι ο λιγότερο δημοφιλής (μέχρι καθόλου) πρόεδρος των ΗΠΑ στην

Η μπλέ γραμμή δείχνει την άνοδο των μετοχών μέσα στο 2017, και η κόκκινη την πτώση της δημοτικότητας του Τράμπ.

μεταπολεμική περίοδο. Κανένας άλλος δεν έφτασε να έχει πέσει τόσο πολύ από την πρώτη χρονιά».⁶

Είναι προφανές ότι αυτή η εικόνα των αντιδράσεων δεν περιορίζεται μόνο στην Αμερική, αλλά απλώνεται παντού. Δεν χρειάζεται να το καταγράφουν οι εκθέσεις και τα ρεπορτάζ, η αγανάκτηση, η οργή και η πολιτική κρίση απλώνονται σε όλον τον κόσμο. Αυτό προκαλεί ανησυχία στις κυρίαρχες τάξεις, βάζει καθήκοντα για την αριστερά και εξηγεί γιατί το 2017 οι αντιδράσεις ήταν εκρηκτικές σε μια σειρά από χώρες.

Το 2017 παντού

Η οργή και η πόλωση δεν βγαίνει μόνο με οικονομικές μάχες αλλά και με άλλες συγκρούσεις. Γυναίκες ενάντια στον σεξισμό, το κίνημα για το τσάκισμα της ρατσιστικής ακροδεξιάς και των φασιστών σε ΗΠΑ και Ευρώπη, η εξέγερση για την αυτοδιάθεση της Καταλωνίας, και πάνω απ' όλα οι αγώνες των εργατών και εργατριών ενάντια στα μνημόνια και τη λιτότητα ήταν ένα εκρηκτικό μείγμα που σφράγισε μια χρονιά οργής και σύγκρουσης και που μπροστά μας έχουμε τη συνέχεια.

Η χρονιά άνοιξε με τα μεγάλα συλλαλητήρια των γυναικών στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη ενάντια στον σεξιστή Τραμπ και κλείνει μέσα σε μπαράζ αποκαλύψεων για το τι σημαίνει σεξισμός μέσα στους χώρους δουλειάς από τα αφεντικά. Το κουβάρι άρχισε να ξεδιπλώνεται μέσα από δηλώσεις ηθοποιών και γυναικών εργαζόμενων στη βιομη-

χανία του θεάματος ενάντια σε «διάσημους» σκηνοθέτες και ηθοποιούς. Όμως δεν έμεινε εκεί, άρχισε να απλώνεται σε πολιτικούς, του Ρεπουμπλικανικού και του Δημοκρατικού Κόμματος, και στη συνέχεια σε γνωστούς εκδότες εφημερίδων και καναλάρες, όχι μόνο στις

ΗΠΑ αλλά και από τις δυο μεριές του Ατλαντικού.

Η διάσταση που πήραν οι αποκαλύψεις έκαναν ένα θέμα που μέχρι τότε κάθε γυναίκα θεωρούσε προσωπική ιστορία, να γίνει πολιτικό ζήτημα. Οι θεωρίες περί «αντρικής ανωτερότητας» άρχισαν να τσαταλιάζονται και να αποκαλύπτεται ότι πίσω απ' αυτές κρύβεται μια κυρίαρχη τάξη που μπορεί να βρίσκεται στην κορυφή όχι μόνο γιατί έχει την οικονομική δύναμη, αλλά γιατί μπορεί και κρατάει τους εργαζόμενους/νες απομονωμένους, φοβισμένους και διαιρεμένους. «Αρκετά!», φώναξαν οι εργαζόμενες στη βιομηχανία θεάματος, και αυτό απλώθηκε παντού.

Σ' αυτή την κατεύθυνση βοήθησε η αυτοπεποίθηση που έχει αρχίσει να υπάρχει μέσα στους εργατικούς χώρους, από τις μάχες που έχουν δώσει οι γυναίκες. Π.χ. Οι απεργοί της Estee Lauder που βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή της πανεργατικής απεργίας τον Μάη του 2017, με κεντρικό πανό «Ποτέ την Κυριακή – Δεν δουλεύουμε». Οι γυναίκες συμβασιούχοι στα νοσοκομεία και σε όλους τους χώρους της υγείας, πρωτοστατώντας στην οργάνωση της κινητοποίησης στις 29 Νοέμβρη για την μονιμοποίηση όλων.

Μέσα απ' όλες αυτές τις μάχες σπάνε οι δισταγμοί, οι φόβοι και οι λάθος ιδέες ότι απέναντι στα αφεντικά ο καθένας είναι μόνος του. Οι καμαριέρες στα ξενοδοχεία στην Αμερική οργάνωσαν διαδήλωση ενάντια στις παρενοχλήσεις που δέ-

5 Δεκέμβριον. Απεργιακό συλλαλητήριο
ενάντια στον αντιαπεργιακό νόμο.

χονται από τους πελάτες. Ο Στρος Καν που βίωσε την καμαριέρα δεν είναι η εξαίρεση μιας κυρίαρχης τάξης που θεωρεί ότι έχει τη δύναμη να αντιμετωπίζει τις γυναίκες σαν «δεύτερο» φύλο.

Στην επέτειο του ενός χρόνου από την ορκωμοσία του Τραμπ, οι ομάδες των γυναικών που πήραν πέρσι την πρωτοβουλία καλούν σε καινούργια συλλαλητήρια. Μόνο που αυτή τη φορά αυτή η μάχη δεν θα είναι επετειακή αλλά θα εκφράζει μια νέα περίοδο για το κίνημα ενάντια στον σεξισμό και την καταπίεση.

Η εξέγερση στην Καταλωνία ξεκίνησε από τα μεγάλα συλλαλητήρια για την ανεξαρτησία, προχώρησε σε γενική απεργία ενάντια στην κυβέρνηση του Ραχόι και το κράτος της Ισπανίας, έφτασε σε εκλογική ανάμετρηση που την κέρδισε το κίνημα της Καταλωνίας παρά τις φυλακίσεις, τις εξορίες, την κινητοποίηση του κατασταλτικού μηχανισμού και όλης της ηγεσίας της Ευρώπης και άνοιξε ένα κίνημα συμπαράστασης όχι μόνο μέσα στην Ισπανία αλλά σε όλον τον κόσμο. Η μάχη δεν έχει τελειώσει, η συζήτηση μέσα στην αριστερά και το εργατικό κίνημα για το πώς θα συνεχίσει έχει ανοίξει.

Ένα τρίτο στοιχείο είναι η ανάπτυξη του αντιφασιστικού κινήματος ενάντια στην ακροδεξιά στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Το 2017 ακροδεξιές, ρατσιστικές και φασιστικές οργανώσεις αποφάσισαν να

κατέβουν στις εκλογές, βουλευτικές και προεδρικές, ελπίζοντας και στοχεύοντας ότι θα κερδίσουν ή τουλάχιστον θα εξασφάλιζαν ανεβασμένα ποσοστά. Η αντίδραση ήταν εντυπωσιακή απέναντι σ' αυτή την επίθεση. Στη Γαλλία, εμφανίστηκε αντιφασιστικό κίνημα με την συνεργασία οργανώσεων της επαναστατικής αριστεράς, αντιρατσιστικών κινήσεων και πρωτοβουλιών μεταναστών και sans papiers.

Στην Αυστρία, το αντιφασιστικό κίνημα ξεκίνησε ενάντια στην απειλή να εκλεγεί στην προεδρία ο Χόφερ, και στη συνέχεια να βγει πρώτο στις βουλευτικές εκλογές το φασιστικό FPÖ, και πρόσφατα ενάντια στον σχηματισμό κοινής κυβέρνησης από τη δεξιά και το φασιστικό κόμμα. Η συμμετοχή στη διαδήλωση που έγινε στη Βιέννη ενάντια σε αυτή τη "συγκύβερνηση" ξεπερνούσε κάθε προηγούμενη, ανοίγοντας έτσι τη δυνατότητα μιας μεγάλης αντίστασης.

Στη Γερμανία, μετά από πολλές προσπάθειες και συλλαλητήρια από την αριστερά του Die Linke, η καμπάνια ενάντια στο AfD έγινε αφορμή να δημιουργηθεί αντιρατσιστική πρωτοβουλία με αίτημα ανοιχτά σύνορα σε όλους τους πρόσφυγες, καλοδεχούμενοι οι μετανάστες.

Πέρσι τα αντιφασιστικά συλλαλητήρια στις 18 Μάρτη ήταν οργανωμένα από πρωτοβουλίες ενός μέρους των οργανώσεων της ριζοσπα-

στικής αριστεράς. Μέσα σ' αυτή τη χρονιά η εικόνα έχει αλλάξει, το αντιφασιστικό κίνημα έχει μεγαλώσει και έχει κερδίσει με τη μεριά του συνδικάτα, και κόμματα της αριστεράς. Ενδεικτικό ότι στην Αγγλία ο Κόρμπιν συμμετέχει στην Κίνηση ενάντια στον Ρατσισμό και έχουν καταφέρει όλοι μαζί να οργανώσουν από κοινού κινητοποιήσεις ενάντια στην προσπάθεια ρατσιστικών και φασιστικών οργανώσεων να βγουν ξανά τους δρόμους.

Η πρόκληση της ακροδεξιάς και των φασιστών είχε το αποτέλεσμα να γεννηθεί και να δώσει μάχες ένα μεγάλο αντιφασιστικό κίνημα. Στην Αμερική μετά τη δολοφονία της Χέιτερ Χάιερ στην Σάρολοτσβιλ από τους εγκληματίες της Κου Κλουξ Κλαν, ακροδεξιών και φασιστικών οργανώσεων, ακολούθησαν η Βοστώνη, το Μπέργλεϊ, το Σαν Φρανσίσκο, που διέλυσαν κάθε απόπειρα να ξανασυσπειρωθούν οι φασίστες. Δεν βρισκόμαστε στο τέλος, όμως βρισκόμαστε μπροστά σε μια δύναμη που έχει τη δυνατότητα να συγκρουστεί και να μην αφήσει τους φασίστες να σηκώσουν κεφάλι όπως τη δεκαετία του '30.

Το τέταρτο και πιο καθοριστικό στις εξελίξεις ήταν η εργατική αντίσταση. Ο ρόλος της εργατικής τάξης στη διαμόρφωση των εξελίξεων έχει διαψεύσει κάθε εκτίμηση ότι η εργατική αντίσταση έχει τελειώσει.

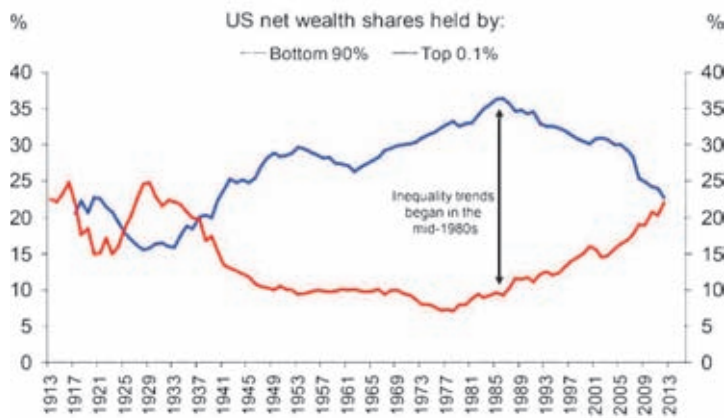
Η κυβέρνηση στην Ελλάδα και

μαζί της τα αφεντικά όλης της Ευρώπης φοβούνται την εργατική τάξη και τις μάχες που δίνει. Δεν είναι τυχαία η πίεση και η επιμονή να περάσει η τροπολογία που δυσκολεύει την κήρυξη της απεργίας από τα πρωτοβάθμια σωματεία. Δεν είναι τυχαίο ότι η κυβέρνηση αναγκάστηκε μετά από διάφορες μάχες να αναβάλει, να αναστείλει απολύσεις, π.χ. στους Δήμους, ή να δώσει υποσχέσεις για διορισμούς. Η κήρυξη από τα συνδικάτα –ΑΔΕΔΥ, Εργατικό Κέντρο και μια σειρά από πρωτοβάθμια σωματεία– στάσης εργασίας στις 5 Δεκέμβρη για να μην ψηφιστεί στη Βουλή ο αντιαπεργιακός νόμος, ανάγκασε την κυβέρνηση να το αποσύρει. Η καμπάνια για μονιμοποίηση όλων των συμβασιούχων και μαζικές προσλήψεις ανάγκασε το Υπουργείο Υγείας να υποσχεθεί παράταση των συμβάσεων για ένα χρόνο.

Η πανεργατική στις 14 Δεκέμβρη που ήρθε σαν κλιμάκωση όλων των προηγούμενων μαχών αλλά και σαν άνοιγμα των καινούργιων ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις, έκανε τον Σταθάκη να μπερδεύει τα λόγια του και τις φόρμουλες για τη ΔΕΗ.

Το ζήτημα που ανοίγει δεν είναι να καταγράψουμε τις υποχωρήσεις της κυβέρνησης (πολύ σημαντικές), όσο να ξεκαθαρίσουμε και να τονίσουμε τη δύναμη που έχει το εργατικό κίνημα μέσα στην επόμενη χρονιά να καθορίσει τις εξελίξεις. Και τις οικονομικές, και τις πολιτικές και τις ιδεολογικές. Και το 2018, απ' ότι δείξαμε και στο προηγούμενο κομμάτι του άρθρου, δεν θα είναι ένας περίπατος για τους από πάνω. Έχει όλες τις οικονομικές και πολιτικές αβεβαιότητες.

Αλλά πάνω απ' όλα, το εργατικό κίνημα δεν έχει καθόλου να πιστέψει ότι επειδή η οικονομία θα έχει ανάπτυξη, η ζωή του θα γίνει καλύτερη.

Το μερίδιο του πλουσιότερου 0.1% στις ΗΠΑ, φτάνει όσο και του φτωχότερου 90%.

Ο ρόλος της αριστεράς

Το μεγαλύτερο λάθος της αριστεράς είναι να υποτιμήσει τις μάχες και τους αγώνες της εργατικής τάξης. Η φιλολογία ότι δεν κουνιέται φύλλο, χάνει δυο πράγματα, το ένα είναι τι συμβαίνει μέσα στους εργατικούς χώρους και το δεύτερο, γιατί παρά τις επιθέσεις ανεβαίνει η αριστερά. Κι αυτό συμβαίνει διεθνώς: παντού όπου ξέσπασαν μάχες, η αριστερά, οργανωμένη και ανοργάνωτη, έπαιξε ρόλο και σε μεγάλο βαθμό καθόρισε τα πράγματα.

Στις ΗΠΑ στην χειρότερη περίοδο, με πρόεδρο έναν ακροδεξιό, ρατσιστή, σεξιστή, η εκτίμηση για τις δυνατότητες που ανοίγονται για την αριστερά έρχονται από το στόμα ενός ακτιβιστή, του Έρικ Πούλος, με γονείς που συμμετείχαν στις μεγάλες απεργίες του '30, που ο πατέρας του πήρε μέρος στη δημιουργία της CIO (Ομοσπονδία Βιομηχανικών Συνδικάτων), η μητέρα του ήταν γραμματέας του Τρότσκι όταν ήταν εξόριστος στο Μέξικο, ενώ ο ίδιος συμμετείχε στο κίνημα «Occupy Wall Street» και ανήκει στην ομάδα μαχόμενων δικηγόρων. Στην ερώτηση: πού βρίσκεται η αμερικανική αριστερά, δίνει την απάντηση «Είναι εδώ! Αλλά πολύ διασκορπισμένη σε διάφορα κινήματα ή ομάδες ανθρώπων που έχουν δραστηριοποιηθεί δυναμικά τα τελευταία 4-5 χρόνια για πληθώρα ζητημάτων... Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η αμερικανική αριστερά είναι πρόβλημα ηγεσίας...».⁷

Με όλες τις αδυναμίες και τα προβλήματα, η αριστερά είναι παντού παρούσα.

Στη Γαλλία, ο Μελανσόν από το τίποτα έφτασε στο 20%, και έχει γίνει η αριστερή αντιπολίτευση στον Μακρόν. Στην Καταλονία, στις εκλογές καταγράφηκε άνοδος των οργανώσεων που υποστηρίζουν ότι ο αγώνας είναι κύρια

κοινωνικός.

Το 2018 είναι προεκλογική χρονιά και για την Ελλάδα, και αυτό σημαίνει πολιτικές μάχες ενάντια στην προσπάθεια από Ν.Δ. και «Κίνημα Αλλαγής» να κερδίσουν μέσα από την κρίση του ΣΥΡΙΖΑ και τα αδιέξοδα του ρεφορμιστικού δρόμου. Οι επόμενες εκλογές δεν είναι επανάληψη ούτε αυτών του 2012 ούτε του 2015. Στις πρώτες, στο 2012, έγινε η αυθόρμητη μετακίνηση στον ΣΥΡΙΖΑ κάτω από την υπόσχεση ότι υπάρχει εναλλακτική κυβέρνηση κι αυτή είναι του ΣΥΡΙΖΑ.

Το 2015 οι ανταπάτες ότι μια κυβέρνηση της αριστεράς αρκεί για να αλλάξουν τα πράγματα κυριάρχησαν και στην αναμέτρηση στις 25 Γενάρη, ακόμα και στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, παρόλο που είχαν αποχωρήσει οι βουλευτές που διαφωνούσαν με το τρίτο μνημόνιο. Οι επόμενες εκλογές (ακόμα και αν γίνουν μέσα στο 2019) γίνονται μέσα σε συνθήκες μεγαλύτερης ωρίμανσης, συνειδητοποίησης και εμπειριών του εργατικού κινήματος.

Οι εμπειρίες ότι η εργατική τάξη μπορεί να παλεύει, να συνεχίζει μετά από μια δεκαετία να δρα συλλογικά, να δημιουργεί και να δυναμώνει τον συνδικαλισμό όχι μόνο μέσα στα παλιά, αλλά και στα καινούργια κομμάτια εργατών και εργατριών που απασχολούνται κάτω από χειρότερες συνθήκες ευελιξίας, προσωρινότητας και αμοιβών, είναι σημάδι αυτής της ωρίμανσης. Σ' αυτόν τον κόσμο προσπαθεί να απευθυν-

θεί ξανά και να κερδίσει το ΠΑΣΟΚ αξιοποιώντας την αλλαγή του ονόματος, τη νέα του συγκρότηση αλλά και τις συνδικαλιστικές ηγεσίες όπου κρατάει ακόμα τον έλεγχο. Είναι μια προσπάθεια ανασυγκρότησης του ΠΑΣΟΚ, μετά από μια μεγάλη περίοδο διάλυσης και μαζικής φυγής προς τα αριστερά των εργατών/τριών που το στηρίζαν.

Όμως παρ' όλες τις προσπάθειες Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚ, κανένας δεν μπορεί να χάσει από μπροστά του ότι είναι το δίδυμο της νεοφιλελεύθερης αντιπολίτευσης. Τα κόμματα που το καθένα χωριστά, πρώτα η Ν.Δ. με Καραμανλή, μετά το ΠΑΣΟΚ με ΓΑΠ, και στο τέλος και τα δυο μαζί, εφάρμοσαν την πιο σκληρή μνημονιακή πολιτική, συμφώνησαν με όλες τις επιλογές και τα μέτρα της Τρόϊκας, συνεργάστηκαν στενά σε όλες τις επιθέσεις, εξαπόλυσαν τα πιο θηριώδη ρατσιστικά μέτρα και κάλυψαν με κάθε δυνατό τρόπο τους φασίστες της Χρυσής Αυγής. Την ίδια πολιτική υποστηρίζουν και σήμερα. Αυτούς δεν είναι ο ΣΥΡΙΖΑ που θα τους σταματήσει. Το καθήκον ανήκει στην πέτρα από το ΣΥΡΙΖΑ αριστερά για όλο το διάστημα και ιδιαίτερα μέσα στην προεκλογική χρονιά.

Αυτό σημαίνει τρία πράγματα.

Το πρώτο είναι η κλιμάκωση των εργατικών αγώνων για να τελειώνουν και όχι να παραταθούν τα μνημόνια. Αυτή είναι η πιο μεγάλη και καθοριστική μάχη και ξεκινάει από τις αρχές Γενάρη. Η κυβέρνηση θα κατεβάσει ένα πολυνομοσχέδιο με κρίσιμα μέτρα, και η απάντηση πρέπει να είναι αυτή που έδωσαν τα συνδικάτα και στις 14 Δεκέμβρη: Πανεργατική πανελλαδική απεργία με τη ΔΕΗ, τις συγκοινωνίες και την ΕΥΔΑΠ στην πρώτη σειρά και με απόφαση να συνεχίσουν για να μην περάσουν οι ιδιωτικοποιήσεις.

Τον Μάρτη τελειώνει η προθεσμία για την μονιμοποίηση των συμβασιούχων στους δήμους. Οι εργαζόμενοι στους δήμους διεκδικούν να γίνουν μόνιμοι όλοι οι συμβασιούχοι και όχι μόνο ένα κομμάτι από την καθαριότητα. Η στάση εργασίας

που κήρυξαν ΑΔΕΔΥ, ΠΟΕΔΗΝ και μια σειρά από σωματεία στο χώρο της υγείας στις 29 Νοέμβρη, δείχνει ότι το αίτημα για μονιμοποίηση και μαζικές προσλήψεις είναι διεκδίκηση όλων των συνδικάτων και είναι ο μόνος τρόπος για να σταματήσει η διάλυση του κοινωνικού κράτους, ότι έχει απομείνει μετά από τα τρία μνημόνια. Δεν περιμένουμε από την κυβέρνηση ότι θα σταματήσει το τέταρτο μνημόνιο (2019 και 2020), το πλεόνασμα 5,5% που ακολουθεί είναι μεγαλύτερο από κάθε προηγούμενο μνημόνιο. Δεν θα έχει μείνει μέχρι τότε κανένας ζωντανός για να το αντέξει.

Παράλληλα, έχουμε μεγάλες μάχες ενάντια στην καταπίεση, τον σεξισμό και την Χρυσή Αυγή. Το 2018 είναι η χρονιά που φτάνει η δίκη στο τέλος της και η απόφαση θα καθορίσει όχι μόνο τις εκλογές αλλά και τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες όπου το κίνημα αντιμετωπίζει τη φασιστική απειλή. Το παράδειγμα ότι στην Ελλάδα για πρώτη φορά μετά τον πόλεμο η ηγεσία της νεοναζιστικής οργάνωσης που έχει κοινοβουλευτική παρουσία είναι υπόδικη και περνάει δίκη με την κατηγορία της εγκληματικής οργάνωσης, είναι μια μεγάλη εξέλιξη που η κατάληξη δεν μπορεί να είναι άλλη από την καταδίκη με τη μεγαλύτερη δυνατή των ποινών για την ηγεσία της. Αυτή η μάχη χρειάζεται να βρίσκεται για όλο το 2018 στην πρώτη γραμμή της αριστεράς, του αντιφασιστικού κινήματος και των συνδικάτων.

Και τέλος, παίζει τεράστιο ρόλο η συζήτηση μέσα στο κίνημα για το τι αριστερά θέλουμε. Τα 100 χρόνια από τον Οκτώβρη του '17 ήταν η ευκαιρία να ανοίξει η συζήτηση μέσα σε όλη την αριστερά πάνω στις μεγάλες επιλογές. Με ποια στρατηγική, με ποια τακτική και τι οργάνωση χρειάζεται για να συνεχίσουμε. Αυτή η συζήτηση δεν κλείνει αλλά ανοίγει ακόμα περισσότερο. Το 1918 δημιουργήθηκε το ΣΕΚΕ, το κόμμα που κατάφερε να συνενώσει και να φέρει μαζί κινήσεις, οργανώσεις και σοσιαλιστικούς ομίλους

που, επηρεασμένοι από τη Ρώσικη Επανάσταση, πήραν την απόφαση να δημιουργήσουν μια νέα επαναστατική οργάνωση στο πρότυπο των μπολσεβίκων και στην Ελλάδα.

Παράλληλα, φέτος θα γιορτάσουμε τον Μάη του '68, την έκρηξη που συντάραξε τον καπιταλισμό σε ανατολή και δύση και που για πρώτη φορά μετά από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο έφερε ξανά στο προσκήνιο τη σύγκρουση με το σύστημα και την επικαιρότητα και τη δυνατότητα των μαζών να αγωνιστούν και να αλλάζουν την ιστορία. Μπορεί να μην έφτασε στα ύψη του Οκτώβρη, αλλά ξαναδημιούργησε και ζωντάνεψε την επαναστατική αριστερά σε όλον τον κόσμο.

Και τα δύο, και τα 100χρονα του ΣΕΚΕ και τα 50χρονα του Μάη, θα είναι ευκαιρία για να ανοίξουμε ξανά την πολιτική συζήτηση, όχι μόνο πάνω στην ιστορία αλλά για το ποια μπορεί να είναι η συνέχεια. Είμαστε συνεχιστές του Μάη του '68, όχι μόνο στα οδοφράγματα και τη σύγκρουση με τα ΜΑΤ στο Quartier Latin, αλλά στη γενική απεργία, στις καταλήψεις των εργοστασίων και στο σύνθημα των εργατών που φώναζαν «Τα θέλουμε όλα – Και μπορούμε να τα πάρουμε!». Η ΑΝΤΑΡ-ΣΥΑ πρέπει να πρωτοστατήσει για να κινηθεί όλη η αριστερά ενωτικά και στις μάχες, και στην προβολή των μεγάλων στιγμών του 1918 και του Μάη του '68. Αλλά και για να ξεκαθαρίσει ότι το μέλλον ανήκει στην επαναστατική προοπτική! ■

Σημειώσεις

1. Κρις Χάρμαν: Καπιταλισμός Ζόμπι, σελ. 434-435, έκδοση Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2011.
2. Tim Harford: "A year of charts", F.T. 29/12/2017, σελ. 7.
3. Κ. Τσουπαρόπουλος, «Στο κυβερνητικό στόχαστρο η επώδυνη διατία 2019-2020», άρθρο στην Εφημερίδα των Συντακτών, 28/12/2017
4. Μάρτιν Γουλφ, «Η ανισότητα είναι απειλή για τις δημοκρατίες μας», F.T., 20/12/2017, σελ. 9. Τα στοιχεία του άρθρου στηρίζονται στην «έκθεση για την παγκόσμια ανισότητα – 2018».
5. Μάικλ Ρόμπερτς, Πρόβλεψη για το 2018, Michael Roberts Blog.
6. Tim Harford, (όπως και παραπάνω)
7. Συνέντευξη του Έρικ Πούλος στην Μικέλα Χαρτουλάρη στις 29/12/2017, Εφημερίδα των Συντακτών.

Πειραιάς 17 Νοέμβρη 1918 - Το ιδρυτικό συνέδριο του ΣΕΚΕ.

1918 Η ίδρυση του ΣΕΚΕ

“Δια την ανατροπήν της διεθνούς κεφαλαιοκρατίας και τον θρίαμβον του διεθνούς σοσιαλισμού”

«**Ε**δώ ήσαν όλοι οι εκπρόσωποι των σοσιαλιστικών ζυμώσεων παλαιότερων ετών, πλην του Πλ. Δρακούλη, οι ζωηρότεροι και συνειδητότεροι εκπρόσωποι του ελληνικού προλεταριάτου, καπνεργάται, ηλεκτροτεχνίται, σιγαροποιοί, ναυτικοί, οι εκπρόσωποι των νέων ιδεολόγων διανοουμένων, φοιτηταί, επαναστάται, δοκιμασθέντες ήδη εις τον αγώνα υπέρ των ιδεών των. Μία χούφτα ανθρώπων περί τους 30 εν όλω έθετον τας βάσεις ενός νέου και ιστορικού κόμματος, του Σοσιαλιστικού Κόμματος, ήνοιγον τον δρόμον της πολιτικής σταδιοδρομίας της νέας κοινωνικής τάξεως, του ελληνικού

Ο Λεάνδρος Μπόθαρης θυμίζει τις επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα.

προλεταριάτου».

Με αυτά τα λόγια περιγράφει την ίδρυση του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδος (ΣΕΚΕ) στις 17 Νοέμβρη (ν.η) του 1918 ο Αβραάμ Μπεναρόγια στα απομνημονεύματά του.¹ Δυο χρόνια μετά, αυτό το κόμμα πρόσθεσε το Κ (Κομμουνιστικό) στον τίτλο και προσχώρησε επίσημα στην Κομμουνιστική Διεθνή, την Κομιντέρν. Το 1924 στο 3ο έκτακτο συνέδριό του μετονομάστηκε σε ΚΚΕ.

Η ίδρυση του ΣΕΚΕ ήταν προϊόν διεργασιών που είχαν την αφετηρία

τους στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 20ου αιώνα. Η περίοδος που άνοιξε με τις πολεμικές εξορμήσεις της αστικής τάξης ήταν επίσης και η περίοδος που το εργατικό κίνημα άρχισε να αποκτάει αυτοπεποίθηση, να δίνει μάχες και να αλληλοεπιδράει με τις σοσιαλιστικές ιδέες και οργανώσεις. Η πιο γνωστή περίπτωση ήταν αυτή της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας, της θρυλικής «Φεντερασιόν» στη Θεσσαλονίκη της οποίας ο Μπεναρόγια ήταν σημαντικό στέλεχος. Μια οργάνωση που ξεκίνησε από Εβραίους εργά-

τες/τριες και έφτασε να συσπειρώνει Τούρκους και Έλληνες καπνεργάτες και να κερδίζει την πλειοψηφία στο Εργατικό Κέντρο της Θεσσαλονίκης το 1917.

Όμως, η ίδρυση του ΣΕΚΕ ήταν ταυτόχρονα και ένα άλμα. Όπως η εργατική τάξη της Ρωσίας δεν πέρασε από τη μακρόχρονη εμπειρία των συνδικάτων και του κοινοβουλευτικού αγώνα (όπως στη Γερμανία ή τη Βρετανία) για να φτιάξει σοβιέτ και να πυκνώσει τις γραμμές των επαναστατών, έτσι και στην Ελλάδα -κι όχι μόνο- οι μαχητικοί εργάτες «συμπύκνωσαν» εμπειρίες και διδάγματα για να φτιάξουν σχεδόν ταυτόχρονα μια κεντρική συνδικαλιστική οργάνωση, τη ΓΣΕΕ και ένα επαναστατικό κόμμα.

Το ΣΕΚΕ ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1918, τις μέρες που ξεσπούσε η Γερμανική Επανάσταση. Έκανε τα πρώτα του βήματα όταν ιδρύθηκε η Κομμουνιστική Διεθνής, η Κομιντέρν, τον Μάρτη του 1919. Στην ιδρυτική της διακήρυξη που έγραψε ο Τρότσκι, η νέα Διεθνής έθετε σκοπό της: «Να γενικεύσουμε την επαναστατική εμπειρία της εργατικής τάξης, να απαλλάξουμε το κίνημα από το διαλυτικό μίγμα του οπορτουνισμού και σοσιαλπατριωτισμού, να κινητοποιήσουμε τις δυνάμεις όλων των γνήσιων επαναστατικών κομμάτων, και μ' αυτό τον τρόπο να επισπεύσουμε τη νίκη της κομμουνιστικής επανάστασης σε όλο τον κόσμο».² Το νεαρό κόμμα στην Ελλάδα εντάχθηκε σε αυτή την προσπάθεια, η πρώτη απόφαση για προσχώρηση στην Κομιντέρν λήφθηκε τον Μάη του 1919 και οριστικά ένα χρόνο μετά.

Πολιτική κρίση-ταξική πόλωση

Δεν ήταν μια ήρεμη περίοδος ούτε για τους «από πάνω» ούτε για τους «από κάτω». Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '20 το νέο κόμμα χρειάστηκε να προσανατολιστεί πολιτικά και ιδεολογικά και να δράσει σε συνθήκες έντονης πολιτικής και κοινωνικής κρίσης και αλλαγών, ανάμεσα σε αυτές και η ορμητική

είσοδος της εργατικής τάξης στο προσκήνιο.

Το 1915-1917 η άρχουσα τάξη είχε διχαστεί βαθιά και αιματηρά για την στάση απέναντι στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.³ Για ένα χρόνο περίπου το ελληνικό κράτος βρέθηκε με δυο κυβερνήσεις, δυο στρατούς και δυο επικράτειες. Και χρειάστηκε η στρατιωτική επέμβαση των Συμμάχων της Αντάντ, για να επικρατήσει το στρατόπεδο του Βενιζέλου απέναντι στο μοναρχικό το καλοκαίρι του 1917.

Στα μέσα του 1918 ο Βενιζέλος διεκδικούσε για λογαριασμό του ελληνικού καπιταλισμού λεία από τη μοιρασιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό σήμαινε συνέχεια της επιστράτευσης, πολεμικές προετοιμασίες. Ήταν ένα πάρε-δώσε της «δικιάς μας» άρχουσας τάξης με τους ιμπεριαλιστές. Ο βρετανικός ιμπεριαλισμός: «είχε ανάγκη από έμπνηχο δυναμικό για έναν στρατό κατοχής και η ελληνική άρχουσα τάξη είδε την ευκαιρία να πραγματοποιήσει τις φιλοδοξίες της προσφέροντας τις υπηρεσίες της - πρώτος ο Βενιζέλος αλλά στη συνέχεια όλοι οι πολιτικοί εκφραστές του αστισμού, ακόμα και της αντίπαλης παράταξης που κέρδισε τις εκλογές από το Βενιζέλο με αντιπολεμικές υποσχέσεις αλλά συνέχισε τον πόλεμο στη Μικρά Ασία».⁴

Στην υπόλοιπη Ευρώπη ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος τέλειωσε το Νοέμβριο του 1918. Για την Ελλάδα όμως θα συνεχιζόταν τέσσερα χρόνια ακόμα.

Όμως, ο πόλεμος πλέον ήταν μισητός στην εργατική τάξη και σε πλατιά λαϊκά στρώματα. Πολιτικά αυτό εκφράζεται κυρίως με στήριξη στην αντιβενιζελική, μοναρχική παράταξη. Ο Σερραφείμ Μάξιμος, ένας από τους επιφανέστερους μαρξιστές θα συνόψιζε λίγα χρόνια μετά το παράδοξο σε ένα σημαντικό έργο, το Κοινοβούλιο ή Δικτατορία:

«Οι πόλεμοι του 1912 και 1913 παρά τα εννοϊκά για την εθνική πολιτική της μπουρζουαζίας αποτελέσματα, εξαντλήσανε τα στρώματα αυτά. Φέρανε ζημιές. Στο βάθος της καιροσκοπικής πολιτικής του αντιβενιζελισμού υπήρχε πάντοτε το αντιπολεμικό αίσθημα. Ο εργατικός κόσμος και γενικά οι μικροαστικές μάζες δεν θέλανε τον πόλεμο γιατί δεν είχαν κανένα συμφέρον».⁵

Η εργατική τάξη, όμως, είχε τη δύναμη και την αυτοπεποίθηση να παλέψει με τα δικά της ταξικά όπλα ενάντια στις θυσίες που της φόρτωνε η πολεμική εξόρμηση του ελληνικού καπιταλισμού. Ο ιστορικός Μ. Mazower επισημαίνει:

«Μέχρι το 1919 η επιστράτευση, η οποία ουσιαστικά συνεχιζόταν αδιάκοπα από το 1912, προκαλούσε

έλλειψη εργατικών χειρών, πράγμα που ενθάρρυνε τους εργάτες να συνδικαλίζονται ώστε να αποσπούν παραχωρήσεις από τους εργοδότες και την κυβέρνηση. Τη μαχητικότητα των εργατών την τόνωναν επίσης οι φρικτές εργασιακές συνθήκες που επικρατούσαν σε πολλά εργοστάσια και η έλλειψη των ειδών διατροφής που ανέβαζαν τις τιμές στα ύψη... Τα μέλη των συνδικάτων διπλασιάστηκαν από το 1917 μέχρι το 1919. Το 1919 ένας Βρετανός παρατηρητής σημείωνε πως τα αιτήματα των απεργών εργατών αποκτούσαν όλο και περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα ενώ ο Βενιζέλος προειδοποιούσε με αρκετή υπερβολή τη βουλή πως η χώρα κινδύνευε από τη δικτατορία του προλεταριάτου».⁶

Απεργίες και πόλεμος

Το εργατικό κίνημα γινόταν πιο ριζοσπαστικό από την αλληλεπίδραση των οικονομικών αγώνων με την αντιπολεμική οργή. Άλλωστε, σε αυτό βοηθούσε κι η κυβέρνηση του Βενιζέλου. Η πολεμική εξόρμηση χρειαζόταν «ήσυχια» μετόπισθεν και τα κέρδη των καπιταλιστών «εθνικά ενθουσιώδη» εργατική τάξη που δεν θα πρόβαλε διεκδικήσεις. Η κυβέρνηση είχε επιτρέψει την ίδρυση του ΣΕΚΕ και της ΓΣΕΕ (η άδεια χρειαζόταν γιατί ίσχυε ο στρατιωτικός νόμος) ελπίζοντας ότι θα λειτουργήσουν «υπεύθυνα» και ταυτόχρονα θα γίνονταν ανεπίσημοι διπλωματικοί εκπρόσωποι της, όπως ίσχυε και με τους γραφειοκράτες των συνδικάτων και των Σοσιαλιστικών Κομμάτων στην Ευρώπη. Όμως, η εξέλιξη ήταν πολύ διαφορετική.

Ένα παράδειγμα ήταν ο γιορτασμός της Πρωτομαγιάς (18 του Απριλίου σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο) του 1919. Κυβέρνηση, εφημερίδες και οι βενιζελικοί κι αντιβενιζελικοί συνδικαλιστές «πέσανε» πάνω στη ΓΣΕΕ και το ΣΕΚΕ για να μην γιορτάσουν τη διεθνή μέρα των εργατών με απεργία και διαδηλώσεις «ένεκα των εξαιρετικών εθνικών περιστάσεων». Σε λίγες βδομάδες ο ελληνικός στρατός θα αποβι-

βαζόταν στη Σμύρνη.⁷ Τελικά η Πρωτομαγιά γιορτάστηκε όπως της άξιζε, και το επόμενο διάστημα τα μέλη του ΣΕΚΕ ρίχτηκαν στις απεργιακές μάχες.

Τον Ιούλη του 1919 έγινε η πρώτη πανεργατική απεργία – διαρκείας. Την πυροδότησε η απόφαση της κυβέρνησης να συλλάβει και να εξορίσει τους αριστερούς της διοίκησης της ΓΣΕΕ γιατί είχαν εκφράσει τη στήριξη της Συνομοσπονδίας στην απεργία διαρκείας των τραπεζοϋπαλλήλων και ετοίμαζαν γενική απεργία συμπαράστασης.

Σύμφωνα με τον Δ. Λιβιεράτο, το 1921 ξέσπασαν πενήντα μεγάλες απεργίες στις οποίες συμμετείχαν 40 χιλιάδες εργάτες και εργάτριες, σημαντικός αριθμός για εκείνη την εποχή.⁸ Οι απεργίες εκδηλώνονται σε κλάδους κλειδιά για την «πολεμική προσπάθεια»: τα πλοία όπου οι ναυτεργάτες απεργούν για συλλογικές συμβάσεις τον Φλεβάρη και επιστρατεύονται από την κυβέρνηση.

Εμβληματική είναι η απεργία των σιδηροδρομικών τον Φλεβάρη του 1921 με βασικά αιτήματα το 8ωρο και αυξήσεις. Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Σιδηροδρομικών (ΠΟΣ) είχε ιδρυθεί μόλις έξι μήνες πριν και παρόλο που στην ηγεσία της κυριαρχούσαν συνδικαλιστές συντηρητικοί ή σοσιαλιστές εχθρικοί προς το ΣΕΚΕ (Κ), στις γραμμές της δρούσε μια ισχυρότατη μειοψηφία επαναστατών σιδηροδρομικών. Η απεργία παρέλυσε όλο το δίκτυο, με την κυβέρνηση να καταγγέλλει τους «εγωιστές» σιδηροδρομικούς που κάνουν απεργίες θέτοντας σε κίνδυνο τα «παιδιά μας» που πολεμάνε στην Μικρά Ασία για τα «δίκαια του ελληνισμού».

Η κυβέρνηση ζήτησε από την απεργιακή ηγεσία να δώσει ένα τρένο για τη μεταφορά του Πατριάρχη Αντιόχειας που θα «ευλογούσε» το γάμο του Γεωργίου που αργότερα θα γινόταν βασιλιάς. Το αίτημα απορρίφθηκε. Η κυβέρνηση απάντησε με την επιστράτευση των απεργών. Στρατός περικύκλωσε το Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά που

γινόταν η απεργιακή συνέλευση και εκατοντάδες απεργοί οδηγήθηκαν στο Φρουραρχείο κι από κει στη ... Μικρά Ασία.

Ο Ε. Σταυρίδης στέλεχος του ΣΕΚΕ/ΚΚΕ εκείνα τα χρόνια, στα απομνημονεύματά του αναφέρει ότι: «Όταν το Κράτος θεωρεί την αποστολήν εις το μέτωπο όχι 'τιμήν' αλλά 'ποινήν' πως θέλετε να το θεωρούν οι εις αυτό αποστελλόμενοι; ... Αρκετοί εκ των 300 αυτών ήσαν κομμουνιστάι, ηγούντο άλλωστε της απεργίας. Αλλά και όσοι δεν ήσαν, μετά την επιβληθείσαν εις αυτούς 'ποινήν' της αποστολής στο μέτωπο έγιναν κομμουνιστάι ή τουλάχιστον συμπαθούντες».⁹

Στους πρώτους μήνες του 1920 ο πόλεμος είχε ανάψει για τα καλά στη Μικρά Ασία. Ο ελληνικός στρατός, με την έγκριση των Βρετανών και των Γάλλων συμμάχων, προωθούταν όλο και πιο βαθιά στο έδαφος της σημερινής Τουρκίας.

Τον Σεπτέμβριο του 1920 ο «Εργατικός Αγών» (βδομαδιαίτη εφημερίδα του ΣΕΚΕ (Κ)) σε προεκλογική περίοδο, δημοσίευσε ένα κείμενο με τίτλο Η φωνή των Στρατιωτών του Μετώπου: «Αφού τόσον καιρό στρώσαμε της Βαλκανικής, της Ρωσίας και της Ανατολής τα βουνά και τους κάμπους με τα κουφάρια μας και με το σκοτωμένο αίμα μας εβάψαμε το χώμα και τις πέτρες τους, αφού οι αφέντες που μας κυβερνάνε μας δέσανε με τις βαρείες αλυσίδες της οργανωμένης βίας σαβανώνοντας τα σπιτικά μας με τη μαυρίλα της δυστυχίας, έρχονται τώρα με την απαίσία ικανοποίηση του θριάμβου των να μας ζητήσουνε ψήφο ευγνωμοσύνης για το μέγαλωμα της 'Πατρίδος' και για την απελευθέρωση των 'υπόδουλων αδελφών'».¹⁰

Ο Βενιζέλος είχε γυρίσει από το Παρίσι θριαμβολογώντας για τη Συνθήκη των Σεβρών. Οι Μεγάλες Δυνάμεις έδιναν επίσημα την στήριξή τους στην «Ελλάδα των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών», την προσάρτηση στο ελληνικό κράτος τεραστίων περιοχών της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όπως

και άλλοι «εθνικοί θρίαμβοι» από τότε, εκείνη η συνθήκη στηριζόταν σε πηλίνα πόδια.

Εντωμεταξύ, η κλιμάκωση των πολεμικών επιχειρήσεων φούντωνε τη δυσαρέσκεια και το μίσος για τον πόλεμο. Για ένα μεγάλο μέρος των φαντάρων που βρισκόνταν στη Μικρά Ασία το έτος 1920 ήταν το όγδοο στη σειρά μιας συνεχούς πολεμικής κινητοποίησης. Ένα άλλο κομμάτι νέων ανθρώπων που πήγαιναν εκεί μισούσαν τον πόλεμο και εμπνέονταν από τις επαναστατικές ιδέες και το παράδειγμα των επαναστάσεων στη Ρωσία και την Γερμανία που είχαν σταματήσει τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το κείμενο στον Εργατικό Αγώνα είχε γραφτεί για λογαριασμό των «ομάδων κομμουνιστών φαντάρων» που είχαν οργανώσει αντιπολεμικούς ομίλους σε μονάδες και πολεμικά πλοία. Συγγραφέας του ήταν ο Παντελής Πουλιόπουλος, φοιτητής Νομικής που στρατεύτηκε το 1920, έγινε λοχίας τηλεγραφητής. Συνδέθηκε με ένα αντιπολεμικό όμιλο στη Σμύρνη που έβγαζε το εφημεριδάκι Ερυθρός Φρουρός. Ο Πουλιόπουλος συνελήφθη, καταδικάστηκε από το στρατοδικείο και περίμενε την εκτέλεση. Όμως, κατάφερε να αποδράσει στο χάος της κατάρρευσης του μετώπου τον Σεπτέμβριο του 1922. Στην απόδραση τον βοήθησε ο δεσμοφύλακός του, δεκανέας Β. Νικολινάκος που τον είχε στρατολογήσει ο Πουλιόπουλος.¹¹ Στον ίδιο όμιλο εντάχτηκε ο Γιώργος Νίκολης, όταν οι σπουδές και η δημοσιογραφική του δουλειά διακόπηκαν λόγω επιστροφής.

Το 1924 ο Πουλιόπουλος θα γινόταν γραμματέας του ΣΕΚΕ (Κ) όταν μετονομάστηκε σε ΚΚΕ. Ο σημαντικότερος μαρξιστής θεωρητικός που έβγαλε το κίνημα, θα κρατούσε ψηλά τη σημαία της επανάστασης και του διεθνισμού τα επόμενα χρόνια, ερχόμενος σε σύγκρουση με το σταλινισμό και τασσόμενος στο πλευρό του Τρότσκι. Ο Γ. Νίκολης θα αναλάμβανε τη διεύθυνση του Ριζοσπάστη το 1923, και θα τασσόταν κι αυ-

τός στο επαναστατικό ρεύμα του Πουλιόπουλου. Όπως κι ο Β. Νικολινάκος που θα γινόταν μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ και θα διαγραφόταν από το κόμμα μαζί με τον Σ. Μάξιμο στις αρχές του 1928.

Επαναστατικό

Τα επαναστατικά κόμματα που άρχισαν να συσπειρώνονται στην Κομιντέρν δεν ήταν προϊόν «παρθενογένεσης». Μεγάλα κομμουνιστικά κόμματα όπως της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Τσεχοσλοβακίας -ακόμα και της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας- διαμορφώθηκαν με την προσχώρηση μαζικών κομματιών από τα παλιά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στα νέα επαναστατικά-κομμουνιστικά. Πουθενά η διαδικασία δεν ήταν «μια και έξω», έγινε μέσα σε έντονες συζητήσεις, ξεκαθαρίσματα και διαμάχες. Ο Αλφρέντ Ροσμέρ, αναρχοσυνδικαλιστής από την Γαλλία που έγινε μπολσεβίκος, μας έχει αφήσει μια πολύτιμη περιγραφή εκείνων των αντιπαραθέσεων και διεργασιών στο βιβλίο «Η Μόσχα του Λένιν».¹²

Το ΣΕΚΕ δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Στο ιδρυτικό του συνέδριο έγινε ένα πρώτο «ξεκαθάρισμα»: η ομάδα του Ν. Γιαννιού, ενός βετεράνου σοσιαλιστή με μεγάλη προσφορά τα προηγούμενα χρόνια, αποχώρησε γιατί είχε πλέον ταυτιστεί ανοιχτά με τον Βενιζέλο, και με τη συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Αυτό δεν σήμαινε ότι το νέο κόμμα ήταν απαλλαγμένο από «σοσιαλδημοκρατικά κατάλοιπα». Όμως, πολύ σύντομα άρχισε να αποκρυσταλλώνει βασικά χαρακτηριστικά της επαναστατικής του φυσιογνωμίας.

Το ιδρυτικό ψήφισμα τόνιζε ότι είναι «κόμμα πάλης τάξεων και αντιπολιτεύσεως κι όχι κόμμα συμβιβασμών... Το Σ.Ε. Κόμμα δεν δύναται ποτέ να συμμετάσχει ή να ενισχύσει οποιαδήποτε κυβέρνηση της αστικής τάξεως και αποκρούει κάθε απόπειρα απομακρύνσεώς του από την πάλη των τάξεων, με σκοπόν να διευκολυνθή η προσέγγις των

εργατών με τα αστικά κόμματα».¹³ Αυτές οι φράσεις θυμίζουν έντονα τη μεγάλη επαναστάτρια Ρόζα Λούξεμπουργκ που έγραφε το 1901: «Στην αστική κοινωνία ο ρόλος της Σοσιαλδημοκρατίας είναι αυτός της αντιπολίτευσης. Επιτρέπεται να γίνει κυβερνητικό κόμμα μόνο πάνω στα συντρίμια του αστικού κράτους».

Το Εθνικό Συμβούλιο το Μάη του 1919 που αποφάσισε καταρχήν την προσχώρηση στη Κομιντέρν ήταν ένα σημείο καμπί. Η «αριστερά» του ιδρυτικού συνεδρίου αρχίζει να ηγεμονεύει: το Συμβούλιο αποφάσισε να προτείνει στο επερχόμενο Συνέδριο να απαλείψει σημεία του προγράμματος όπως τη «Λαϊκή Δημοκρατία» ως ενδιάμεσο στάδιο για την εργατική εξουσία. Ακόμα και στις άμεσες διεκδικήσεις που πρόβαλε το κόμμα προβαλλόταν αιτήματα «μεταβατικά» όπως: «Έλεγχος των εργατών σε όλα τα εργοστάσια και τις επιχειρήσεις».¹⁴

Ο διεθνισμός ήταν το δεύτερο χαρακτηριστικό του κόμματος. Η εργατική τάξη και οι καπιταλιστές δεν έχουν κοινά εθνικά συμφέροντα και διεκδικήσεις, αντίθετα η πρώτη έχει κοινά συμφέροντα και οράματα με τους εργάτες και τις εργάτριες των Βαλκανίων και όλου του κόσμου. Στην ιδρυτική του διακήρυξη το ΣΕΚΕ τόνιζε: «Τα συμφέροντα των εργατών εις όλας τας χώρας που έχουν καπιταλιστική παραγωγή είναι τα ίδια. Με την ανάπτυξιν της παγκοσμίου συγκοινωνίας και με τη δημιουργία της παγκοσμίου αγοράς διά την χονδρικήν παραγωγήν η κατάσταση των εργατών μιας χώρας αφομοιώνεται και εξαρτάται από την γενικήν κατάστασιν των εργατών εις άλλας χώρας. Η απελευθέρωσις λοιπόν της εργατιάς είναι έργο εις το οποίον οι εργάται όλων των χωρών λαμβάνουν από κοινού μέρος».¹⁵ Το κόμμα πάλευε «δια την ανατροπήν της διεθνούς κεφαλαιοκρατίας και το θρίαμβον του διεθνούς σοσιαλισμού».

Αυτά τα λόγια δεν ήταν διακηρύξεις χωρίς αντίκρισμα, από τις πολ-

Πρωτομαγιά 1919 στη Λειβαδιά.

λές που μας έχουν συνηθίσει τα κόμματα της ρεφορμιστικής Αριστεράς. Γίνονταν συγκεκριμένη πολιτική θέση σε δύσκολες στιγμές, όπως με την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών. Έγραφε σε προκήρυξή του το ΣΕΚΕ (Κ):

«Η πατρίς, της οποίας ιδιοποιούνται το όνομα, η πατρίς των, για την οποίαν μας έστειλαν να πολεμήσουμε, δεν είναι παρά η γεωγραφική εκείνη έκταση επί της οποίας απλώνεται η εκμετάλλευσίς των. Το μεγάλωμά της διά το οποίον πανηγυρίζουν, είναι η επέκτασις των ορίων της εκμεταλλευσέως των και της προσοδοφόρου τοποθετήσεως των κεφαλαίων των». Και το ΣΕΚΕ εξηγούσε ποιος είναι πραγματικός εχθρός:

«Η ώρα του πολέμου έφθασεν! Ο εχθρός ευρίσκεται εντός των συνόρων και όχι πέραν αυτών! Είναι αυτοί οι εκμεταλλευταί μας οι οποίοι κρύπτονται όπισθεν των διαφόρων αστικών κομμάτων και οι οποίοι εμφανίζονται ενώπιον του λαού με πατριωτικά και εθνικιστικά ενδύματα, ενώ οι ίδιοι ως εργοδότες, ως τραπεζίτες, ως τοκισταί, ως γαιοκτήμονες, ως έμποροι, ως πολιτικοί, τυραννούν και καταπιέζουν τον τόπο. Αυτοί είναι οι πραγματικοί –οι φυνισκοί- εχθροί μας».¹⁶

Ακόμα πιο σημαντικό είναι ότι το ΣΕΚΕ και οι αγωνιστές του προσπάθησαν να μπολιάσουν τους ερ-

γατικούς αγώνες που ξεσπούσαν με αυτές τις διεθνιστικές και αντικαπιταλιστικές ιδέες. Για παράδειγμα, τον Φλεβάρη του 1921 ο Ευ. Ευαγγέλου, γραμματέας της ΓΣΕΕ (και μέλος του ΣΕΚΕ) υπεράσπιζε στον Ριζοσπάστη την απεργία των εργατριών υφαντουργιών του «Ρετσίνα» στον Πειραιά. Πρόβαλε το αίτημα για «επίταξη» (δηλαδή κρατικοποίηση του εργοστασίου) συνδέοντας τη διεθνιστική, αντιπολεμική πολιτική με το ταξικό συμφέρον και ανάγκες των εργατριών.

Αυτή ήταν «η ενδεδειγμένη λύσις» έγραφε ο Ευαγγέλου μιας και ο πελάτης της επιχείρησης ήταν ο στρατός (δηλαδή το κράτος) και οι δε καταναλωτές των προϊόντων (οι εργάτες) «διατελούν υπό επίταξιν [...] πολεμούντες εις άγνωστα εδάφη διά την μεγάλην πατρίδα του κ. Ρετσίνα και των λοιπών μεγαλοβιομηχάνων, οι οποίοι αύριον θα επεκτείνουν τας εργασίας των εις τα διά του αίματος των αδελφών των δυστυχησμένων αυτών εργατριών καταλαμβανόμενα μέρη». Κι ο Ευαγγέλου συμπέρανε: «Αλλά το κράτος δεν εννοεί να αναμικθή, δεν εννοεί να θίξει την ιερότητα της ατομικής ιδιοκτησίας. Το κράτος είναι παρόν μόνο όταν πρόκειται να πιάσει τους εργάτας και να τους στείλη να σφάζονται εις το μέτωπον, μόνο όταν πρόκειται να επιστρατεύση τους απεργούντας εργάτας».¹⁷

Προσπάθειες

Το 1922 είναι η εμβληματική χρονιά της περιόδου. Τον Αύγουστο το μέτωπο στη Μικρά Ασία κατέρρευσε ύστερα από την αναμενόμενη επίθεση των δυνάμεων του Κεμάλ Ατατούρκ. Στη συνέχεια ήρθε η καταστροφή της Σμύρνης και ο ξεριζωμός περίπου 1 εκατομμυρίου ανθρώπων που έγιναν πρόσφυγες “τουρκόσποροι” στην Ελλάδα. Ήταν μια συγκλονιστική ανθρώπινη τραγωδία -και για τους δυο λαούς. Ταυτόχρονα, ήταν μια ήττα μεγάλων για την άρχουσα τάξη. Τα όνειρα για τη Μεγάλη Ελλάδα έγιναν στάχτη. Βρέθηκε προσωρινά χωρίς στρατό με το κράτος της σμυρνασμένης και αντιμέτωπη με μια κοινωνική κρίση πελώριων διαστάσεων και ανακατατάξεις που θα άλλαζαν την όψη της κοινωνίας μόνιμα: ας αναλογιστούμε την “αποκατάσταση” των προσφύγων στις πόλεις και την ύπαιθρο και τις επιπτώσεις της.

Αρχικά το κίνημα των στρατιωτικών με επικεφαλής τον Πλαστήρα που ανέτρεψε τον βασιλιά Κωνσταντίνο δεν σταθεροποίησε την κατάσταση. Όπως σημειώνει ο Μάξιμος κάνοντας σύγκριση με τη μαζική υποστήριξη του προηγούμενου στρατιωτικού κινήματος στο Γουδί το 1909:

«Το πλαστηρικό κίνημα ήρθε αντίθετα να αντιδράσει κι όχι να οργανώσει μια λαϊκή εξέγερση, που θα μπορούσε να ξεσπάσει αυθόρμητα ή να προπαρασκευασθεί από στιγμή σε στιγμή μέσα στις πόλεις και στην ύπαιθρο από το επαναστατικό κόμμα. Γι’ αυτό ο πραγματικός του εχθρός δεν ήταν το μοναρχικό κόμμα ήτανε η εργατική τάξη».¹⁸

Για να μπορέσει να μπει στο δρόμο της “σταθεροποίησης” το στρατιωτικό καθεστώς χρειάστηκε να τσακίσει την Γενική Απεργία του Αυγούστου του 1923. Η Αβασίλευτος Δημοκρατία που ανακηρύχτηκε το 1924 δεν στηρίχτηκε σε ένα μαζικό ριζοσπαστικό κίνημα αλλά στις ξιφολόγχες και τα πολυβόλα. Γι’ αυτό ήταν αναιμική και ασταθής, κι οι

κλονισμοί της παγκόσμιας κρίσης το '30 θα το αποδείκνυαν.

Το ΣΕΚΕ (Κ) μπήκε σε αυτή την περίοδο πιεσμένο και με ταλαντεύσεις. Το απεργιακό κύμα του 1921 δεν είχε φέρει απτά αποτελέσματα, η καταστολή δυνάμεων, η επανάσταση έμοιαζε να απομακρύνεται σαν άμεση προοπτική στην Ευρώπη. Οι αποφάσεις της Εκτακτης Συνδιάσκεψης του Φλεβάρη του 1922 ήταν έκφραση αυτών των πιέσεων. Το κόμμα χρειαζόταν μια «περίοδο μακράς νομίμου υπάρξεως» με κέντρο τις εκλογικές παρεμβάσεις ενώ τα κομματικά μέλη θα έπρεπε να “συγκρατούν” τους συναδέλφους τους από «απεργιακά κινήματα ασύντακτα, αμελέτητα».¹⁹

Όμως, το κόμμα έκανε στροφή και προσπάθησε να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις σε ένα περιβάλλον που άλλαζε με ταχύτητα. Η σταδιακή ανάληψη της ηγεσίας του από τη λεγόμενη «γενιά των Παλαιών Πολεμιστών», «οι εκπρόσωποι του μετώπου» ήταν κομμάτι αυτής της διαδικασίας. Μετά τον Σεπτέμβρη του 1922 αγωνιστές όπως ο Πουλιόπουλος, ο Μοναστηριώτης, ο Νίκολης, ο Νικολινάκος, καταφτάνουν στην Ελλάδα και ρίχνονται στην προσπάθεια να δώσουν ένα νέο προσανατολισμό στο κόμμα. Δίπλα τους επαναστάτες όπως ο Σ. Μάξιμος που είχε έρθει από την Κωνσταντινούπολη και είχε πάρει το βάπτισμα του πυρός στην Διεθνή Πανεργατική Ένωση, μια αναρχο-συνδικαλιστική οργάνωση με σχέσεις με τους μπολσεβίκους, ανέλαβε την συνδικαλιστική δουλειά του κόμματος και γραμματέας του κρίσιμου Τμήματος Πειραιά.²⁰

Η νέα αυτή ηγεσία ρίχτηκε στην προσπάθεια να οργανώσει την αντίσταση στην εργοδοτική επίθεση, προσπαθώντας να εφαρμόσει στις ελληνικές συνθήκες την στρατηγική του ενιαίου μετώπου που είχε υιοθετήσει η Κομιντέρν στο 3ο και 4ο συνέδριό της το 1921-22.

Η προσπάθεια δεν αφορούσε μόνο τα συνδικάτα. Το κίνημα των Παλαιών Πολεμιστών άρχισε να φουντώνει εκείνη την περίοδο, μαζί-

κοποιημένο από αποστρατευμένους εργάτες και αγρότες. Ο Πουλιόπουλος θα εκλεγεί γραμματέας της Ομοσπονδίας τους τον Φλεβάρη του 1924.²¹

Με πρωτοβουλία του ΣΕΚΕ και της ΓΣΕΕ (που τότε ήταν «οργανικά συνδεδεμένη» με το κόμμα) οργανώθηκε στις αρχές του Ιούνη μια πλατιά «Εργατική Συνδιάσκεψη» στην οποία συμμετείχαν όλες σχεδόν οι Ομοσπονδίες και τα σωματεία. Συγκροτήθηκε μια Επιτροπή Αμύνης –που σύντομα βρήκε μιμητές σε τοπικό επίπεδο σε πολλές πόλεις. Τα μέλη του ΣΕΚΕ (Κ) προσπαθούσαν να τους δώσουν μαζικό και μαχητικό χαρακτήρα –για παράδειγμα στην Θεσσαλονίκη και τον Πειραιά κερδίζουν τις Ενώσεις Παλαιών Πολεμιστών στην συμμετοχή στις συγκεντρώσεις. Το δεύτερο σκέλος ήταν η προσπάθεια να δυναμώσει η επαναστατική πτέρυγα στο κίνημα. Ένα πρώτο αποτέλεσμα ήταν η ανάδειξη ενός κομμουνιστή, του Κουρτίδη, στη θέση του γενικού γραμματέα του ΕΚΠ, προπύργιο του «βενιζελικού» συνδικαλισμού μέχρι τότε.

Αύγουστος 1923

Η μάχη κλιμακώθηκε στην Γενική Απεργία του Αυγούστου του 1923. Η έκβασή της έκρινε τους τάξικούς συσχετισμούς για μια δεκαετία.

Στις 9 Αυγούστου το συνδικάτο των μυλεργατών του Πειραιά έστειλε τηλεσίγγραφο 24 ωρών για σταμάτημα των απολύσεων και των περικοπών στους μισθούς. Η απεργία τους παρέλυσε τους μύλους –ουσιαστικά τη διακίνηση του αλευριού. Το ΕΚΠ και η ΓΣΕΕ κάλεσαν σε υλική στήριξη των απεργών. Η συνέχεια ήταν η εξάπλωση της απεργίας στο λιμάνι που παραλύει.

Στις 20 Αυγούστου «ο Πειραιεύς παρουσιάζει από πρωίας ασυνήθη όψιν». Η Ομοσπονδία Ηλεκτρισμού ακολουθεί το απεργιακό κάλεσμα της ΓΣΕΕ και το τραμ παραλύει. Η σιδηροδρομική σύνδεση Αθήνας - Πειραιά διακόπτεται και γίνεται προσπάθεια για αποκατάστασή της από το ανώτερο προσωπικό. Η ηλε-

κτροδότηση της πρωτεύουσας εξασφαλίζεται την τελευταία στιγμή με την κατάληψη του εργοστασίου του Φαλήρου από στρατιωτικό τμήμα.

Τα πληρώματα των πλοίων που καταπλέουν στον Πειραιά δηλώνουν την υποστήριξή τους στην απεργία, με αποτέλεσμα να αποκλείονται πάνω σε αυτά και να παρεμποδίζεται η έξοδός τους από στρατιωτικές φρουρές. Οι εργάτες του τελωνείου Πειραιά ακολουθούν. Εντωμεταξύ, η Καπνεργατική Ομοσπονδία κηρύσσει από τις 20 Αυγούστου πανελλαδική απεργία. Το πρωί της 21ης, οι πρωινές εφημερίδες δεν κυκλοφορούν λόγω συμμετοχής στην απεργία των τυπογράφων και της Ομοσπονδίας Τύπου.

Η απεργία αναπτύσσεται με τη μορφή χιονοστιβάδας. Μοιάζει με τη «μαζική απεργία» που περιέγραφε η Ρόζα Λούξεμπουργκ δεκαεπτά χρόνια πριν στη μπροσούρα της «Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα». Στις 20 Αυγούστου η ΓΣΕΕ τίθεται επικεφαλής του απεργιακού κινήματος με σκοπό να το επεκτείνει: καλεί σε Γενική Πανελλαδική Απεργία –«διαρκείας» θα λέγαμε σήμερα.

Την ίδια μέρα η κυβέρνηση Πλαστήρα δημοσιεύει το διάταγμα για την απαγόρευση των σωματείων. Ο Σ. Μάξιμος θα θυμίσει λίγα χρόνια αργότερα, στο βιβλίο του Κοινοβούλιο ή Δικτατορία, τα λόγια που είχε πει ο υπουργός Εσωτερικών σε αντιπροσωπεία της ΓΣΕΕ την παραμονή της απεργίας: «*Η εβδομάδα αυτή θα είναι Εβδομάδα των Παθών για σας... Θα σας τσακίσουμε*». Το όνομά του ήταν Γεώργιος Παπανδρέου. Η σφαγή στο Πασαλιμάνι ήταν η απόδειξη του πόσο κυριολεκτούσε. Στις 22 Αυγούστου ο στρατός ανοίγει πυρ κατά των συγκεντρωμένων απεργών δολοφονώντας έντεκα εργάτες και εργάτριες και τραυματίζοντας περίπου εκατό. Το απεργιακό κύμα άρχισε να κάμπτεται και στις 25 Αυγούστου η ΓΣΕΕ αναγκάστηκε να κηρύξει το τέλος της γενικής απεργίας.²²

Πολλές αναλύσεις για το εργατικό κίνημα στη δεκαετία του '20 συ-

χνά αποδίδουν την αδυναμία του στη πλημμύρα φτηνών «εργατικών χειρών» που πρόσφεραν οι πρόσφυγες από την Μικρά Ασία. Είναι αλήθεια ότι οι εργοδότες στρατολόγησαν και το 1923 πρόσφυγες σαν απεργοσπάστες για ένα κομμάτι ψωμί. Όμως, δεν ήταν οι «ξένοι» (έτσι αντιμετωπίζονταν τότε οι πρόσφυγες) ο παράγοντας που έκρινε την έκβαση της μάχης. Ούτε η χρησιμοποίησή τους έλυσε το πρόβλημα των εργοδοτών, ιδιαίτερα όταν επρόκειτο να αντικαταστήσουν έμπειρους ή ειδικευμένους εργάτες, όπως οι θερμαστές, οι τυπογράφοι, οι οδηγοί των τραμ.

Κρίσιμο ρόλο έπαιξε η απουσία των σιδηροδρομικών από τη μάχη. Η ηγεσία της ΠΟΣ πίστευε ότι μπορούσε να κρατήσει τα μέλη της μακριά από την εργοδοτική επίθεση, λόγω των καλών της σχέσεων με την κυβέρνηση. Διαψεύστηκε σκληρά: το 1924 και το 1925 οι απεργίες της ΠΟΣ θα κατέληγαν σε ήττες, απομονωμένες.

Το εργατικό κίνημα μπήκε σε μια φάση υποχώρησης και κρίσης. Το ίδιο και το ΣΕΚΕ (Κ). Το 1924 ο Σ. Μάξιμος έγραφε στην Κομμουνιστική Επιθεώρηση: «Στις 20 Αυγούστου 1923 είχαμε 70.000 με 80.000 εργάτες που μας ακολουθούσαν. Τον Σεπτέμβριο είχαμε αρκετές χιλιάδες εργατών δυσαρεστημένες με το κόμμα και με μειωμένη εμπιστοσύνη προς αυτό. Στην περίοδο αυτή αρχίζει να εκδηλώνεται καλύτερα η κρίση του κόμματος...».²³

Σύγκρουση

Η προσπάθεια να απαντηθεί αυτή η κρίση οδήγησε στο Τρίτο Έκτακτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ (Κ) τον Νοέμβριο του 1924, δηλαδή το συνέδριο που εξέλεξε τον Πουλιόπουλο γραμματέα του ΚΚΕ. Λίγους μήνες νωρίτερα μαζί με τον Σ. Μάξιμο είχε αντιπροσωπεύσει το κόμμα στο Πέμπτο Συνέδριο της Κομιντέρν που εγκαινίασε την πολιτική της λεγόμενης «μπολσεβικοποίησης» των Κομμουνιστικών Κομμάτων. Στην πραγματικότητα, η προσπάθεια να

προσανατολιστεί και το ΚΚΕ σε μια νέα περίοδο έβρισκε όλο και πιο έντονα μπροστά της τα εμπόδια που έβαζε η επικράτηση της σταλινικής γραφειοκρατίας στη Ρωσία κι οι δραματικές επιπτώσεις της στην ίδια την Κομιντέρν.

Τα νεαρά Κομμουνιστικά Κόμματα προσπαθούσαν να βρουν το δρόμο τους διατηρώντας τον επαναστατικό τους χαρακτήρα αλλά και τη μαζική τους επιρροή και ρόλο στην ταξική πάλη, σε μια συγκυρία όπου το επαναστατικό κύμα είχε υποχωρήσει προσωρινά αλλά εμφανώς. Όμως, η πυξίδα που τα είχε προσανατολίσει επιτυχημένα τα προηγούμενα χρόνια, η Κομιντέρν, προσανατόλιζε πλέον σε λάθος κατευθύνσεις. Από «επιτελείο» της παγκόσμιας επανάστασης, η Κομιντέρν μετατρεπόταν, σταδιακά και με συγκρούσεις, σε ανεπίσημο όργανο της εξωτερικής πολιτικής της σταλινικής γραφειοκρατίας.

Οι εμπειρίες της προσπάθειας για μια γνήσια «μπολσεβικοποίηση», οι επιτυχίες και κυρίως οι αποτυχίες της έφερε ένα μεγάλο κομμάτι της ηγεσίας του ΚΚΕ σε τροχιά σύγκρουσης με το καθεστώς που διαμορφωνόταν στη Κομιντέρν. Η πλειοψηφία της «γενιάς της μπολσεβικοποίησης» στην Ελλάδα θα συγκρουστεί σκληρά και συνολικά με την σταλινική γραφειοκρατία και τη γραμμή της. Η περίπτωση του ΚΚΕ είναι από τις λίγες όπου αυτή η κόντρα πήρε τόσο μεγάλη έκταση. Το 1928 τα μισά μέλη της ΚΕ που είχε εκλέξει το Τρίτο Έκτακτο Συνέδριο είχαν διαγραφεί από το κόμμα.

Όμως, κάθε άλλο παρά μοναδική ήταν. Η περίπτωση του Τζέιμς Π. Κάνον και των συντρόφων του στο Κομμουνιστικό Κόμμα των ΗΠΑ ήταν αντίστοιχη. Από οργανωτής των ΙWW (Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου), ιδρυτικό μέλος και ηγετικό στέλεχος του ΚΚΗΠΑ, ο Κάνον τάχτηκε με την Αριστερή Αντιπολίτευση του Τρότσκι και διαγράφηκε το 1928, περίπου την ίδια περίοδο με τον Πουλιόπουλο και τους συντρόφους του στην Ελλάδα.

Το εργατικό κίνημα θα περάσει στην απερίθωτη στις αρχές της δεκαετίας του '30. Όμως, πλέον το ΚΚΕ δεν ήταν το επαναστατικό κόμμα του Πουλιόπουλου, του Μάξιμου. Το αποτέλεσμα ήταν νέες ήττες, πολύ πιο τραγικές από εκείνη του 1923. ■

Σημειώσεις

1. Αβραάμ Μπεναρόγια, Η Πρώτη Σταδιοδρομία του Ελληνικού Προλεταριάτου, Κομμούνια 1986, σ.σ. 120-21.
2. Ντάνκαν Χάλας, Κομιντέρν – Η Τρίτη Διεθνής, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 1999, σελ. 11.
3. Για μια συνοπτική παρουσίαση της περιόδου βλέπε Κώστας Βλασόπουλος, «Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Πόλεμο», Σοσιαλισμός από τα Κάτω 105 (Ιούλης-Αύγουστος 2014)
4. Πάνος Γκαργκάνας, «1912-1922 Βαλκανικοί Πόλεμοι και Μικρασιατική – Ο Δεκαετής Πόλεμος που χάραξε τα σύνορα στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή», Σοσιαλισμός από τα Κάτω, τεύχος 1 (Ιούνιος-Ιούλης 1992)
5. Στραφέιμ Μάξιμος, Κοινοβούλιο ή Δικτατορία, Στοχαστής δεύτερη έκδοση 1975, σελ. 10.
6. Mark Mazower, «Η Ελλάδα και η Οικονομική Κρίση του Μεσοπολέμου», ΜΙΕΤ 2002, σελ. 76.
7. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε Θ. Καμπαγιάννης, Το Εργατικό Συνδικαλιστικό Κίνημα στην Ελλάδα 1918-1926, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 207, σ.σ. 38-46.
8. Δ. Λιβεράτος, Το Ελληνικό Εργατικό Κίνημα 1918-1923
9. Ε. Σταυρίδης, Τα Παρασκήνια του ΚΚΕ, Ελεύθερη Σκέψη 1988 (1953), σελ. 66. Ο Σταυρίδης έφυγε από το ΚΚΕ στα τέλη της δεκαετίας του '20 και κατέληξε τρόφιμος της ακροδεξιάς και των κρατικών υπηρεσιών ασφαλείας.
10. ΚΚΕ Επίσημα Κείμενα Τόμος Πρώτος (1918-1924), Σύγχρονη Εποχή 1974 σ.σ. 114-116.
11. «Παντελής Πουλιόπουλος ο Αγωνιστής κι ο Στοχαστής», στη συλλογή Π. Πουλιόπουλος Αρθρα, Θέσεις και Πολεμικές, Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη, σελ. 204.
12. Το ομώνυμο βιβλίο που κυκλοφορεί που έκδωσε το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο το 2017, στα 100 χρόνια από την Ρωσική Επανάσταση.
13. Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ, Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ Αθήνα 1982, σ.σ. 133-34.
14. ΚΚΕ – Επίσημα Κείμενα Τόμος Α' (1918-1924), σελ. 29.
15. Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ – Πρακτικά, έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ 1982, σ.σ. 137-38.
16. Επίσημα Κείμενα οπ, σ.σ. 108-09.
17. Ε. Ευαγγέλου, «Η τραγωδία των υφαντουργών», Ριζοσπάστης 7/2/1921. Αναφέρεται επίσης στο Λήδα Παπαστεφανάκη, Εργασία, Τεχνολογία και Φύλο στην Ελληνική Βιομηχανία – Η Κλωστοϋφαντουργία του Πειραιά 1870-1940, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2009, σελ. 391.
18. Σ. Μάξιμος, οπ, σελ. 39-40.
19. Αναφέρεται στο Λ. Μπόλαρης, ΣΕΚΕ – Οι επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2008, σελ. 75.
20. Ο νεαρός Νίκος Ζαχαριάδης είχε οργανωθεί κι αυτός στην Πανεργατική.
21. Και για λογαριασμό της με το ψευδώνυμο Φ. Ορφανός θα γράψει το συγκλονιστικό αντιπολεμικό μανιφέστο «Πόλεμος κατά του Πολέμου».
22. Αναλυτικά για την Γενική Απεργία βλέπε το σχετικό κεφάλαιο στο βιβλίο του Θ. Καμπαγιάννη.
23. Π. Νούτσος, Η Σοσιαλιστική Σκέψη στην Ελλάδα Τόμος Β' Μέρος Β', εκδ Γνώση, σ.σ. 322-23.

Αδιέξοδα και πολιτική κρίση

Ολοένα και πιο επικίνδυνες διαστάσεις παίρνει η πολιτική κρίση στη Γερμανία. Τον Νοέμβριο οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στον Χριστιανοδημοκρατικό συνασπισμό (CDU/CSU) της Άνγκελα Μέρκελ, το ακραία νεοφιλελεύθερο FDP του Κρίστιαν Λίντνερ και το Κόμμα των Πράσινων κατέρρευσαν οριστικά. Κάτω από την πίεση των περιστάσεων ο Μάρτιν Σούλτς, ο ηγέτης του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD) που απέκλειε μέχρι εκείνη τη στιγμή κάθετα την προοπτική ενός νέου Μεγάλου Συνασπισμού έκανε στροφή 180 μοιρών δηλώνοντας τώρα πρόθυμος να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με την Μέρκελ (CDU) και τον Ζεεχόφερ (CSU - το βαναρικό αδελφό κόμμα του CDU).

Το συνέδριο του SPD που έγινε στις αρχές του Δεκέμβρη επιβεβαίωσε με "ισχυρή πλειοψηφία" τη νέα εισήγηση της ηγεσίας. Αλλά το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων είναι, την ώρα που γράφεται αυτό το κείμενο, ακόμα αβέβαιο. Και τα τρία σενάρια -μια κυβέρνηση Μεγάλου Συνασπισμού, μια κυβέρνηση

Γράφει ο Σωτήρης Κοντογιάννης.

"μειοψηφίας" των Χριστιανοδημοκρατών με την ανοχή των Σοσιαλδημοκρατών ή μια νέα προσφυγή στις κάλπες- είναι ανοιχτά. Οι συνομιλίες θα αρχίσουν τον Γενάρη. Πολλοί δημοσιογράφοι εκτιμούν ότι οι διαπραγματεύσεις μπορεί να κρατήσουν μήνες.

Στροφή προς τα δεξιά

Η Γερμανία κατάφερε χάρη στην οικονομική της υπεροχή, την ισχυρή της πολιτική θέση μέσα και έξω από την Ευρώπη και τις σκληρές, αντεργατικές μεταρρυθμίσεις των κυβερνήσεων του καγκελάριου Γκέρχαρντ Σρέντερ (1998-2005) να παραμείνει σχετικά αλώβητη από την κρίση του 2007/8. Με βάσει τα επίσημα στοιχεία η ανεργία στην Γερμανία βρίσκεται σήμερα (στοιχεία του Οκτώβρη 2017) στο 3,6% - σχεδόν τρεις φορές μικρότερη από της Γαλλίας (9.4%) ή της Ιταλίας (11.1) και τεσσεράμισι φορές μικρότερη από της Ισπανίας (16.7%). Το δημόσιο χρέος της Γερμανίας αυξήθηκε μόλις

κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες μέσα στην οκταετία 2008-2016. Της Γαλλίας κατά 28 ποσοστιαίες μονάδες. Της Ιταλίας κατά 30. Της Ισπανίας κατά 60. Η οικονομική αυτή "επιτυχία", όμως δεν έχει καταφέρει να σώσει το πολιτικό σύστημα της Γερμανίας από τη ρευστοποίηση και την κρίση.

Οι εκλογές του περασμένου Σεπτεμβρίου ήταν κυριολεκτικά πανωλεθρία και για τα δυο μεγάλα παραδοσιακά κόμματα εξουσίας της Γερμανίας -για τον συνασπισμό της χριστιανοδημοκρατικής δεξιάς (CDU/CSU) και το Σοσιαλδημοκρατικό SPD. Το CDU κατάφερε μεν να αναδειχτεί και πάλι πρώτο κόμμα στη νέα Βουλή, με τα ποσοστά του όμως ψαλιδισμένα σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα: πήρε μόλις 26,8%. Μόνο μια φορά στην μεταπολεμική ιστορία έχει πέσει πιο χαμηλά -στις πρώτες εκλογές της Ομοσπονδιακής Γερμανίας του 1949, όπου είχε πάρει 25,2%. Και το ίδιο ακριβώς ισχύει και για το CSU: πήρε 6,2% φέτος, το χαμηλότερο πο-

Μεγάλη αντιφασιστική διαδήλωση στο Βερολίνο ενάντια στο AfD έγινε το Σάββατο 21 Οκτώβρη

σοστό από το 1953 μέχρι σήμερα. Όσο για το SPD, τα αποτελέσματα του Σεπτεμβρίου ήταν απλά καταστροφικά: το 20,5% που συγκέντρωσε ήταν το χαμηλότερο ποσοστό από τις αρχές του 20ου αιώνα, με δυο σημαδιακές μόνο εξαιρέσεις: τις εκλογές του 1932 και του 1933 που άνοιξαν τον δρόμο για την επικράτηση του Χίτλερ.

Που οφείλεται αυτή η ρευστοποίηση; Για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, μέσα και έξω από τη Γερμανία, η απάντηση είναι εύκολη: οι ψηφοφόροι τιμώρησαν την Μέρκελ (και μαζί της και τα τρία κόμματα του Μεγάλου Συνασπισμού) για την υπερβολικά ανεκτική της στάση απέναντι στους πρόσφυγες. Ο "μεγάλος νικητής" των εκλογών, σύμφωνα με τις εφημερίδες και τα κανάλια, ήταν το ξενοφοβικό ακροδεξιό AfD (Εναλλακτική για τη Γερμανία). Στις εκλογές του 2013 το AfD δεν είχε καταφέρει να περάσει το όριο του 5% και είχε μείνει εκτός της ομοσπονδιακής βουλής. Τον περασμένο Σεπτέμβριο πήρε 12,6% - ένα ποσοστό που του εξασφάλισε 94 έδρες και τη θέση του τρίτου μεγαλύτερου κόμματος (μετά το CDU και το SPD) στο κοινοβούλιο.

Η επιτυχία του AfD έχει αρχίσει να πιέζει ολόκληρο το πολιτικό σκηνικό προς τα δεξιά. "Ο κόσμος μας είναι δυτικός-χριστιανικός, εβραϊό-ανθρωπιστικός", δήλωσε στο τελευταίο συνέδριο του CSU που έγινε στη Νυρεμβέργη στις 15 Δεκέμβρη ο Μάρκουσ Σοέντερ, ο υπουργός Οικονομικών της τοπικής κυβέρνησης της Βαυαρίας που ετοιμάζεται να διαδεχτεί τον Ζέεχοφερ στις αρχές του 2018. "Το Ισλάμ δεν είχε καμιά σημαντική συμβολή στη Βαυαρία τα τελευταία 200 χρόνια και τώρα πρέπει να είμαστε ξεκάθαροι για τις ρίζες της πατρίδας μας... Όσοι πιστεύουν ότι η Σαρία είναι πιο σημαντική από το Βαυαρικό Σύνταγμα έχουν την ελευθερία της γνώμης τους... αλλά δεν την έχουν εδώ στη Γερμανία. Όποιος έρχεται σε εμάς θα πρέπει να προσαρμόζεται στις αξίες, τους τρόπους και τις συνήθειές μας, όχι το αντίστρο-

φο...".

Και δεν είναι μόνο το CSU. Τον Σεπτέμβριο, λίγες μέρες πριν από τις εκλογές, ο Λίντνερ (ο υποψήφιος του FDP) δήλωνε ότι προϋπόθεση για τη συμμετοχή του κόμματός του, μετεκλογικά, σε μια συμμαχική κυβέρνηση με τους Χριστιανοδημοκράτες θα ήταν μια αλλαγή πολιτικής σε σχέση με το προσφυγικό. Το FDP ζήτησε την άμεση απέλαση όλων των προσφύγων από τις εμπόλεμες ζώνες μόλις τερματιστούν οι εχθροπραξίες. Η μεταναστευτική πολιτική, έλεγε ο Λίντνερ θα πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και στην ανάγκη που έχει η γερμανική οικονομία για εξειδικευμένα στελέχη.

Βρισκόμαστε, μήπως, λοιπόν αντιμετώπι με μια νέα στροφή της Γερμανίας προς τον ρατσισμό και την ακροδεξιά; Έχουμε μήπως, απλά, μια επανάληψη της ιστορίας του μεσοπολέμου; Η απάντηση είναι κατηγορηματικά όχι.

Η άνοδος του AfD

Το AfD δημιουργήθηκε το 2013 αρχικά σαν ένα ευροσκεπτικιστικό κόμμα - η "διάσωση" της Ελλάδας και των άλλων χωρών του ευρωπαϊκού νότου με τα "χρήματα των Γερμανών φορολογουμένων" ήταν ένα από τα βασικά του θέματα εκείνη την εποχή. Το 2015 με την έξαρση της προσφυγικής κρίσης στράφηκε προς τον αντιισλαμικό ρατσισμό και την ακροδεξιά. Το AfD δεν είναι απλά και μόνο ένα αντιδραστικό κόμμα: είναι ένα αντιδραστικό κόμμα με έναν μεγάλο νεοναζιστικό πυρήνα στο εσωτερικό του. Η σύνοδος του κόμματος (Parteitag) που έγινε το Σάββατο 2 Δεκέμβρη στο Ανόβερο εξέλεξε, ύστερα από μια "μάχη" ανάμεσα στην μετριοπαθή και την ακροδεξιά πτέρυγα, τους Γκέοργκ Μόιτεν και Αλεξάντερ Γκάουλαντ στην προεδρία. Όπως έγραφε το περιοδικό Der Spiegel "Ο Γκάουλαντ δεν ανήκει στην μετριοπαθή πτέρυγα... Ούτε άλλωστε και ο Μόιτεν...".

Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου το AfD πήρε συνολικά 5,8 εκατομμύ-

ρια ψήφους. Σίγουρα ένα τμήμα από τους ψηφοφόρους του ταυτίζεται και με τον ρατσισμό του και με τα ναζιστικά του "ανοίγματα". Αλλά δεν έχει γίνει όλη η γερμανική κοινωνία ρατσιστική. Κάθε άλλο.

Κατ' αρχήν ο κόσμος στη Γερμανία υποδέχτηκε κυριολεκτικά με ανοιχτές αγκάλιες τους πρόσφυγες που έφταναν στους σιδηροδρομικούς σταθμούς και τα σύνορα το 2015. Η Μέρκελ δεν "άνοιξε" τα σύνορα, όπως την καταγγέλλει το AfD. Τα σύνορα τα "έσπασαν" (με αμέτρητες θυσίες) οι ίδιοι οι πρόσφυγες. Και τα κράτησε ανοιχτά το κίνημα αλληλεγγύης που συνόδεψε αυτό το ηρωικό "σπάσιμο". Η γερμανική κυβέρνηση υποτάχθηκε εκούσια σε αυτή την πραγματικότητα - το ρίσκο μιας αντιπαράθεσης με το κοινό αίσθημα, ιδιαίτερα μετά τις φωτογραφίες του μικρού Αϊλάν ήταν πολύ μεγάλο για να το αγνοήσει. Και χρειάστηκε στη συνέχεια μια ολόκληρη συντονισμένη εκστρατεία συκοφάντησης, ψευμάτων και κινδυνολογίας από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την αστυνομία για να επιτρέψει στην κυβέρνηση να σφραγίσει και πάλι τα σύνορα και να σφίξει την πολιτική υποδοχής και ασύλου.

Η γνωστή και μη εξαιρετέα εφημερίδα Bild δημοσίευσε ένα άρθρο με το οποίο ισχυριζόταν ότι ένας "όχλος" 50 περίπου Αράβων μεταναστών έσπειρε τα Χριστούγεννα του 2016 τον πανικό στον σιδηροδρομικό σταθμό της Φρανκφούρτης παρενοχλώντας γυναίκες και ληστεύοντας περαστικούς. Η ιστορία αναπαράγονταν για μήνες από τα ακροδεξιά έντυπα σε ολόκληρο τον κόσμο. Η είδηση, όμως, όπως αποδείχτηκε από την ίδια την αστυνομία, ήταν ολοκληρωτικά κατασκευασμένη (η Bild ζήτησε συγγνώμη από τους αναγνώστες της και κατέβασε το άρθρο από το σάιτ της). Η βασική "μάρτυρας" δεν ήταν καν στην Φρανκφούρτη την επίμαχη ημέρα. Εξ ίσου κατασκευασμένη αποδείχτηκε και η είδηση της "σεξουαλικής κακοποίησης" της 13χρονης Λίζας (ψευδώνυμο με το οποίο έγινε γνω-

στη) στον σταθμό της Κολωνίας τα Χριστούγεννα του 2015. Αυτός ο "επίσημος" και σχεδιασμένος ρατσισμός άνοιξε, στην ουσία, το δρόμο στο AfD προς το κοινοβούλιο.

Αλλά και πάλι χωρίς την ανοχή της ίδιας της κοινωνίας. Οι εκδηλώσεις του AfD βρίσκονται σχεδόν πάντα περικυκλωμένες από εκατοντάδες (μερικές φορές χιλιάδες) αντιρατσιστές. Η σύνοδος της 2 Δεκέμβρη στο Ανόβερο πραγματοποιήθηκε μόνο χάρη στην προστασία της αστυνομίας που διέλυσε με τη βία τους διαδηλωτές που είχαν πολιορκήσει το κτίριο εμποδίζοντας την πρόσβαση των συνέδρων. *"Την ίδια ώρα που τα μέλη συνεδρίαζαν χιλιάδες αντι-AfD διαδηλωτές είχαν συγκεντρωθεί απέξω με πλακάτ 'Το Ανόβερο ενάντια στους ναζί' και 'αντίσταση στο ρατσισμό'"* (CNBC 3.12.2017).

Το AfD μπορεί να έχει τη συμπάθεια του 12,6% του γερμανικού εκλογικού σώματος, έχει όμως ταυτόχρονα την αντιπάθεια ενός πολύ-πολύ μεγαλύτερου τμήματος της κοινωνίας -και ιδιαίτερα της εργατικής τάξης που επιμένει να εκφράζει με κάθε ευκαιρία την αλληλεγγύη της προς τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συστηματική άρνηση των πιλότων να συμμετάσχουν στις απελάσεις προσφύγων. Όπως έγγραφε η Deutsche Welle (7.12.2017):

"Κατόπιν αιτήματος του κόμματος της αριστεράς η κυβέρνηση δήλωσε ότι 222 προγραμματισμένες πτήσεις ακυρώθηκαν από πιλότους που δεν θέλησαν να συμμετάσχουν σε μια αμφιλεγόμενη επιστροφή προσφύγων στο Αφγανιστάν, το οποίο έχει χαρακτηριστεί "ασφαλής χώρα προέλευσης" σε κάποιες περιπτώσεις, παρά τη συνεχιζόμενη βία και καταστολή σε τμήματα της χώρας..."

Περιφρόνηση και λιτότητα

Η άνοδος της ακροδεξιάς είναι ένα από τα παραπροϊόντα της πολιτικής κρίσης και όχι το αίτιο της. Υπάρχουν δυο βασικοί λόγοι που έχουν οδηγήσει στην εκλογική συρ-

ρίκνωση των δυο μεγάλων κομμάτων.

Ο πρώτος είναι η περιφρόνηση, από την πλευρά της άρχουσας τάξης και του συστήματος, κάθε έννοιας δημοκρατίας -και στη Γερμανία και σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι ψηφοφόροι είναι ελεύθεροι να ψηφίσουν στις κάλπες όποιο κόμμα και όποιον υποψήφιο θέλουν. Αλλά η πολιτική που θα ακολουθήσει η όποια κυβέρνηση εκλεγεί είναι λίγο-πολύ δεδομένη. Στις δυο από τις τρεις της μέχρι τώρα θητείες στην καγκελαρία, η Μέρκελ συγκυβερνούσε με το SPD. Το editorial της Financial Times, που διεκδικεί για τον εαυτό της τον ρόλο της πιο έγκυρης και σοβαρής εφημερίδας της άρχουσας τάξης παγκόσμια, συμβούλευε το SPD να μην ενδώσει στις πιέσεις για τον σχηματισμό ενός ακόμα Μεγάλου Συνασπισμού. Με δεδομένες τις εναλλακτικές λύσεις, γράφει η Financial Times, η προοπτική αυτή μπορεί να μοιάζει από πρώτη άποψη ελκυστική:

"Και όμως, η προσφυγή σε αυτή την εύκολη λύση, μπορεί να αποδειχτεί μακροπρόθεσμα βλαβερή. Το πολιτικό σύστημα της Γερμανίας έχει αρχίσει να μοιάζει σε ακινησία. Ήδη τα οκτώ από τα 12 προηγούμενα χρόνια η χώρα έχει κυβερνηθεί από μια συμμαχία κεντροδεξιών και κεντροαριστερών κομμάτων. Τώρα μια ακόμα τετραετία από τα ίδια φαίνεται στον ορίζοντα. Ο συνδυασμός αυτός, είναι αλήθεια, έχει καταφέρει να προσφέρει ευημερία σε μια περίοδο όπου η υπόλοιπη Ευρώπη παλεύει. Ταυτόχρονα, όμως, είναι μια συνταγή που στερεί από το εκλογικό σώμα την εναλλαγή που είναι βασική σε κάθε δημοκρατία για να υπάρχει.. Η αρχική απόφαση του κυρίου Σουλτς ήταν η ορθή γιατί έδινε στο κόμμα του την ευκαιρία να ανοικοδομηθεί στην αντιπολίτευση. Η στροφή του... απειλεί να επιταχύνει την πολυδιάσπαση της γερμανικής πολιτικής σκηνής..."

Υπάρχει ένα ακόμα σοβαρό σύμπερασμα που μπορεί να εξαχθεί

από την γείτονα χώρα της Γερμανίας, την Αυστρία. Αν και η ριζοσπαστική δεξιά δεν είναι (στη Γερμανία) τόσο βαθιά ριζωμένη (όσο στην Αυστρία), η επιτυχία του Κόμματος Ελευθερίας της Αυστρίας δείχνει τι συμβαίνει όταν τα επίσημα κόμματα του κέντρου σταματούν να συναγωνίζονται το ένα το άλλο: η αντιπαράθεση μεταφέρεται στα άκρα..."

Αλλά και η "ευημερία" στην οποία αναφέρεται η Financial Times δεν είναι για όλους -και αυτός είναι ο δεύτερος λόγος που στρέφει τους ψηφοφόρους μακριά από τα παραδοσιακά κόμματα εξουσίας. "Οι αριθμοί ευημερούν" όπως έλεγε κάποτε ο Γεώργιος Παπανδρέου (ο παππούς του ΓΑΠ). Όχι όμως και οι ίδιοι οι άνθρωποι. Το κοινό χαρακτηριστικό όλων των κυβερνήσεων των δύο τουλάχιστον τελευταίων δεκαετιών είναι η λιτότητα. Το 2009 προστέθηκε στο Σύμφωνο της Γερμανίας (με την έγκριση, με αυξημένη πλειοψηφία και των δυο κοινοβουλευτικών σωμάτων) ένα άρθρο για τον έλεγχο των ελλειμμάτων. Από το 2016 και μετά το "δομικό έλλειμμα" της κεντρικής κυβέρνησης δεν μπορεί να ξεπερνάει το 0,35% του ΑΕΠ. Όσο για τις τοπικές κυβερνήσεις των κρατιδίων, από το 2020 και μετά δεν επιτρέπεται να έχουν οποιοδήποτε έλλειμμα.

Η άλλη όψη αυτής της πολιτικής της διαρκούς λιτότητας είναι η καθήλωση των μισθών, η εκμηδένιση των επιδομάτων και η φτώχεια. Η παρακάτω είδηση είναι χαρακτηριστική:

"Οι 8000 μαθητευόμενοι εργαζόμενοι στα Γυμνάσια του Βερολίνου βρίσκονται αυτή τη στιγμή σε κινητοποίηση. Οι ομοσπονδίες VER.DI και GEW έχουν καταγγείλει τις Συλλογικές Συμβάσεις... Η τελευταία αύξηση που είχαν πάρει ήταν το 2001..."

Τα ίδια τα επίσημα στοιχεία της κυβέρνησης δείχνουν όχι μόνο την φτώχεια να επιδεινώνεται και να εξαπλώνεται αλλά και την ψαλίδα

ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς να γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη. Όπως έγραφε η Deutsche Welle πριν από ένα περίπου χρόνο:

"Τα στοιχεία από μια νέα κυβερνητική έρευνα δείχνουν ότι ολοένα και περισσότεροι Γερμανοί είναι είτε πολύ πλούσιοι, είτε πολύ φτωχοί... Οι πλούσιοι της Γερμανίας γίνονται ολοένα και πλουσιότεροι ενώ οι φτωχοί, αν όχι υποχρεωτικά φτωχότεροι, σίγουρα πολυπληθέστεροι...

Τα καλά νέα: ο αριθμός των εκατομμυριούχων έχει φτάσει στις 16495, από τις 12424 το 2009... Τα κακά νέα: 4,17 εκατομμύρια Γερμανοί -περίπου το 6,1% του πληθυσμού- είναι υπερχρεωμένοι ενώ οι μισθοί των χαμηλόμισθων τομέων δεν ακολουθούν με κανένα τρόπο τον εθνικό μέσο όρο. Ο αριθμός των άστεγων αυξήθηκε από τις 223 χιλιάδες το 2008 στις 335 χιλιάδες το 2014..."

Αντίσταση

Αυτή τη στιγμή κανένας δεν μπορεί να προβλέψει που θα καταλήξουν οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στο CDU, το SPD και το CSU. Ο Σούλτς παρουσίασε μια λίστα από "προϋποθέσεις" από τις οποίες θα εξαρτηθεί, υποτίθεται, η συμμετοχή των Σοσιαλδημοκρατών σε μια νέα κυβέρνηση Μεγάλου Συνασπισμού. Στην πραγματικότητα, όμως, αυτό που καλείται να συμβιβάσει η ηγεσία του SPD είναι την υπευθυνότητά του απέναντι στην άρχουσα τάξη (ο γερμανικός ΣΕΒ πιέζει να σχηματιστεί άμεσα κυβέρνηση) και την φθορά που θα υποστεί το κόμμα από μια ακόμα συμμαχία με την Μέρκελ. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα ενδεχόμενα παραμένουν ανοιχτά.

Οι εργάτες και οι φτωχοί δεν έχουν να περιμένουν τίποτα, όποια κυβέρνηση και αν σχηματιστεί τελικά. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι αυτό που επικρατεί στη Γερμανία είναι η πολιτική μοιρολατρία. Το Die Linke, κατ' αρχήν, το κόμμα της αριστεράς αύξησε στις τελευταίες εκλογές και τις ψήφους του και τα

ποσοστά του και τον αριθμό των εδρών του στο ομοσπονδιακό κοινοβούλιο. Η αύξηση, όμως, ήταν μικρή - αναντίστοιχη των περιστάσεων. Οι εργατικές κινητοποιήσεις, όμως, είναι σε άνοδο.

"Οι γερμανικές απεργίες έμοιαζαν κάποτε με τα γερμανικά ανέκδοτα: μια αντίφαση εξ' ορισμού" έγραφε πριν από λίγους μήνες η βρετανική εφημερίδα The Guardian. "Όχι πλέον: αυτή τη χρονιά η μεγαλύτερη οικονομία της Ευρώπης βρίσκεται σε τροχιά να καταγράψει ένα νέο εργατικής δράσης. Όλοι, οδηγοί τρένων, δάσκαλοι και νηπιαγωγοί, ταχυδρόμοι έχουν κατέβει πρόσφατα σε απεργιακές κινητοποιήσεις. Το απεργιακό κύμα δεν είναι απλά και μόνο ένα συγκυριακό ξέσπασμα: είναι το αποτέλεσμα της αποσύνθεσης αυτού που ονομάζαμε το 'γερμανικό μοντέλο'..."

Αυτή η αναγέννηση του κινήματος φάνηκε ανάγλυφα στη μεγάλη διαδήλωση στις αρχές του καλοκαιριού στο Αμβούργο ενάντια στη σύνοδο των G20. Και συνεχίζεται μέχρι σήμερα: η Siemens, μια από τις μεγαλύτερες "πολυεθνικές" της Γερμανίας ανακοίνωσε πριν από μερικές εβδομάδες την απόφασή της να κλείσει δεκάδες εργοστάσια και να απολύσει πάνω από 9000 εργαζόμενους. Η ανακοίνωση προκάλεσε την οργή των εργαζομένων, που είχαν δεχτεί πριν από μερικά χρόνια μια συμφωνία που προέβλεπε πάγωμα των μισθών με αντάλλαγμα την εξασφάλιση των θέσεων εργασίας. Το εργοστάσιο της Siemens στο Όφφενμπαχ της Έσσης βρίσκεται από τις αρχές του Δεκέμβρη κυριολεκτικά "στο πόδι". Όλα δείχνουν ότι η αντιπαράθεση ανάμεσα στη διοίκηση της εταιρείας και τα συνδικάτα θα εξελιχθεί σε "μάχη". Ο "κίνδυνος" να αρχίσει η πολιτική αστάθεια να ξεχειλίζει προς τα κάτω είναι πάνω από ορατός αυτή τη στιγμή στη Γερμανία. Καθόλου τυχαία, ο γερμανικός ΣΕΒ πιέζει δημόσια τα κόμματα να τα βρουν έτσι ώστε να αποκτήσει η χώρα και πάλι μια σταθερή κυβέρνηση.

Κρίση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Και αυτός δεν είναι το μοναδικό πράγμα που τρομοκρατεί τις άρχουσες τάξεις. Η Γερμανία δεν είναι μια οποιαδήποτε χώρα. Ούτε είναι απλά και μόνο η ισχυρότερη οικονομία της Ευρώπης: ο γαλλογερμανικός άξονας ήταν πάντα το κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -και ο άξονας αυτός παραπαίει σήμερα και από τα δύο του άκρα.

Στη Γαλλία η δημοτικότητα του Μακρόν (που να θυμίσουμε εκλέχτηκε στην προεδρία ύστερα από μια παρόμοια κατάρρευση της εκλογικής επιρροής των παλιών κομμάτων εξουσίας) έχει αρχίσει να βυθίζεται μετά τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις του στην "αγορά εργασίας" και την κατάθεση ενός προκλητικού για τους εργαζόμενους και τους φτωχούς προϋπολογισμού.

Ο Μακρόν πιέζει για μια πιο "σφιχτή" Ευρωζώνη - με υπουργό Οικονομικών, προϋπολογισμό και δικό της κοινοβούλιο. Αυτές οι προτάσεις δεν βρίσκουν μεν σύμφωνη τη Γερμανία, που αντιδράει σε κάθε τι που θυμίζει "μεταβιβαστική ένωση" (όπου πόροι ρέουν από τις πιο πλούσιες στις πιο φτωχές περιοχές). Αλλά η πολιτική κρίση της Γερμανίας -με όποιο τρόπο και αν γεφυρωθεί το σημερινό αδιέξοδο- κάνει κάθε διαπραγμάτευση σχεδόν αδύνατη.

Και δεν είναι μόνο τα σχέδια του Μακρόν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σήμερα στο κέντρο των δυσκολιών διαπραγματεύσεων για το Brexit. Η Ισπανία είναι αντιμέτωπη με την Καταλανική κρίση. Η Ιταλία έχει μπροστά της μια νέα αβέβαιη εκλογική αναμέτρηση -στις δημοσκοπήσεις αυτή τη στιγμή το μεγαλύτερο κόμμα είναι το "Κίνημα των 5 αστερών" του Πέπε Γκρίλο. Οι αναταράξεις βρίσκονται μπροστά μας, όχι πίσω μας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κλυδωνίζεται. Για την αριστερά αυτή η αδυναμία των "από πάνω" είναι μια μεγάλη ευκαιρία. Θα έχει ιστορική ευθύνη αν την αφήσει να πάει χαμένη. ■

Όταν φτάσαμε στην περιοχή, ανοιχτά της πόλης Γκαραμπούλι, ένα πλοιάριο ήταν ημι-βυθισμένο και περίπου 44 άνθρωποι κρεμόντουσαν από πάνω του... Υπήρχαν πτώματα στο νερό και είδαμε τέσσερις ή πέντε καρχαρίες να κολυμπούν γύρω τους, μεγάλους γαλάζιους καρχαρίες, ένα επιθετικό είδος. Είναι πιθανό οι καρχαρίες να έφαγαν κάποιους από τους αγνοούμενους, τότε ο αξιωματικός της Λιβυκής ακτοφυλακής.

28/11/17 (CNN)

Η τουρκική αστυνομία βρήκε 57 Πακιστανούς μετανάστες, τους οποίους είχαν αλυσοδέσει μέσα σ' ένα υπόγειο στην Κωνσταντινούπολη διακινητές που επιχειρούσαν να τους αποσπάσουν χρήματα αφού τους είχαν υποσχεθεί να τους μεταφέρουν στην Ευρώπη.

28/11/17 (ΑΠΕ)

Συνελήφθη 35χρονος υπήκοος Πακιστάν ο οποίος προωθούσε με όχημα στο εσωτερικό της χώρας οκτώ μη νόμιμους μετανάστες. Στην προσπάθεια του να ακινητοποιήσει το όχημα, κατέπεσε σε γκρεμό, με αποτέλεσμα τον θανάσιμο τραυματισμό 4 εκ των επιβαινόντων, τον τραυματισμό των υπολοίπων και του διακινητή.

28/11/17 Κομοτηνή,
Δελτίο Τύπου ΕΛ.ΑΣ

Είναι η Λέσβος λόγω αυτού του καταυλισμού με τους 6.776 φιλοξενούμενους σήμερα, το σύγχρονο ευρωπαϊκό «Ellis Island»; Σήμερα, Τρίτη 28 Νοεμβρίου, λίγες ώρες μετά την καταρρακτώδη χθεσινोβραδινή βροχή, βρεθήκαμε στη Μόρια. Ένα χώρο που επίσημα έχει υποδομές φιλοξενίας για 2.330 άτομα. Και υποδομές χώρων υγιεινής και ύδρευσης για μόλις 800 άτομα. Κάπως έτσι, αυτό που δείχνει στον επισκέπτη ότι πλησιάζει στον καταυλισμό είναι η έντονη μυρωδιά ανοικτού βόθρου που αναδύεται από παντού.

28/11/17 Ρεπορτάζ ΑΠΕ

17 Μάρτη, Διεθνής αντιφασιστικός ξεσηκωμός

Ο Γιώργος Πίπας δίνει την εικόνα της ανάγκης για συντονισμένη αντίσταση στον ακροδεξιό κατήφορο της ΕΕ.

Ειδήσεις στα «φιλά» σε μια μόνο μέρα του φθινοπώρου. Μπαίνοντας στο 2018 η μυρωδιά ανοικτού βόθρου αναδύεται από άκρη σε άκρη σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μπορεί η περσινή χρονιά να άνοιξε με τις ρατσιστικές κραυγές Τραμπ για άμεσες απελάσεις 2-3 εκατομμυρίων μεταναστών από τις ΗΠΑ αλλά ήταν μάλλον οι χώρες της ΕΕ που κέρδισαν το βραβείο ρατσισμού για την χρονιά που μόλις έκλεισε. Με αυτήν την έννοια η φετινή Διεθνής Μέρα Δράσης κατά του ρατσισμού και του φασισμού στις 17 Μάρτη, με διαδηλώσεις να ετοιμάζονται σε δεκάδες πόλεις, έρχεται πάνω σε μια εξαιρετικά κρίσιμη στιγμή.

Η Σύνοδος Κορυφής των ηγετών της ΕΕ για το προσφυγικό που πραγματοποιήθηκε στις 15-16 Δεκέμβρη στις Βρυξέλλες δεν κατέληξε σε αποτέλεσμα λόγω διαφωνιών και θα ακολουθήσει μια νέα τον Ιούνι. Οι διαφωνίες αφορούσαν αποκλειστικά το ζήτημα της ανακατανομής των προσφύγων στο εσωτερικό της ΕΕ με την Αυστρία, την Ουγγαρία, την Τσεχία, τη Σλοβακία και την Πολωνία -εκπροσωπούμενες και από τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Τουσκ- να μην αποδέχονται ποσόστωση και υποχρέωση υποδοχής. Το μόνο στο οποίο υπήρχε συμφωνία ήταν η ένταση της εφαρμογής των ρατσιστικών συμφωνιών με τη Λιβύη και την Τουρκία. Εκεί, όπως χαρακτηριστικά τόνισε η Μέρκελ, διαπιστώθηκε «πρόοδος».

Όπως είχε κοινορευτεί σε ομιλία του (15/11) ο μέγας αυτός υποκριτής, ο ευρωπαϊκός επίτροπος για την Μετανάστευση Αβραμόπουλος: «Σας παρουσιάζουμε σήμερα την παγιωμένη πρόοδο που έχουμε πετύχει στη διαχείριση της μετανάστευσης σε όλα τα μέτωπα. Ο συνολικός αριθμός των αφίξεων σε όλες τις βασικές μεταναστευτικές οδούς έχει μειωθεί κατά 63% σε σχέση με την περσινή χρονιά. Αυτό δεν σημαίνει ότι εφησυχάζουμε ή ότι η δουλειά μας έχει τελειώσει. Το γεγονός ότι οι προσφυγικές ροές μειώνονται δεν πρέπει να μας κάνει να ξεχνάμε ότι οι μετανάστες είναι εγκλωβισμένοι σε μια απελπιστική κατάσταση στη Λιβύη».

Η ανάληψη της ευρωπαϊκής επιτροπείας από τον Αβραμόπουλο σηματοδεύτηκε την άνοιξη του 2015, με τη δημιουργία της EUNAVFORMED (Ευρωπαϊκή Ναυτική Δύναμη Μεσογείου) με

«Οχι σκλάβοι ξανά στην Αφρική». Διαδήλωση, Σάββατο 2 Δεκεμβρίου στην Αθήνα.

στόχο την «αδρανοποίηση των οδών της Μεσογείου». Ήταν η «ανθρωπιστική» αφύπνιση της ΕΕ μπροστά στους χίλιους πνιγμένους τέσσερων ναυαγίων μέσα σε ένα μήνα τον Απρίλη του 2015 στα ανοιχτά της Ιταλίας.

Αλλά έκανε μια τρύπα στο νερό. Το 2015 ήταν η χρονιά όπου το κύμα των προσφύγων τσάκισε όλους τους φράχτες, όλες τις ακτοφυλακές και όλα τα σχέδια της ΕΕ-Φρούριο. Πάνω από 1 εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες (οι περισσότεροι μέσω Αιγαίου) μπήκαν στην Ευρώπη μέσα σε ένα κλίμα τόσο μεγάλης αλληλεγγύης από τα κάτω που ανάγκασε μια σειρά από κυβερνήσεις απρόθυμα να τους αποδεχτούν.

Ξεπερνώντας το πρώτο σοκ, οι ηγέτες της ΕΕ πέρασαν γρήγορα στην αντιμετώπιση.

Η Συμφωνία Τουρκίας-ΕΕ τον Μάρτιο του 2016 ανέλαβε να κλείσει τα σύνορα κρατώντας στην Τουρκία περίπου 2,5 εκατομμύρια πρόσφυγες με αποτέλεσμα την πτώση των ροών. Σύμφωνα με την Φρόντεξ, στη θαλάσσια ανατολική οδό η πτώση ήταν από 885.000 ανθρώπους

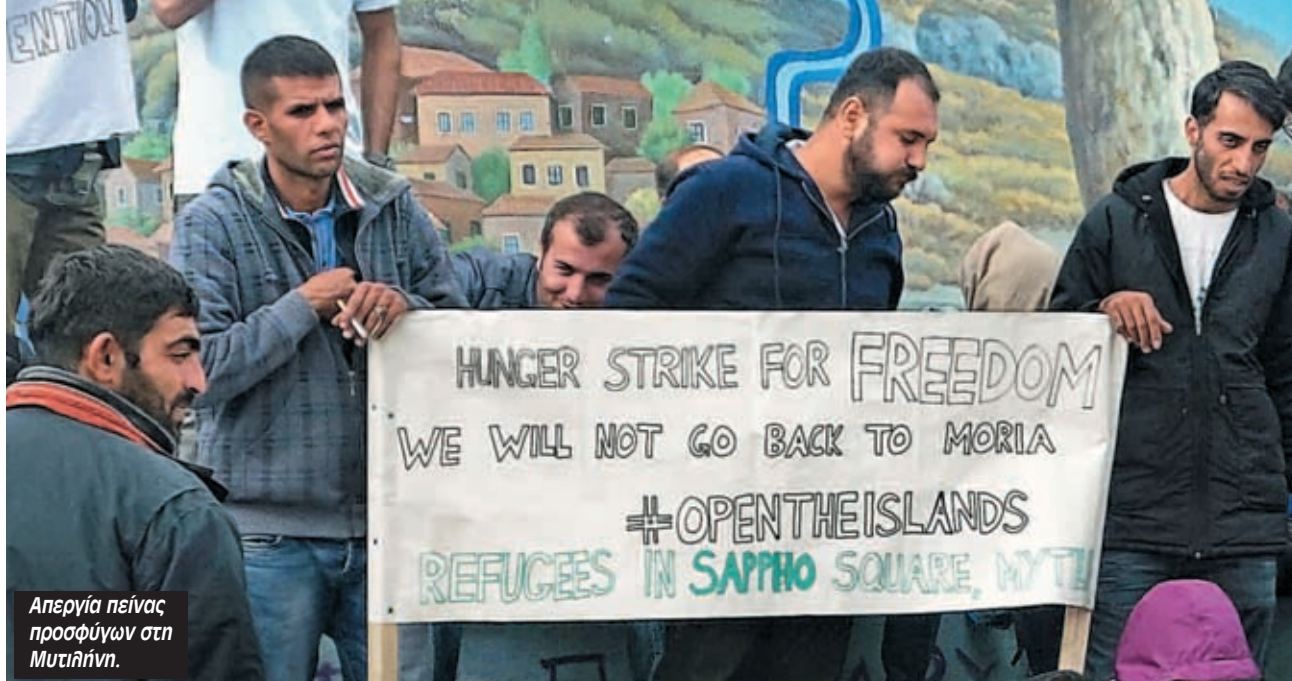
το 2015 σε 182.000 το 2016. Συνολικά ο αριθμός των ανθρώπων που πέρασαν τα σύνορα της ΕΕ το 2016 μειώθηκε κάτω από το μισό σε σχέση με το 2015. Αλλά άρχισαν ξανά να αυξάνονται οι ροές προς την Ιταλία. Όπως δήλωνε ο επικεφαλής της Φρόντεξ Ιταλίας το καλοκαίρι του 2016: «Έρχονται από τη Λιβύη στην Ιταλία 13 με 14 φορές περισσότεροι πρόσφυγες σε σχέση με όσους έρχονται από την Τουρκία στην Ελλάδα».

Προκειμένου να κλείσει και αυτή η είσοδος, οι ηγέτες της ΕΕ προχωρούν στη Σύνοδο της Μάλτας τον Φλεβάρη του 2017 όπου αποφασίζουν την εφαρμογή της επονομαζόμενης «εξωτερίκευσης του ελέγχου μετανάστευσης» σε χώρες της Αφρικής. Βασικό προϊόν της συνόδου ήταν ένα μνημόνιο κατανόησης ανάμεσα στην Ιταλία και την «κυβέρνηση» της Λιβύης με στόχο την ενίσχυση της Λιβυκής Ακτοφυλακής ώστε να απωθούνται οι μετανάστες στα δικά της χωρικά ύδατα και στη δημιουργία στρατοπέδων συγκέντρωσης μέσα στη Λιβύη. Η λογική απλή, αφού έγινε στην Τουρκία, γιατί όχι

στη Λιβύη;

Ακολούθως τον Απρίλη του 2017, η ΕΕ ενέκρινε 90 εκατομμύρια ευρώ επιπλέον για τη Λιβύη για να υλοποιήσει το σχέδιο. Όμως η «κυβέρνηση» που ανέλαβε να τα διαχειριστεί είναι μόνο η μια από τις τρεις που διεκδικούν τον έλεγχο της διαλυμένης από την ιμπεριαλιστική επέμβαση των ευρωπαίων και των αμερικάνων χώρα. Γι' αυτό, τον ίδιο μήνα η ιταλική κυβέρνηση έκανε ένα βήμα παραπάνω. Μάζεψε 60 φύλαρχους από τη νότια Λιβύη και συμφώνησαν να συνεργαστούν και να ασφαλίσουν τα σύνορα. Ο υπουργός Εσωτερικών της Ιταλίας δήλωσε ότι κατέληξαν σε συμφωνία 12 σημείων μετά από 72 ώρες μυστικών συνομιλιών στη Ρώμη. Ακολούθως, το καλοκαίρι η ιταλική κυβέρνηση αποφάσισε να ενισχύσει την Λιβυκή Ακτοφυλακή με 285 εκατομμύρια ευρώ μέχρι το 2023. Την εκπαίδευση λιμενικών της Λιβυκής Ακτοφυλακής στη Σούδα ανέλαβε η Ελλάδα.

Με αφορμή τον έλεγχο της μετανάστευσης, πρώην αποικιοκρατικές χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία και η

Απεργία πείνας
προσφύγων στη
Μυτιλήνη.

Ισπανία τρέχουν σε έναν αγώνα δρόμου να επανεδραιώσουν την κυριαρχία τους στην Αφρική, χρηματοδοτώντας και εξοπλίζοντας διεφθαρμένα καθεστώτα, δικτατορίες –και όπου αυτά δεν υπάρχουν όπως στη Λιβύη, ακόμη και οπλισμένους γκάνγκστερς. Ποιό είναι το αποτέλεσμα αυτής της αποικιοκρατικής πολιτικής «φυλάρχων» αλά 19ου αιώνα; Η απόλυτη φρίκη και αθλιότητα των βασανισμών, των βιασμών και των σκλαβοπάζαρων για δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους βγαλμένη κατευθείαν από τον 17ο και 18ο αιώνα.

Στην 5η κοινή Σύνοδο της Αφρικανικής και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έγινε στις 29-30 Νοεμβρίου, πίσω από τις υποκριτικές δηλώσεις και τα κροκοδείλια δάκρυα, οι κυβερνήσεις της ΕΕ συμφώνησαν με τις αφρικανικές κυβερνήσεις τη συνέχιση αυτής της πολιτικής με εκ νέου ενίσχυση της Λιβυκής «κυβέρνησης» -που μέσα στην ίδια τη Σύνοδο μαζί με τον σύμμαχο του Τσίπρα, τον Σίσι, υποστηρίζαν ότι αυτά που συμβαίνουν στη Λιβύη είναι ψέμματα των ΜΜΕ.

Αυτό ήταν το κόστος για την περαιτέρω μείωση των προσφυγικών ροών το 2017 (148.000 άτομα είχαν περάσει συνολικά τη Μεσόγειο μέχρι και το τρίτο τρίμηνο ενώ ο αριθμός των ανθρώπων που έφτασαν από την Λιβύη στην Ιταλία σημείω-

νε το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου ιστορικό χαμηλό): η επιστροφή των σκλαβοπάζαρων στην Αφρική.

Φυσικά, η μείωση των προσφυγικών ροών συνοδεύτηκε από αύξηση του ποσοστού των πνιγμών στη Μεσόγειο. Το ποσοστό τους στο συνολικό αριθμό των ανθρώπων που προσπαθούν να περάσουν τα σύνορα αυξήθηκε από 0,37% το 2015 σε 1,2% το 2016 και σε 2,3% τους πέντε πρώτους μήνες του 2017 (ΟΗΕ). Μέχρι τις 20 Δεκέμβρη του 2017 είχαν πνιγεί μέσα στη χρονιά 3115 άνθρωποι στη Μεσόγειο.

Η εικόνα στα στρατόπεδα της ΕΕ είναι εξίσου ζοφερή: Στις 14/12/17 υπήρχαν στα νησιά του Αιγαίου 14.792 πρόσφυγες και μετανάστες (πάνω από το 90% των οποίων βρίσκονται σε στρατόπεδα) ενώ συνολικά σε όλη τη χώρα σε διάφορα camps και στρατόπεδα ήταν καταγεγραμμένα 27.000 άτομα. Στο μεταξύ από όσους έχουν καταθέσει αιτήσεις ασύλου στις χώρες της ΕΕ το 2016, μόνο ένα 20% έχει αναγνωριστεί ως πρόσφυγας, ένα 40% βρίσκεται σε ανθρωπιστικό καθεστώς ή επικουρική προστασία και ένα 40% έχει απορριφθεί.

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει τώρα το σχέδιο της ΕΕ είναι πως θα υλοποιηθούν οι μαζικές απελάσεις αυτών των ανθρώπων. Στη Γερμανία οι μαζικές απελάσεις Αφγανών προσφύγων δεν προχωράνε γρήγο-

ρα λόγω των λυσσαλέων αντιστάσεων. Το ίδιο και στην Ελλάδα, όπου αυξάνονται οι πιέσεις από την ΕΕ αλλά και από τη Νέα Δημοκρατία πάνω στην κυβέρνηση να επιταχύνει τις διαδικασίες ασύλου προκειμένου να «αποσυμφορηθεί» η κατάσταση στα νησιά με απελάσεις - με σχετική τροπολογία να αναμένεται στη Βουλή.

Η άνοδος της Ακροδεξιάς

Λίγο πριν εκπνεύσει ο περασμένος χρόνος στην Αυστρία, για δεύτερη φορά μετά το 1999, ένα φασιστικό κόμμα θα συμμετέχει σε μια κυβέρνηση της Ευρώπης σε συνεργασία με το δεξιό λαϊκό κόμμα. Το 2017 ήταν επίσης η χρονιά που σε μια σειρά από εκλογές που έγιναν σε χώρες της Ευρώπης, ακροδεξιά και φασιστικά κόμματα σημείωσαν άνοδο.

Η πιο συνήθης εξήγηση για το λόγο που οι κυβερνήσεις της ΕΕ και των ΗΠΑ σκληραίνουν την στάση τους ενάντια στους πρόσφυγες και τους μετανάστες είναι ότι υποκύπτουν στο «λαϊκό αίσθημα» το οποίο με τη σειρά του τροφοδοτεί ακροδεξιά κόμματα τα οποία με τη σειρά τους πιέζουν τις κυβερνήσεις να προσαρμοστούν. Δηλαδή ο ρατσισμός, η μισαλλοδοξία και ο φασι-

σμός πηγάζουν από τα κάτω, από τον κόσμο. Πρόκειται για το απόλυτο αναποδογύρισμα της πραγματικότητας.

Η ενίσχυση των ακροδεξιών ξεκινάει από τα πάνω, από τις πολιτικές που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις. Την άνοδο της ακροδεξιάς και των φασιστών τροφοδοτεί ένα εκρηκτικό μείγμα από τέσσερα βασικά συστατικά: Συστηματική ρατσιστική πολιτική ενάντια στους πρόσφυγες και τους μετανάστες, ισλαμοφοβία, πολεμικές επεμβάσεις και πολιτικές σκληρής λιτότητας και φτωχοποίησης της εργατικής τάξης και άλλων στρωμάτων της κοινωνίας.

Η ισλαμοφοβία αποτελεί βασικό ιδεολογικό εργαλείο προκειμένου να δικαιολογούνται ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ, στην Παλαιστίνη, στον Λίβανο, στη Σομαλία, στη Λιβύη, σε χώρες της υποσαχάριας Αφρικής και στο Ιράν.

Τα τελευταία 15 χρόνια η ισλαμοφοβία αναβαθμίστηκε καθώς «ήρθε και έδεσε» με τις ήδη υπάρχουσες ρατσιστικές πολιτικές - στις ΗΠΑ ενάντια στους μαύρους και τους μετανάστες και στις χώρες της Ευρώπης ενάντια στους καινούργιους μετανάστες αλλά και στους δεύτερης και τρίτης γενιάς που γεννήθηκαν στις φτωχογειτονιές των ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων. Σήμερα, τα φτωχά παιδιά των Αράβων και Ασιατών μεταναστών από τις πρώην αποικίες κρίνονται αυτόματα από την αστυνομία και τα ΜΜΕ σαν «ύποπτοι για τρομοκρατία».

Πάνω σε όλα αυτά ήρθε το κραχ του 2008 και η όξυνση της οικονομικής κρίσης να σημάνει νέους γύρους λιτότητας και να φτωχοποιήσει μεγάλα κομμάτια του πληθυσμού. Επιπλέον η κρίση έχει σημάνει ότι οι ανταγωνισμοί στην ΕΕ έχουν αρχίσει να οξύνονται. Δίπλα στο ρατσισμό, την ισλαμοφοβία και τη λιτότητα, βλέπουμε π.χ. στην Ισπανία, το σκληρό παίξιμο του χαρτιού του εθνικισμού από την κυβέρνηση Ραχόι στο καταλανικό να έχει βγάλει στην επιφάνεια τα ζόμπι του Φράν-

κο. Επιπλέον στην Πολωνία, δίπλα στο ρατσισμό, οι αντισημιτικές κορώνες της κυβέρνησης έρχονται να νομιμοποιήσουν την παρουσία των ναζί στις εθνικές επετείους μιας χώρας που γνώρισε το Ολοκαύτωμα.

Είναι αυτές οι πολιτικές που τροφοδοτούν -υιοθετώντας τελικά την απξέντα τους- τα παλιά ή νέα ακροδεξιά και φασιστικά κόμματα που έχουν αρχίσει να παίρνουν τα πάνω τους σε χώρες της Ευρώπης. Η άνοδός τους έρχεται με τη σειρά της να τροφοδοτήσει εκ νέου τη ρατσιστική και ισλαμοφοβική πολιτική των κυβερνήσεων. Αν δεν υπάρχει αρκετά ισχυρό εργατικό, αντιρατσιστικό και αντιφασιστικό κίνημα για να εμποδίσει τους φασίστες, η «παράνομη σχέση» και το ταγκό που χορεύουν με τους μηχανισμούς του αστικού κράτους και τα αστικά κόμματα μπορεί να φτάσει μέχρι και στη συμμετοχή στην κυβέρνηση, όπως είδαμε πρόσφατα στην Αυστρία.

Δεν μπορεί να έχει κανείς καμιά απολύτως εμπιστοσύνη στους αστικούς θεσμούς ότι θα σταματήσουν το ρατσισμό και τον φασισμό.

Το τσάκισμα των φασιστών

Ένα πράγμα πρέπει να αποφύγει σήμερα το κίνημα και η αριστερά σε όλο τον κόσμο προκειμένου να μπορέσει να σταματήσει τις ρατσιστικές επιθέσεις των κυβερνήσεων και τον υπαρκτό κίνδυνο της ανόδου ενός αντιδραστικού φασιστικού κινήματος. Να θεωρήσει ότι οι αντίπαλοι έχουν ήδη νικήσει.

Γιατί αυτό δεν έχει συμβεί πουθενά. Παντού, ακόμη και στα πιο δύσκολα σημεία οι μάχες είναι ανοιχτές: Μπορεί στην Βιέννη το φασιστικό FPÖ να ορκίστηκε στην κυβέρνηση αλλά στην Αυστρία δεν έχει επικρατήσει ο φασισμός ούτε οι δρόμοι ανήκουν στα τάγματα εφόδου. Χιλιάδες διαδηλωτές βγήκαν στους δρόμους της Βιέννης τη μέρα ορκωμοσίας και θα ξαναβγούν μέσα στο Γενάρη απαιτώντας

την παραίτηση της νέας κυβέρνησης. Είναι χαρακτηριστικό από αυτήν την άποψη, το γεγονός ότι ακόμη και στα δικαστήρια η «Αριστερή Στροφή Τώρα», αδελφή οργάνωση του ΣΕΚ στην Αυστρία, αθωώθηκε για μια καμπάνια με σύνθημα «Γαμήστε τον Στράχε». Είναι στο χέρι του κινήματος στην Αυστρία αν θα μπορέσει να σταματήσει την φασιστική απειλή, όπως πέτυχε στις αρχές του 2000 εναντίον του Χάιντερ, και ακόμη καλύτερα να την εκμηδενίσει.

Δεν έχει συμβεί ούτε στην Πολωνία, όπου χιλιάδες αντιφασίστες τόλμησαν και έκαναν αντιδιαδήλωση την μέρα της μεγάλης φασιστοσύναξης στη Βαρσοβία. Ήταν η μεγαλύτερη αντιφασιστική κινητοποίηση των τελευταίων δεκαετιών. Δεν έχει συμβεί ούτε στην Τσεχία, όπου εκατοντάδες αντιφασίστες τόλμησαν να περικυκλώσουν στην Πράγα την σύνοδο της ακροδεξιάς ομάδας του ευρωκοινοβουλίου που συμμετέχει το Εθνικό Μέτωπο τις πρώτες μέρες του Δεκέμβρη.

Δεν έχει συμβεί στη Βρετανία, όπου όλοι προέβλεπαν την άνοδο των φασιστών του ακροδεξιού EDL να ακολουθεί το brexit αλλά αυτό που ακολούθησε ήταν η άνοδος του Κόρμπιν και της αριστεράς του Εργατικού Κόμματος. Ενώ ταυτόχρονα, το αντιφασιστικό κίνημα, μέσα από τις πρωτοβουλίες του Unite Against Fascism και του Stand up to Racism διαδηλώνει σε κάθε πόλη και κωμόπολη, όπου οι φασίστες τολμάνε να εμφανιστούν κάτω από κάθε λογής ταμπέλες - πρόσφατα αυτή των «οπαδών» ποδοσφαιρικών ομάδων.

Αντίστοιχα, ανοιχτές είναι οι μάχες που δίνονται ενάντια στα ρατσιστικά μέτρα των κυβερνήσεων της ΕΕ. Στη Γερμανία, μπορεί το AfD να έχει επιτυχία στις εκλογές, αλλά στους δρόμους δεν είναι αυτό που κυριαρχεί. Ούτε καν στα αεροδρόμια, όπου κάθε βδομάδα το κίνημα αλληλεγγύης στους πρόσφυγες διαδηλώνει κατά εκατοντάδες ενάντια στις απελάσεις - με τους πιλότους

Ο Δημήτρης Κουσουρίης καταθέτει στη δίκη της Χρυσής Αυγής.

της Λουφτχάνσα να πετυχαίνουν να ακυρώσουν στην πράξη 222 πτήσεις Αφγανών προσφύγων που ήταν προς απέλαση.

Στη Γαλλία, ο Μακρόν δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο τις μαχητικές απεργίες που έσπασαν το καθεστώς «έκτακτης ανάγκης» αλλά και το κίνημα αλληλεγγύης στους πρόσφυγες που διαδήλωσε μέσα στο Δεκέμβριο απαιτώντας να ανοίξουν τα σύνορα με την Ιταλία. Στις ίδιες τις ΗΠΑ μπορεί ο Τραμπ να έβγαλε τους φασίστες και την Κου Κλουξ Κλαν στο δρόμο αλλά το αντιφασιστικό κίνημα συγκροήθηκε ηρωικά μαζί τους και τους απομόνωσε στο Σαν Φρανσίσκο, στο Μπέρκλεϊ και στη Βοστώνη.

Στην Ελλάδα, από την 8χρονη σύγκρουση με τα μνημόνια αυτός που μεγάλωσε πλειοψηφικά ήταν τα κόμματα που βρίσκονταν στα αριστερά της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ και πολύ λιγότερο οι φασίστες. Έπесαν έξω οι κασσάνδρες που στη συνέχεια, μετά την κωλοτούμπα του ΣΥΡΙΖΑ το 2015, προέβλεπαν άνοδο της Χ.Α.

Σήμερα η Χ.Α παραμένει καθηλωμένη στα ίδια ποσοστά ακριβώς γιατί στα αριστερά του ΣΥΡΙΖΑ υπάρχουν δυνάμεις δυνατές όχι μόνο δημοσκοπικά, αλλά και πολιτικά και κοινωνικά, που μπορούν να καθορίσουν τις εξελίξεις στην αντίθετη κατεύθυνση. Μπαίνοντας στο 2018 το αντιφασιστικό και αντιρατσιστικό κίνημα συνεχίζει να δίνει τις μάχες κάνοντας μεγάλα και μικρά βήματα σε όλα τα μέτωπα.

Κεντρικό ρόλο για την κρίση στην Χ.Α έχει παίξει από τη μια η συνεχιζόμενη δίκη της μέσα από την οποία αποκαλύπτεται σε καθημερινή βάση ο εγκληματικός, ναζιστικός και φιλοσυστημικός της χαρακτήρας. Και από την άλλη η άμεση κινητοποίηση στους δρόμους και στους χώρους δουλειάς - είτε αποπειράται να βγάλει τα τάγματα εφόδου όπως στον Ασπρόπυργο είτε να εγκαινιάσει γραφεία όπως στον Πειραιά είτε να εμποδίσει τα παιδιά των προσφύγων να πάνε στα σχολεία ή να παρελάσουν όπως στα Σεπόλια και στη Δάφνη είτε να διώξει τους πρόσφυγες όπως στη Λέσβο.

Είναι καθήκον του κινήματος αλληλεγγύης να ξεχειλώσει αυτά τα βήματα αλλά ταυτόχρονα να εντείνει τις δράσεις του με στόχο την ανατροπή συνολικά της πολιτικής της ΕΕ που εφαρμόζει πιστά η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ ανοίγοντας πεδίο δράσης στους φασίστες. Και βέβαια να σταθεί κόντρα σε κάθε απόπειρα της Νέας Δημοκρατίας μέσα από «πρωτοβουλίες δημάρχων», όπως αυτή του δημάρχου Λέσβου Γαληνού, να δημιουργήσει ένα αντιδραστικό κίνημα που θα ζητάει γρήγορη απέλαση για να αδειάσουν τα νησιά - βάζοντας επιπλέον βούτυρο στο ψωμί των φασιστών. Ας σημειώσουμε εδώ ότι η απόπειρα του Γαληνού να επαναλάβει στην Αθήνα τη συγκέντρωση που έκανε στη Λέσβο απέτυχε.

Αυτές οι μάχες πρόκειται να γίνουν ακόμη πιο σκληρές τη χρονιά

που μπαίνει αλλά μπορούν να κερδηθούν. Φτάνει να δοθούν μετωπικά, με όρους μαζικού κινήματος, με αιχμηρή πολιτική και έχοντας στο κέντρο τους τη δύναμη της εργατικής τάξης.

Με αιχμηρή πολιτική σημαίνει ότι δεν κάνεις ούτε ένα βήμα πίσω πάνω στα δικαιώματα, τις κατακτήσεις αλλά και στα αιτήματα του κινήματος που έχει απεμπολήσει η ηγεσία του ΣΥΡΙΖΑ. Απαιτώντας να ανοίξουν τα σύνορα, να πέσουν οι φράχτες, να κλείσουν τα στρατόπεδα, να ακυρωθεί η Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, να δοθούν σε όλους τους πρόσφυγες και μετανάστες χαρτιά -και μέχρι να συμβεί αυτό, να υπάρξει στέγη, σίτιση και αξιοπρεπής διαβίωση για όλους. Να μην πεθάνει κανείς από το κρύο στη Μόρια και οπουδήποτε αλλού.

Σημαίνει επίσης να συνδέεις τη μάχη του αντιφασισμού με αυτήν του αντιρατσισμού και τα δύο αυτά μέτωπα με τη μάχη ενάντια στα μνημόνια. Σε αυτήν την κατεύθυνση έχουν γίνει βήματα τα τελευταία χρόνια. Ολόκληρα κομμάτια της αριστεράς (που αρχικά είτε υποτιμούσαν τη μάχη ενάντια στο φασισμό είτε δεν ήθελαν να τη συνδέσουν με αντιρατσιστικά αιτήματα θεωρώντας τα μειοψηφικά είτε αρνούταν να εντάξουν όλα αυτά τα αιτήματα στα πλαίσια του εργατικού κινήματος) σήμερα θεωρούν καθήκον τους να βάλουν στα σωματεία και τους φοιτητικούς συλλόγους ψηφίσματα, αποφάσεις και να αποφασίζουν συμμετοχή στις αντιφασιστικές και αντιρατσιστικές κινητοποιήσεις. Αυτό είναι μεγάλο προχώρημα.

Μετωπικά και με όρους μαζικού κινήματος σημαίνει τα παραδείγματα της κοινής δράσης που είδαμε να ξεδιπλώνονται φέτος έξω και μέσα στη δίκη της Χ.Α αλλά και έξω από τα σχολεία για τα προσφυγόπουλα με κοινές συγκεντρώσεις όλου του φάσματος του κινήματος (από την αναρχία και την αυτονομία μέχρι το ΚΚΕ και τη νεολαία ΣΥΡΙΖΑ και από το κίνημα αλληλεγγύης στους πρόσφυγες μέχρι τις δημοτικές πα-

ρατάξεις και του πολιτιστικούς συλλόγους) να απλωθούν παντού. Είναι λάθος οι φωνές που λένε ότι τα μέλη ή οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ πρέπει να βαδίζουν χωριστά ή ακόμη χειρότερα να εκδιώκονται από τις αντιφασιστικές και τις αντιρατσιστικές κινητοποιήσεις γιατί το κόμμα που ανήκουν ή ψήφισαν, εφαρμόζει αντεργατικές και αντιμεταναστευτικές πολιτικές.

Πρώτον, γιατί αποκλείοντας τους «συριζαίους» στερείς από το αντιφασιστικό κίνημα τη δυνατότητα να απλωθεί σε μεγαλύτερα τμήματα της εργατικής τάξης και της νεολαίας. Και δεύτερον, γιατί η συμμετοχή ψηφοφόρων, μελών, δημοτικών συμβούλων, συνδικαλιστών που είναι κομμάτι του κινήματος αλληλεγγύης στις κινητοποιήσεις, δημιουργεί προβλήματα στο εσωτερικό του ΣΥΡΙΖΑ και βραχυκυκλώνει τη δυνατότητά του να εφαρμόσει τα μέτρα που συμφωνεί η ηγεσία του με την ΕΕ. Όπως χαρακτηριστικά είχε δηλώσει πρόσφατα σε άρθρο του ο πρώην γ.γ. του υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής (την περίοδο που συντάχτηκε ο ισχύων νόμος για το άσυλο) Β. Παπαδόπουλος: «Αν τελικά η “Συμφωνία” Ε.Ε. - Τουρκίας δεν έχει ακόμη πλήρως εφαρμοστεί... αυτό οφείλεται στη σθεναρή αντίδραση οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και δημόσιων λειτουργιών».

Στο ζήτημα της αντιμετώπισης του φασισμού, η λογική που απορρίπτει

τη μετωπική δράση με κομμάτια του ρεφορμισμού είναι καταστροφική και έχει αποδειχθεί αυτό ιστορικά με τον χειρότερο τρόπο στο Μεσοπόλεμο.

Η ιστορία της ανόδου του φασισμού και στην Ιταλία και στη Γερμανία στον μεσοπόλεμο έχει δείξει ότι χωρίς τις μάξες στο προσκήνιο, ο «μαχητικός αντιφασισμός» μικρών αποφασισμένων πρωτοποριών, όσο ηρωικός και αν είναι, δεν μπορεί να σταματήσει ένα αντιδραστικό κίνημα όπως ο φασισμός, και ακόμη περισσότερο το αστικό κράτος που καιροφυλακτεί στο πλευρό των φασιστών.

Τέλος, από το 2012-13, η παρουσία της οργανωμένης εργατικής τάξης έχει γίνει ο καθοριστικός παράγοντας για να πετύχει νίκες το αντιφασιστικό και αντιρατσιστικό κίνημα. Τα παραδείγματα, δεκάδες: Η παρουσία των σωματείων των δέμων, των εκπαιδευτικών, των νοσοκομειακών, των εργαζομένων στη Ζώνη έξω από τα σχολεία για τα προσφυγόπουλα αλλά και στα δικαστήρια για να καταδικαστούν οι φασίστες και σε κάθε τοπική κινητοποίηση για να κλείσουν τα γραφεία της Χ.Α.

Τα αντιρατσιστικά μαθήματα μέσα στα σχολεία κάθε Μάρτη και οι κινητοποιήσεις και η επιβολή στην πράξη των ανοιχτών νοσοκομείων σε κάθε πρόσφυγα και μετανάστη. Η οργάνωση των εργαζομένων στις ΜΚΟ και τις υπηρεσίες ασύλου που

απαιτούν ταυτόχρονα το δικαίωμά τους στη δουλειά αλλά και να συνεχίσει να δίνεται άσυλο. Η οργάνωση και οι αγώνες των μεταναστών εργατών σε μια σειρά από εργοστάσια για να διεκδικήσουν τα δεδουλευμένα τους και καλύτερες συνθήκες δουλειάς. Η συμμετοχή στην πρόσφατη πανεργατική απεργία των προσφύγων από τη Μόρια στις απεργιακές συγκεντρώσεις στη Λέσβο την ίδια ώρα που στην Αθήνα πλημμυροπαθείς από τη Μάνδρα, η Ένωση Μεταναστών Εργατών, μετανάστες εργάτες από εργοστάσια της Αττικής και η Πακιστανική Κοινότητα (που πήγε δύο φορές στη Μάνδρα στο πλευρό των πλημμυροπαθών) διαδήλωναν δίπλα-δίπλα.

Αυτή είναι η δύναμη της ενότητας και της αλληλεγγύης της εργατικής τάξης. Αυτή τη δύναμη θα χρειαστεί να τη δείξουμε σε όλη της την έκταση στις 17 Μάρτη στην Αθήνα στη μεγάλη διαδήλωση προς τη Βουλή και τα γραφεία της ΕΕ, αλλά και σε όλες τις υπόλοιπες πόλεις, με μεγάλα ενωτικά κατεβάσματα τη συμμετοχή όσων περισσότερων γίνεται σωματείων και συλλόγων. Θα τη δείξουμε και διεθνώς καθώς ο συντονισμός για τις 17Μ που ξεκίνησε στη Διεθνή Συνάντηση στο Ρουφ τον Οκτώβρη απλώνεται σε όλο και περισσότερες χώρες. Η ΚΕΕΡΦΑ και η Ένωση Μεταναστών Εργατών θα συνεχίσουν να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αυτής της προσπάθειας. ■

Μαζική υποδοχή για τα παιδιά της Πακιστανικής Κοινότητας στο σχολείο τους στα Σεπόλια.

Διαδηλωτές της «Αραβικής Άνοιξης» στη Σαουδική Αραβία.

Η Σαουδική Αραβία σε αναταραχή

Μια από τις πιο τρανταχτές ενδείξεις των αλλαγών που εξελίσσονται στην παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων είναι η μετατροπή της Σαουδικής Αραβίας σε παράγοντα αστάθειας. Ανελέητος πόλεμος στην Υεμένη, αποκλεισμός στο Κατάρ, απόπειρα πραξικοπήματος στο Λίβανο, διαρκή εμπόδια στην οποιαδήποτε ομαλοποίηση των σχέσεων της Δύσης με το Ιράν, βρόμικη ανάμειξη στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας, παιχνίδια με το κουρδικό στο Ιράκ, πιέσεις στην Παλαιστινιακή αρχή είναι μόνο μερικές από τις παρεμβάσεις της Σαουδικής Αραβίας που βρίσκονται σε εξέλιξη. Την ίδια στιγμή εξελίσσεται ένα εσωτερικό ξεκαθάρισμα λογαριασμών εντός της βασιλικής οικογένειας και της περιφέρειάς της.

Η χώρα-κάστρο της συντήρησης στον Αραβικό κόσμο συγκλονίζεται από απόπειρες «εκσυγχρονισμού» και αναβάθμισης του ρόλου της στη Μέση Ανατολή, όπως εξηγεί ο Νίκος Λούντος.

Δεν ήταν αυτός ο παραδοσιακός ρόλος της Σαουδικής Αραβίας. Μαζί με τα υπόλοιπα πετρελαιοπαραγωγά καθεστώτα του Κόλπου, ήταν οι πιο σταθεροί θεματοφύλακες της ακινησίας στη Μέση Ανατολή. Το στερεότυπο ήθελε το σαουδαρβικό καθεστώς οικογενειοκρατικό και «θεοκρατικό» με τους επικεφαλής να ενδιαφέρονται μόνο να γεμίζουν τις κοιλιές τους από τα έσοδα που φέρνει το πετρέλαιο. Η ειδική σχέση με τις ΗΠΑ έκανε τη Σαουδική Αραβία πιστό σκυλί του ιμπεριαλισμού, αλλά ένα σκυλί που κάθετα ήσυχος, δείχνει τα δόντια του και ρί-

χνει τα πετροδολάρια του όπου χρειαστεί για να ηρεμήσουν τα πνεύματα, όχι λυσσασμένο σαν το Ισραήλ.

Αυτή η περιγραφή ποτέ δεν ήταν εντελώς ακριβής, αλλά σήμερα απέχει έτη φωτός από την πραγματικότητα. Τα Χριστούγεννα έκλεισαν 1000 μέρες από τη μέρα που ξεκίνησαν οι βομβαρδισμοί της συμμαχίας υπό τη Σαουδική Αραβία στην Υεμένη. Βρίσκεται σε εξέλιξη ο μεγαλύτερος λιμός που έχει καταγράψει ποτέ ο ΟΗΕ, με εκατομμύρια ανθρώπους να βρίσκονται στο όριο του θανάτου. Η Σαουδική Αραβία

έκλεισε ερμητικά τα σύνορα από όλες τις κατευθύνσεις και αφήνει 20 εκατομμύρια ανθρώπους (από τα 27 συνολικά) να πεινάνε, χωρίς φάρμακα και χωρίς καύσιμα. Σχεδόν 600 χιλιάδες παιδιά υπολογίζεται ότι νοσούν από χολέρα. Τα ιατρικά χρονικά δεν έχουν άλλο τέτοιο παράδειγμα. Ο περισσότερος κόσμος πεθαίνει από απλές ασθένειες, ακόμη κι από κρυολογήματα λόγω της εξασθένησης από την έλλειψη τροφίμων. Και δίπλα σ' αυτά, οι βομβαρδισμοί συνεχίζονται. Έχουν σκοτωθεί δέκα χιλιάδες άμαχοι. Οι σαουδάραβες πιλότοι χτυπάνε όπου τους αρέσει και σε ό,τι κινείται. Ακόμη και οι ΗΠΑ άσκησαν πιέσεις να ανοίξουν μερικώς τα σύνορα για να μπει λίγη βοήθεια στην πιο φτωχή χώρα της Μέσης Ανατολής.

Και ποιο είναι το αποτέλεσμα μετά από 1000 μέρες που βρέχει βόμβες στην Υεμένη; Ένας συντηρητικός Ρεπουμπλικάνος γερουσιαστής που κατέθεσε πρόταση στον Τραμπ να ληφθούν μέτρα κατά της Σαουδικής Αραβίας λέει: *“Η επιδεινούμενη ανθρωπιστική κρίση που προκαλούν οι κινήσεις της Σαουδικής Αραβίας μετατρέπουν τους άμαχους της Υεμένης σε μακροχρόνιους εχθρούς του Ριάντ [πρωτεύουσα της Σ. Αραβίας] και των ΗΠΑ, παρέχοντας ευκαιρίες στο Ιράν που θα τις χρησιμοποιήσει για να υπονομεύσει περαιτέρω την ασφάλεια και τα συμφέροντα των δύο χωρών, για να αποσταθεροποιήσει την περιοχή”*.¹

Οι ρουκέτες των Χουθιτών ανταρτών (που αποτελούν τον αντίπαλο της Σαουδικής Αραβίας) δύο τουλάχιστον φορές το τελευταίο διάστημα παραλίγο να χτυπήσουν καίριο στόχο σε σαουδαραβικό έδαφος. Οι Σαουδάραβες κατάφεραν τη μεγάλη επιτυχία στις 2 του Δεκέμβρη να ξαναστήσουν συμμαχία με τον Σάλεχ, τον πρόεδρο της Υεμένης επί 24 χρόνια που ανατράπηκε από την επανάσταση του 2011, και στις 5 Δεκέμβρη γινόταν η κηδεία του νέου τους συμμάχου που εκτελέστηκε μέσα στο σπίτι του.

Η Υεμένη δεν αποτελεί εξαίρεση. Τα απίστευτα γεγονότα που εξελίχθηκαν σε σχέση με τον Λίβανο δείχνουν ότι για την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας η λογική της ωμής παρέμβασης που αναμένει αποτελέσματα εδώ και τώρα μετατρέπεται σε δόγμα. Ο πρωθυπουργός του Λιβάνου, Σαάντ Χαρίρι, έφυγε για επίσκεψη στο Ριάντ, χαιρέτησε τους υπουργούς του προετοιμάζοντας την ατζέντα για την επιστροφή του και τελικά βρέθηκε σε αδιευκρίνιστες συνθήκες να στέλνει βιντεοσκοπημένο μήνυμα από την πρωτεύουσα της Σαουδικής Αραβίας ότι παραιτείται από πρωθυπουργός γιατί κινδυνεύει η ζωή του από τη Χεζμπολάχ και το Ιράν. Η κυβέρνηση του Λιβάνου στήθηκε με κόπο το 2016 για να συμπεριλάβει και τα δυο μεγάλα μπλοκ στα οποία είναι μοιρασμένη η χώρα, ο Χαρίρι και η οικογένειά του έγιναν πάμπλουτοι στη Σαουδική Αραβία και συνεχίζουν να έχουν μεγάλη περιουσία εκεί, αλλά η σαουδαραβική ηγεσία θέλησε να ρισκάρει ξαφνικά μια αποικιακού τύπου αντικατάσταση του Σαάντ Χαρίρι από τον αδερφό του, έναν πιθανό νέο πόλεμο Ισραήλ - Λιβάνου και ανάφλεξη με το Ιράν. Αποτέλεσμα ήταν άλλη μια σφαλίδα για τη βασιλική οικογένεια. Ο Χαρίρι γύρισε στο Λίβανο στην αγκαλιά του παλιού πάτρωνα της περιοχής, της Γαλλίας, αφού είδε τον Μακρόν, και... ξεπαραιτήθηκε, ενώ είχαν προηγηθεί διαδηλώσεις ενάντια στη Σαουδική Αραβία από τα “φιλοσαουδαραβικά” κόμματα.

Η στροφή σε εσωτερικό επίπεδο στη Σαουδική Αραβία σχετίζεται με την αλλαγή στο θρόνο και κυρίως στην ανάδειξη του νέου πρίγκιπα διαδόχου. Το Γενάρη του 2015 πέθανε ο βασιλιάς Φαχχτ και ανέβηκε ο αδερφός του Σαλμάν. Πρίγκιπας διάδοχος έγινε ένας ανιψιός του βασιλιά, αλλά ο 30χρονος τότε Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν (γιος του Σαλμάν), όντας ήδη Υπουργός Άμυνας, άρχισε να κερδίζει έδαφος και εξουσία. Ο Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν (ΜμΣ) ήταν ο εγκεφάλος πίσω από

τη βαρβαρότητα στην Υεμένη που ξεκίνησε με το καλημέρα του Σαλμάν στο θρόνο. Τον Ιούνη του '17 έγινε η τελική κίνηση και ο ΜμΣ πέταξε τον ξάδερφό του από τη θέση του πρίγκιπα διαδόχου. Ο Τραμπ ο οποίος, συμπτωματικά ή όχι, ένα μήνα πριν είχε βρεθεί στο Ριάντ, τηλεφώνησε γρήγορα για να ευχηθεί στο νέο διάδοχο και να υποσχεθεί συνεργασία.

Από εκείνη τη στιγμή τα πράγματα έχουν επιταχυνθεί σε όλα τα μέτωπα. Ας δούμε πώς παρουσιάζει την κατάσταση ο Πάτρικ Κόμπερν στην εφημερίδα *Ιντιπέντεντ*: *“Ο πρίγκιπας διάδοχος προσανατολίζει την εξωτερική πολιτική της Σαουδικής Αραβίας προς μια επιθετική αντιμετώπιση του Ιράν και των περιφερειακών του συμμάχων, αλλά το αποτέλεσμα των πολιτικών του είναι ως τώρα η αύξηση της ιρανικής επιρροής. Η διαμάχη με το Κατάρ, στο οποίο παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο η Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα, οδήγησε σε έναν οικονομικό αποκλεισμό που συνεχίζεται εδώ και πέντε μήνες.... Αποτέλεσμα της εκστρατείας εναντίον του Κατάρ είναι να ωθηθεί το μικρό αλλά υπερπλούσιο κράτος ακόμη πιο βαθιά στην ιρανική αγκαλιά.*

Δεν υπάρχει ‘σχέδιο Β’ ούτε στην ουσία ‘σχέδιο Α’. Η Σαουδική Αραβία απλώς εμπλέκεται σε συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις τις οποίες δεν έχει την παραμικρή ιδέα πώς να τελειώσει.

Ο ΜμΣ και οι σύμβουλοί του μορφαίνει να φαντάζονται ότι δεν έχει σημασία τι πιστεύουν οι Υεμενίτες, οι Καταριανοί και οι Λιβανέζοι, μιας και ο πρόεδρος Τραμπ και ο γαμπρός του και βασικός σύμβουλός για τα μεσανατολικά, Τζάρεντ Κούσνερ, στέκονται γερά στο πλευρό τους”.²

Και όντως ο Τραμπ είχε τουίτάρει στις 6 Ιούνη για να επικροτήσει τον αποκλεισμό του Κατάρ³ ενώ στις 7 Νοέμβρη ότι *“Έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στον βασιλιά Σαλμάν και τον διάδοχο πρίγκιπα της Σαουδικής Αραβίας. Ξέρουν πολύ καλά τι κά-*

νον. Ορισμένοι από αυτούς τους οποίους κακομεταχειρίζονται αρμέγουν τη χώρα εδώ και χρόνια”.⁴

Το τελευταίο τουίτ γράφτηκε ενώ βρισκόταν σε εξέλιξη η ιδιότυπη απαγωγή 200 τουλάχιστον από τους πιο πλούσιους ανθρώπους της Σαουδικής Αραβίας (αρκετοί μέλη της βασιλικής οικογένειας) και η κράτησή τους στα σαλόνια υπερπολυτελών ξενοδοχείων του Ριάντ. Είναι σκέτη ειρωνεία ότι ανάμεσα στους κρατούμενους (και από ό,τι καταγγέλλεται θύμα βασανισμού για τρεις βδομάδες) είναι ο πρίγκιπας αλ-Ουαλίντ μπιν Ταλάλ, που εκτός από ένας εκ των 50 πλουσιότερων ανθρώπων του πλανήτη, είναι και μεγαλύτερος του τουίτερ από όπου πανηγύριζε το βασανισμό του ο Τραμπ.

Τι ακριβώς σκοπεύει να κάνει ο ΜμΣ με αυτό το πογκρόμ κατά πριγκίπων και δισεκατομμυριούχων; Σίγουρα προσπαθεί να εμποδίσει την ανάπτυξη οποιοδήποτε άλλου κέντρου εξουσίας εκτός από τον ίδιο. Η εξουσία στη Σαουδική Αραβία παραδοσιακά δούλευε με αρκετή συναίνεση τουλάχιστον ανάμεσα στον στενό κύκλο της βασιλικής οικογένειας (η ευρύτερη φτάνει τα 15 χιλιάδες μέλη). Ακόμη και η ανάδειξη του διαδόχου γίνεται ανάλογα με τα ευρύτερα συμφέροντα και όχι με κληρονομική σειρά όπως στις ευρωπαϊκές δυναστείες. Μαχαίρια βγήκαν πολλές φορές, αποκεφαλίστηκαν ή δολοφονήθηκαν με διάφορους τρόπους πρίγκιπες, αλλά συνήθως ήταν μαύρα πρόβατα που διατάραζαν τη συναίνεση. Πλέον ο Σαλμάν και ο ΜμΣ ανατρέπουν αυτή την παράδοση και λειτουργούν ως αυτόνομο κέντρο εξουσίας.

Λογική συνέπεια της “συναίνεσης” εντός της οικογένειας για δεκαετίες ήταν η τεράστια διαφθορά. Όπως θυμίζει ο Άλεξ Καλλίνικος: “Η διαφθορά είναι ενδημική στο σαουδικό καθεστώς. Το 1996 η αμερικανική πρεσβεία στο Ριάντ υπολόγισε ότι τα επιδόματα προς πάνω από πέντε χιλιάδες μέλη της οικογένειας ανέρχονταν σε δύο δισεκα-

τομμύρια δολάρια το χρόνο. Εκτιμούσε ότι άλλα πέντε δισεκατομμύρια έβαζαν στις τσέπες τους υψηλόβαθμοι πρίγκιπες από τους ιερούς τόπους του Ισλάμ, Μέκκα και Μεδίνα, ενώ είχαν και κέρδη από μίζες στις κρατικές εργολαβίες”.⁵ Το ταρακούνημα στους πλούσιους δίνει το μήνυμα ότι θα σφίξουν τα λουριά και ότι δεν μένει κανείς στο απυρόβλητο, ενώ την ίδια στιγμή κλείνει το μάτι στον σαουδαραβικό πληθυσμό που φυσικά ξέρει πώς απέκτησαν τους ουρανοξύστες και τα ιδιωτικά τους τζετ οι κρατούμενοι του ΜμΣ.

Παράλληλα, ο ΜμΣ τρέχει και μια διεθνή εκστρατεία αλλαγής της εικόνας της Σαουδικής Αραβίας. Όπως γράφame στην Εργατική Αλληλεγγύη: “Στα τέλη Οκτώβρη η Σαουδική Αραβία κέρδισε χώρο στις ειδήσεις επειδή έγινε η πρώτη χώρα που πολιτογράφησε ένα ρομπότ, τη Σοφία. Στα τέλη Σεπτέμβρη τα ΜΜΕ είχαν ξανά θετικές ειδήσεις από το Ριάντ. Οι γυναίκες, που ζουν σε καθεστώς παρόμοιο με χαρακτηριστικά απαρχαίνι, θα αποκτήσουν από τον Ιούνιο του 2018 το δικαίωμα να οδηγούν. Δεν ξέρουμε τι άλλη ευφάνταστη ιστορία είχαν προγραμματισμένη να μας ταΐσουν στα τέλη Νοέμβρη, ίσως κάποιο οικολογικό πάρο με πλατάνια στο κέντρο της αραβικής ερήμου”.⁶ Πέσαμε έξω στην πρόβλεψη. Στα μέσα Νοέμβρη η είδηση ήταν ότι νομιμοποιήθηκε η γιόγκα και στα τέλη Δεκέμβρη ότι θα επιστρέψουν τα σινεμά.

Πέρα από την υποκρισία θα πρέπει να δούμε όλες αυτές τις αλλαγές στο φως των πιέσεων που δέχεται ο σαουδαραβικός καπιταλισμός. Και χρειάζεται να ξεκινήσουμε από το ξεκαθάρισμα ότι πρόκειται για έναν δυναμικό καπιταλισμό και όχι για ένα “κράτος - εισοδηματία” που ζει σαν παράσιτο μόνο χάρη στο πετρέλαιο και την ιμπεριαλιστική στήριξη.⁷ Σίγουρα η βάση είναι το πετρέλαιο που ανακαλύφθηκε στα τέλη της δεκαετίας του ‘30. Νωρίτερα, η βρετανική αυτοκρατορία λίγη σημασία έδινε στις ερήμους της χερσονή-

σου, ενδιαφερόμενη περισσότερο για τα λιμάνια του Κόλπου που της εξασφάλιζαν τον έλεγχο μέχρι την Ινδία και για το εμπόριο μαργαριταριών. Οι αλλαγές στον καπιταλισμό μετά το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο έφεραν το πετρέλαιο στο κέντρο του ενδιαφέροντος και η οικογένεια Σαούντ που είχαν αυτοχριστεί βασιλιάδες τη δεκαετία του ‘20 βρέθηκαν να κάθονται πάνω σε κάποια από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα του κόσμου. Οι οχτώ εταιρείες που είχαν τον έλεγχο σε ολόκληρο το πετρέλαιο του Κόλπου έδιναν ένα μικρό μέρος από τα κέρδη στο κράτος και δεν έκαναν ούτε τη διύλιση στην περιοχή. Όμως αυτά άλλαξαν. Το 1960 ιδρύεται ο ΟΠΕΚ (Οργανισμός των Πετρελαιοπαραγωγών κρατών) για να συντονίσει τα συμφέροντα των κρατών απέναντι στις εταιρείες. Οι αντιαποικιακοί αγώνες της δεκαετίας του ‘50 και του ‘60 επηρέασαν με δυο τρόπους. Πρώτον οι Άγγλοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή και κάποιος έπρεπε να εγγυηθεί τη σταθερότητα. Στη θέση της αποικιοκρατίας, οι ΗΠΑ ακολουθούν την στρατηγική της οικοδόμησης πιστών συμμάχων - και η Σαουδική Αραβία αναδεικνύεται σε έναν από αυτούς. Δεύτερον ο φόβος της εθνικοποίησης χωρίς καμιά αποζημίωση είχε ανοίξει από τον Μοσαντέκ στο Ιράν το ‘51 και συνεχίστηκε από το Νάσερ το ‘56. Στην ίδια τη Σαουδική Αραβία υπήρχαν φωνές σε αυτή την κατεύθυνση.⁸ Η λύση που ακολουθήθηκε ήταν σιγά σιγά να περάσει ένα μέρος του ελέγχου της Αράμκο (που ήταν σε αμερικανικά χέρια) στη βασιλική οικογένεια, από 25% το 1973 στο 100% το 1980.

Η Σαουδική Αραβία εντάχθηκε στον παγκόσμιο καπιταλισμό όχι μόνο μέσα από την κυκλοφορία του πετρελαίου αλλά και μέσα από την κυκλοφορία του χρήματος που έβγαζε απ’ το πετρέλαιο. Στην παγκόσμια οικονομική κρίση του ‘73 και ό,τι ακολούθησε έπαιξαν σημαντικό ρόλο τα “πετροδολάρια”, δηλαδή το χρήμα που προερχόταν από

την πώληση του πετρελαίου και βρισκόταν κατατεθειμένο σε δυτικές τράπεζες. Μετά την κρίση οι ΗΠΑ αγκαλιάζουν ακόμη πιο σφιχτά τη Σ. Αραβία, της εγγυώνται την “ασφάλεια” και τα σαουδαραβικά πετροδολάρια βρίσκουν το δρόμο τους προς την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ.

Όμως στις δεκαετίες που έχουν μεσολαβήσει η Σαουδική Αραβία μετατράπηκε σε ένα κέντρο συσσώρευσης όλου αυτού του κεφαλαίου. Ιδίως τα χρόνια της δεκαετίας του 2000 οι τιμές του πετρελαίου έπιασαν ταβάνι και σήμανε μπουμ για τον Περσικό Κόλπο. Τα κατασκευαστικά έργα στη Μέση Ανατολή το 2006 έφτασαν το ένα τρισεκατομμύριο δολάρια, ένα τρίτο των έργων ολόκληρου του πλανήτη.⁹ Οι κατασκευαστικές εταιρείες με έδρα τη Σαουδική Αραβία ή τις χώρες που βρίσκονται σε στενή συνεργασία (κυρίως τα Εμιράτα) είχαν και έχουν τον πρώτο λόγο. Το 2005 η οικοδομή και η μεταποίηση έφτασαν να απασχολούν 50% της εργατικής τάξης στη Σαουδική Αραβία. Και δίπλα στην πετροχημική βιομηχανία (που απλώνεται από την παραγωγή πλαστικών μέχρι λιπάσματα), ανάπτυξη στις τηλεπικοινωνίες, αεροδρόμια - κόμβοι για όλο τον πλανήτη, αλλά και πληροφορική και ΜΜΕ. Οι φωτογραφίες από το Ριάντ ή από το Άμπου Ντάμπι μοιάζουν βγαλμένες από φουτουριστικό μυθιστόρημα και καταγράφουν την αλλαγή που έχει σημάνει η ανάπτυξη

του καπιταλισμού στην αραβική χερσόνησο. Στην Τζέντα χτίζεται ο πρώτος ουρανοξύστης στην ιστορία που θα ξεπεράσει σε ύψος το ένα χιλιόμετρο. Σε κοινωνικό επίπεδο, πρόκειται για εντελώς διαφορετικές χώρες σε σχέση με δυο γενιές πίσω. Το 1950 η Σ. Αραβία είχε 3 εκατομμύρια πληθυσμό. Σήμερα έχει 32. Και από κοινωνίες νομαδικές και αγροτικές, σήμερα ο Κόλπος έχει από τα μεγαλύτερα ποσοστά αστικοποίησης στον κόσμο - σχεδόν όλοι ζουν στις πόλεις.

Όλη αυτή η πορεία προς τα μπρος βρίσκεται αντιμέτωπη με τρεις πιέσεις. Πρώτον το πώς θα συνεχιστεί η συσσώρευση, ιδιαίτερα στην περιόδο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Δεύτερον το πώς θα αντιμετωπίσει τους ανταγωνισμούς. Πίσω από τη μόδα των θρησκευτικών αναλύσεων (συννίτες εναντίον σιιτών) η αντιπαράθεση με το Ιράν έχει στη βάση της το ποιος θα ελέγξει τις αγορές της περιοχής. Τρίτον το φόβο της επανάστασης.

Ας ξεκινήσουμε από το τελευταίο. Η Σαουδική Αραβία υπήρξε το κέντρο της αντεπανάστασης για τη διαδικασία που ξεκίνησε από την Τυνησία το 2011. Εκεί κατέφυγε ο Μπεν Αλί, εκεί και ο Μουμπάρακ, εκεί και ο Σάλεχ. Τα σαουδαραβικά τανκς έπνιξαν την επανάσταση του Μπαχρέιν στο αίμα, με σαουδαραβικό χρήμα στήθηκε στα πόδια του το καθεστώς Σίσι που ματοκύλισε την Αίγυπτο και γέμισε τις φυλακές με αγωνιστές. Και για τη μετατροπή

της συριακής επανάστασης σε εμφύλιο έβαλε σημαντική πλάτη η Σαουδική Αραβία. Η φωτιά της εξέγερσης στους δρόμους του Κάιρου έγινε κρύος ιδρώτας στα παλάτια του Ριάντ. Η άλλη πλευρά του φόβου ήταν η αίσθηση προδοσίας που ένιωσαν οι σαουδάραβες ηγέτες όταν ο Ομπάμα εγκατέλειψε τον Μουμπάρακ στην τύχη του και προσπάθησε σε πρώτο στάδιο να χτίσει γέφυρες με τις πολιτικές δυνάμεις που έβγαιναν μέσα από την επανάσταση. Η βασιλική οικογένεια ένιωθε ότι ανά πάσα στιγμή το μεγάλο αφεντικό μπορεί να την εγκαταλείψει κι αυτήν στην τύχη της. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώθηκε η εισβολή και η σφαγή στο Μπαχρέιν ήταν ένα μήνυμα και προς την Ουάσινγκτον ότι υπάρχει κι αυτός ο δρόμος για να σταματάνε οι επαναστάσεις. Η εξέγερση έφτασε όντως μέσα στη Σαουδική Αραβία, με διαδηλώσεις που είχαν επίκεντρο την Ανατολική Επαρχία και συνδέθηκαν με ένα δημοκρατικό κίνημα και στο ίδιο το Ριάντ. Τελικό επεισόδιο εκείνου του γύρου ήταν ο αποκεφαλισμός ενός από τους πνευματικούς ηγέτες της εξέγερσης, του σείχη Νιμρ αλ-Νιμρ μαζί με άλλους 46 “εγκληματίες” το Γενάρη του 2016.¹⁰

Η ανησυχία για το μέλλον της οικονομικής ανάπτυξης σχετίζεται και με το φόβο της επανάστασης. Από τη Σαουδική Αραβία προερχόταν ο Μπιν Λάντεν, Σαουδάραβες ήταν οι 15 από τους 19 της επίθεσης στους δίδυμους πύργους. Εκείνη η γενιά

Εικόνες φρίκης στην Υεμένη από σαουδαραβικούς βομβαρδισμούς.

Επίσκεψη Τραμπ στη Σαουδική Αραβία.

σπουδαγμένων παιδιών της σαουδαραβικής αστικής τάξης είχε ανθρωθεϊ πολιτικά με τον πόλεμο του Αφγανιστάν, είδε τους “ιερούς τόπους” της Σαουδικής Αραβίας να φιλοξενούν αμερικάνικα στρατεύματα μετά τον πόλεμο του Κόλπου, και τους πτυχιούχους της να φεύγουν στο εξωτερικό ως μόνη λύση για να βρουν δουλειά. Σήμερα δεν είναι μόνο οι πρίγκιπες που ζητούν διέξοδο. Πάνω από 50% του πληθυσμού είναι κάτω των 25 ετών, με ανεργία στο 13% και δίπλα μια μεγάλη δεξαμενή κυρίως μεταναστών εργατών. Πριν από την κρίση πάνω από 85% των μεταναστών εργατών από Πακιστάν, Μπανγκλαντές και Σρι Λάνκα βρισκόταν στις χώρες του Κόλπου.¹¹ Η πτώση των τιμών του πετρελαίου έκανε πιο επιτακτική την ανάγκη για απεξάρτηση από τις πρώτες ύλες και περισσότερες και πιο ποικίλες επενδύσεις. Σ’ αυτές τις ανάγκες προσπαθεί να απαντήσει το “Όραμα 2030” (ένas οδικός χάρτης για τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στη χώρα) που διαφημίζουν ο Σαλμάν κι ο ΜμΣ.¹² Τα γυναικεία δικαιώματα προβάλλονται με κεντρικό ρόλο σε αυτό το σχεδιασμό, αφενός γιατί δημιουργείται “άσχημη εικόνα για τη χώρα”, αλλά και γιατί μπαίνει στόχος να ανέβει η γυναικεία συμμετοχή από το 22% στο 30% του εργατικού δυναμικού. Ένας καπιταλισμός που προσπαθεί να διευρύνει την εγχώρια παραγωγική του βάση δεν έχει την πολυτέ-

λεια να αφήνει το μισό πληθυσμό στο σπίτι για λόγους “παράδοσης”. Ωστόσο, κι επειδή η προπαγάνδα της ισλαμοφοβίας αξιοποιεί κάθε παρεξήγηση, ας θυμηθούμε πως τα θρησκευτικά αστυνομικά μέτρα κατά των γυναικών στη Σαουδική Αραβία δεν έχουν τις ρίζες τους στο βαθύ μεσαίωνα, αλλά αρκετά πρόσφατα. Ως τα μέσα της δεκαετίας του ‘80 για παράδειγμα υπήρχαν γυναικείς που οδηγούσαν. Ήταν ο πανικός από την επανάσταση στο Ιράν το ‘79 που προκάλεσε τη στροφή στην πιο σκοταδιστική εκδοχή του Ισλάμ. Τώρα ο ΜμΣ έχει το θράσος να παρουσιάζει το πλέον στοιχειώδες γυναικείο δικαίωμα να έρχεται μαζί με τα ιπτάμενα αυτοκίνητα από το μακρινό μέλλον, με τον ίδιο στο ρόλο του κομιστή.

Σε πρώτη φάση πάντως, η οικονομική στροφή σημαίνει περικοπές, επιβολή για πρώτη φορά ΦΠΑ και ιδιωτικοποιήσεις. Το μεγάλο πλάνο είναι η ιδιωτικοποίηση μέρους της ίδιας της Αράμκο. Το παλάτι βλέπει τον κίνδυνο αντί να λυθούν να δημιουργηθούν προβλήματα, κι έτσι ο Σαλμάν τώρα προσπαθεί να επιβραδύνει την κατάσταση, μεταφέροντας το στόχο για το έλλειμμα από το 2020 στο 2023.¹³ Έκοψε επιδόματα των δημόσιων υπάλληλων το Σεπτέμβριο του ‘16 και τα επανέφερε τον Απρίλιο του ‘17.¹⁴

Και πλάι σε όλα αυτά, ο υποϊμπεριαλιστικός ανταγωνισμός με το Ιράν σημαίνει πως η Σαουδική Αρα-

βία έχει μετατραπεί στο δεύτερο μεγαλύτερο εισαγωγέα εξοπλισμών στον πλανήτη.¹⁵ Η τελευταία συμφωνία του Τραμπ αποτελεί τη μεγαλύτερη πώληση αμερικάνικων όπλων στην ιστορία των ΗΠΑ (350 δις.). Από αυτή την τεράστια πίτα τρώνε οι μεσάζοντες και οι έμποροι βλημάτων του Καμμένου. Με μίζες ή χωρίς μίζες αυτή η πίτα είναι φτιαγμένη από τα 20 εκατομμύρια πεινασμένων της Υεμένης και από τους μάρτυρες της αραβικής άνοιξης. Όχι μόνο δεν έχουμε κανένα συμφέρον από τις μπιζνες με τη Σαουδική Αραβία, αλλά αντίθετα έχουμε πολλά να κερδίσουμε αν η επιθετικότητα της νέας σαουδαραβικής ηγεσίας αποδειχθεί γρήγορα υπερβολικά φιλόδοξη και οι φόβοι της γίνουν πραγματικότητα. Η αποσταθεροποίηση στο κέντρο της αραβικής αντεπανάστασης είναι καλή εξέλιξη για τους εργάτες σε όλο τον κόσμο. ■

Σημειώσεις

1. “Trump Nominee Concedes Saudi Siege of Yemen Could Be Violating U.S. Law”, Foreign Policy 19 Δεκέμβρη.
2. “Mohammed bin Salman’s ill-advised ventures have weakened Saudi Arabia’s position in the world”, Independent 15 Δεκέμβρη.
3. tinyurl.com/y9qcg3sy
4. tinyurl.com/y8cqybf
5. “Saudi-Iran rivalry is behind new turmoil”, Socialist Worker 15 Νοέμβρη.
6. “Σαουδική Αραβία: Αποσταθεροποίηση”, Εργατική Αλληλεγγύη 15 Νοέμβρη
7. Το βιβλίο του Adam Hanieh, Capitalism and Class in the Gulf Arab States (Καπιταλισμός και Τάξη στα αραβικά κράτη του Κόλπου, Palgrave, Νέα Υόρκη 2011) δίνει μια συντριπτική απάντηση στα υπολείμματα αυτών των θεωριών που είχαν αρκετή πέραση στην σταλινική αριστερά, παρουσιάζοντας και εμπειρικά τη δραστηριότητα των μεγάλων καπιταλιστών του Κόλπου.
8. Υπουργός πετρελαίου ‘60 - ‘62 ήταν ο Αμπντουλάχ Ταρίκι, για ευνόητους λόγους γνωστός και ως “κόκκινος Σείχης” (Adam Hanieh, σ. 38, 40).
9. Adam Hanieh, σ. 110
10. “Σαουδική Αραβία: Οι εκτελεστές της Αραβικής Άνοιξης”, Εργατική Αλληλεγγύη 4 Γενάρη 2016.
11. Adam Hanieh, σ. 177
12. vision2030.gov.sa
13. “Saudis boost spending, slow austerity drive in 2018 budget”, Reuters 19 Δεκέμβρη.
14. “Saudi Arabia, a kingdom under transformation”, Gulf News 17 Δεκέμβρη.
15. Διεθνές Ινστιτούτο Ερευνών για την Ειρήνη Στοκχόλμης (tinyurl.com/yd83vhof)

Συνεργεία της Πακιστανικής Κοινότητας βοηθούν πλημμυροπαθείς στη Μάνδρα.

ΜΑΝΔΡΑ η κρίση της Αττικής

Τα ξημερώματα της 15ης Νοέμβρη μια πολύ δυνατή νεροποντή που κατέβαζε τεράστιους όγκους νερού και λάσπης πλημμύρισε την εργατούπολη της Μάνδρας, στέλνοντας στο θάνατο 23 ανθρώπους. Εκατοντάδες φτωχός κόσμος είδε τα σπίτια του να καταστρέφονται σε λίγα λεπτά. Δρόμοι μετατράπηκαν σε ορμητικούς χείμαρρους, μαγαζιά, σχολικά κτήρια, γεφύρια, υποδομές και δίκτυα κατέρρευσαν ή θάφτηκαν σε τόνους λάσπης. Για πολλές μέρες όλη η περιοχή ήταν χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα και πόσιμο νερό. Τα σχολεία έκλεισαν για βδομάδες. Η έμπρακτη αλληλεγγύη στους πληγέντες από τα εργατικά σωματεία, τις μεταναστευτικές κοινότητες, τις ομάδες συμπαράστασης, ήταν η βασική πηγή βοήθειας που προσπαθούσε να καλύψει την έλλειψη της κρατικής στήριξης που έφτανε με το σταγονόμετρο και στηριζόταν σχεδόν αποκλειστικά στην

Στην τραγωδία της Μάνδρας συμπυκνώθηκαν οι καταστροφικές επιλογές της καπιταλιστικής ανάπτυξης, όπως αναλύουν η Δήμητρα Κυρίλλου και ο Κώστας Πίπτας.

αυτοθυσία των εργαζόμενων του ΕΚΑΒ, του Θριάσιου νοσοκομείου, της ΕΥΔΑΠ, της πυροσβεστικής, των δήμων.

Η Μάνδρα αποτελεί τμήμα του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας –απέχει από την πλατεία Συντάγματος περίπου 20 χιλιόμετρα, όσο και η Εκάλη. Τα «ακραία καιρικά φαινόμενα» –αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής– χτυπούν στον ίδιο βαθμό και τις δυο περιοχές. Η φονική αιτία, όμως, που θρηνούμε νεκρούς από πλημμύρες στις εργατογειτονιές της Μάνδρας –ή του Μοσχάτου, του Ρέντη, του Περιστεριού, της Νίκαιας παλιότερα– και όχι στις «κηπουπόλεις» της Φιλοθέης, του Παλιού Ψυχικού και της Εκάλης, είναι οι ανάλγητες ταξικές επιλογές ενός συστήματος που μόνη προτεραι-

ότητα έχει το κυνήγι του κέρδους.

Στο Θριάσιο, τα μοντέρνα συγκροτήματα logistics και η Αττική Οδός (καμάρια όλων των πρόσφατων κυβερνήσεων) είναι σε απόσταση αναπνοής από τις εργατογειτονιές και τα μπαζωμένα ρέματα της Μάνδρας. Μπορεί η εικόνα να μην είναι ακριβώς η ίδια σε όλο το Λεκανοπέδιο, αλλά τα προβλήματα είναι. Ρέματα που καλύφθηκαν ή προγραμματίζεται να καλυφθούν με τη δικαιολογία μιας δήθεν «ανάπλασης». Ελεύθεροι χώροι –όσοι απέμειναν– που αποδίδονται στο ιδιωτικό κεφάλαιο για ανέγερση φαραωνικών κτηριακών συγκροτημάτων εμπορικών κέντρων, καζίνο, «συνεδριακών» και «πολιτιστικών» κέντρων –όπως του Λάτση στο παλιό αεροδρόμιο του Ελληνικού ή του

Ιδρύματος Νιάρχου στον παλιό ιππόδρομο στην Καλλιθέα. Μια παραλιακή ζώνη στο Σαρωνικό που όλο και περισσότερο γίνεται απροσπέλαστη ή απαγορευτικά ακριβή για τον απλό κόσμο. Οδικοί άξονες ταχείας κυκλοφορίας που χωρίζουν γειτονίες και ανθρώπους χωρίς καμιά δυνατότητα φυσικής επικοινωνίας. Πάρκα, από τα λίγα που υπάρχουν, που αποψιλώνονται για κατασκευή ποδοσφαιρικών γηπέδων για τους κάθε λογής Μελισσανιδηδες.

Είναι φανερό ότι όταν στο τέλος αυτού του καταλόγου «κάνουν ταμείο» στα υπουργεία και την Περιφέρεια Αττικής, δεν υπάρχουν λεφτά για αντιπλημμυρικά έργα, νοσοκομεία, μαζικές συγκοινωνίες και κάθε λογής υπηρεσίες που εξυπηρετούν τις πραγματικές ανάγκες του απλού κόσμου: στο Θριάσιο υπάρχει μόνο ένα νοσοκομείο –με μεγάλες ελλείψεις προσωπικού όπως όλα τα νοσοκομεία– για μια περιοχή πολλών τετραγωνικών χιλιομέτρων από τις πιο φτωχές του Λεκανοπέδιου.

Οι ταξικές επιλογές με βάση τις οποίες εξελίχθηκε αυτή η φονική «ανάπτυξη» της Αττικής καταστρέφουν τις ζωές της εργατικής τάξης. Αυτή τη διαπίστωση για τις μεγαλουπόλεις έκαναν πάνω από ενάμιση αιώνα πριν οι κλασικοί του μαρξισμού μελετώντας την κατάσταση στις μητροπόλεις του καπιταλισμού και τις εργατογειτονίες τους.

Ο Ένγκελς και οι εργατογειτονίες

«Όταν όμως η τάξη που κατέχει την πολιτική και κοινωνική εξουσία καταδικάζει εκατοντάδες προλετάριους σε μια τέτοια κατάσταση που αναγκαστικά είναι εκτεθειμένοι σ' έναν πρόωρο και ανώμαλο θάνατο, όταν αφαιρεί από χιλιάδες όντα τα απαραίτητα μέσα ύπαρξης, επιβάλλοντας τους συνθήκες ζωής τέτοιες που τους γίνεται αδύνατο να επιβιώσουν, όταν τους αναγκάζει με το ισχυρό χέρι του νόμου να παραμένουν σ' αυτή την κατάσταση ώσπου ν' ακολουθήσει ο θάνατος, όταν πο-

Από την Πανεργατική απεργία στις 14 Δεκέμβριο.

λύ καλά γνωρίζει ότι αυτές οι χιλιάδες τα όντα θα γίνουν θύματα αυτών των συνθηκών ύπαρξης, κι ωστόσο τις αφήνει να υπάρχουν, τότε πρόκειται για μια δολοφονία... που δεν μοιάζει δολοφονία γιατί δεν βλέπουμε τον δολοφόνο, γιατί ο δολοφόνος φαίνεται να είναι όλοι και κανένας, γιατί ο θάνατος του θύματος φαίνεται φυσικός».¹

Το παραπάνω απόσπασμα από το βιβλίο του Ένγκελς *Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία* γράφτηκε πάνω από 170 χρόνια πριν, αλλά είναι εξίσου –αν όχι περισσότερο– επίκαιρο σήμερα. Στα μέσα του 19ου αιώνα, καθώς ο καπιταλισμός αναπτυσσόταν ραγδαία, ο Μαρξ κι ο Ένγκελς διαπίστωναν ότι, ακριβώς επειδή είναι ένα σύστημα που στον πυρήνα του έχει ταυτόχρονα την εκμετάλλευση και τον ανταγωνισμό, έχει την τάση να υπονομεύει την ίδια τη διαδικασία πάνω στην οποία στηρίζεται κάθε μορφή ανθρώπινης κοινωνίας, δηλαδή την αλληλεπίδραση με τη φύση. Όμως, όπως έλεγαν, «τα γεγονότα μάς θυμίζουν σε κάθε βήμα, πως δεν κυριαρχούμε καθόλου πάνω στη φύση όπως ένας κατακτητής πάνω σ' έναν ξένο λαό, αλλά πως ανήκουμε στη φύση με τη σάρκα, το αίμα και το μυαλό μας, πως είμαστε μέσα της».²

Μπορεί ο Ένγκελς να μην μπορούσε να προβλέψει το 1845 την πιο δραματική εκδήλωση της καταστροφικής τάσης του καπιταλισμού προς το περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα, δηλαδή την κλιματική αλλαγή, αλλά περιγράφει και αναλύει με

προφητικό τρόπο τις καταστροφικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τυφλής αυτοεπέκτασης του κεφάλαιου και τις τραγικές συνέπειές τους στις εργατογειτονίες των πόλεων όπως «το Μπράντφορντ που βρίσκεται στις όχθες ενός μαυρισμένου από το κάρβουνο, δυσώδους μικρού ποταμιού και είναι τυλιγμένο σε ένα σύννεφο καπνού... Στο Λονδίνο», συνεχίζει, «είναι αδύνατο να φανταστεί κανείς την ακανόνιστη συσσώρευση των σπιτιών που στοιβάζονται, με όλη τη σημασία της λέξης, το ένα πάνω στο άλλο, γεγονός που προκαλεί καθαρή πρόκληση για κάθε ορθολογιστική αρχιτεκτονική», αφού τα πάντα κτίζονται «σε σημείο που να μην μένει ούτε ένας πόντος κενός ανάμεσα στα σπίτια...».³

Στην Κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία ο Ένγκελς δείχνει, ότι μέσα στον καπιταλισμό υπάρχει μια διπλή συγκεντρωτική τάση: η συγκέντρωση του πληθυσμού συνοδεύει τη συγκέντρωση του κεφάλαιου. «Αντιλαμβάνεται τις πόλεις σαν αποτέλεσμα του γεγονότος ότι η αστική τάξη κατέχει το κεφάλαιο, δηλαδή τα μέσα παραγωγής, τα χρησιμοποιεί και καθορίζει τις συνθήκες της πιο προσοδοφόρας, δηλαδή επικερδούς γι' αυτήν, χρήσης τους. Με βάση αυτή τη διαπίστωση φέρνει στο άπλετο φως τη φρίκη και τις αντιθέσεις της πολεοδομικής πραγματικότητας στον καπιταλισμό, τον πλούτο και τη φτώχεια δίπλα δίπλα, τη λαμπρότητα και την ασχήμια».⁴

Το πώς διαμορφώνονται οι πόλεις στον καπιταλισμό, το τι πολιτικές

επιλογές γίνονται από τις κυβερνήσεις, το τι οικιστικοί και συγκοινωνιακοί σχεδιασμοί εφαρμόζονται, το ποια έργα έχουν προτεραιότητα και ποια μένουν στα συρτάρια και δεν υλοποιούνται ποτέ, όλα αυτά που ορίζουν τη ζωή εκατομμυρίων εργατριών και εργατών όχι μόνο μέσα στο χώρο εργασίας, αλλά και στο σπίτι, στη γειτονιά, στη μετακίνηση, καθορίζονται σε τελική ανάλυση από «την πιο επικερδή» –ανάλογα με την εποχή– χρήση της γης για την άρχουσα τάξη.

Ο Ένγκελς περιγράφει ζωντανά αυτή την πραγματικότητα όταν διηγείται το πώς: «Μια μέρα συζητούσα στο Μάντσεστερ μ' έναν από αυτούς τους αστούς για την αξιοθρήνητη και άθλια οικοδόμηση, για την τρομακτική κατάσταση των εργατικών συνοικιών και δήλωσα ότι ποτέ μου δεν είχα δει μια τόσο κακοκτισμένη πόλη. Ο άνθρωπος με άκουσε ήρεμα και, στη γωνιά του δρόμου όπου με άφησε, μου δήλωσε: 'Και παρόλα αυτά, εδώ κερδίζονται κολοσσιαίες περιουσίες. Είς το επανιδείν, κύριε'». ⁵

Οι πολεοδομικές προτεραιότητες των κυρίαρχων τάξεων δεν περιορίζονται 'μόνο' στα άμεσα οικονομικά οφέλη, αλλά επεκτείνονται και σε πολιτικές επιλογές που στοχεύουν και στο τσάκισμα της εργατικής αντίστασης απέναντι σε αυτές τις καταστροφικές προτεραιότητες. Από την ίδια τη θέση τους στον καπιταλισμό, οι πόλεις γίνονται εστίες ταξικής πάλης, και γι' αυτό η άρχουσες τάξεις φτάνουν μέχρι και να ξανασχεδιάζουν τις πόλεις τους προσπαθώντας να εμποδίσουν μελλοντικές εξεγέρσεις. Σ' ένα άλλο βιβλίο του, *Το ζήτημα της κατοικίας*, ο Ένγκελς γράφει για το πώς την επομένη της επανάστασης του 1848 στο Παρίσι, ο βαρόνος Οσμάν ανέλαβε να ξανακτίσει την πρωτεύουσα της Γαλλίας. Έφτιαξε μεγάλες λεωφόρους αρκετά φαρδιές ώστε να επιτρέπουν την επέλαση του ιππικού και να δυσκολεύουν το στήσιμο οδοφραγμάτων, αλλά ταυτόχρονα ισοπέδωσε ολόκληρες περιοχές που ήταν σύμβολα επαναστατικής παρά-

δοσης ενώ σχεδίασε την πόλη έτσι ώστε «να είναι ορατά τα κτίρια-σύμβολα της κεντρικής εξουσίας». ⁶

Με ένα διαλεκτικό τρόπο ο Ένγκελς βλέπει την καπιταλιστική πόλη σαν χώρο που διαμορφώνει για την εργατική τάξη συνθήκες αλλοτρίωσης, αλλά και συνθήκες συλλογικής αντίστασης. Από τη μια πλευρά, «αντές οι εκατοντάδες χιλιάδες τα πρόσωπα που συνθλίβονται και συνωθούνται δεν είναι μήπως όλοι τους άνθρωποι που διαθέτουν το ίδιο συμφέρον στην αναζήτηση της ευτυχίας;... Κι ωστόσο, αυτοί οι άνθρωποι διασταυρώνονται τρέχοντας, σαν να μην έχουν τίποτα κοινό μεταξύ τους... Η αποσύνθεση της ανθρωπότητας σε μονάδες, αυτή η εξατομίκευση του κόσμου έχει προωθηθεί εδώ στο ακρότατο όριό της». Από την άλλη, όμως, «οι μεγάλες πόλεις είναι οι εστίες του εργατικού κινήματος, εκεί που οι εργάτες αρχίζουν να σκέπτονται πάνω στην κατάστασή τους και να παλεύουν. Εκεί εκδηλώνεται η αντίθεση ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη, απ' αυτές προήλθαν οι εργατικές ενώσεις και ο σοσιαλισμός». ⁷

Ο Ένγκελς με τις αναλύσεις του τόσο για τον καπιταλισμό, όσο και για τις συνέπειές του στο περιβάλλον και τη ζωή των ανθρώπων στις μεγαλουπόλεις, προσφέρει το βασικό πλαίσιο για να κατανοήσουμε ποιος ευθύνεται για τη συνολική υποβάθμιση των συνθηκών ζωής στις εργατογειτονιές.

Η Αθήνα στο Μεσοπόλεμο

Όταν η Αθήνα ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους το 1834, ήταν μια επαρχιακή κωμόπολη δέκα χιλιάδων κατοίκων και ο Πειραιάς ένα ασήμαντο λιμάνι. Όμως, στις αρχές του 20ου αιώνα ο πληθυσμός είχε πολλαπλασιαστεί. Η αστική πρωτεύουσα ήταν ήδη μια πόλη έντονων χωροκοινωνικών διαιρέσεων, όπου τα ανώτερα στρώματα κατοικούσαν στο ανατολικό τμήμα της κεντρικής περιοχής και τα κατώτερα στρώματα στο δυτικό τμήμα της πόλης, κο-

ντά στους τόπους εργασίας τους. Στις λαϊκές γειτονιές ως τη δεκαετία του 1920 δεν υπήρχε εκτεταμένη υδροδότηση, ούτε αποχετευτικό δίκτυο, ούτε σύστημα περισυλλογής ομβρίων υδάτων. Το 1896 μια καταιγίδα πλημμύρισε το Μοσχάτο και το Ρέντι: καταστράφηκαν σπίτια και πνίγηκαν δεκαεπτά άτομα. ⁸

Η μεγάλη καμπή ωστόσο στην πολεοδομική-οικιστική διαμόρφωση της Αττικής ήρθε στον Μεσοπόλεμο. Δυο αλληλοσυνδεόμενοι παράγοντες είναι αυτοί που την καθόρισαν. Αφ' ενός, οι κερδοσκοπικές στρατηγικές του ελληνικού και ξένου κεφάλαιου στα πλαίσια της ραγδαίας καπιταλιστικής ανάπτυξης της Ελλάδας τη συγκεκριμένη περίοδο (με τις τράπεζες να παίζουν κυρίαρχο ρόλο). Και απ' ετέρου, η εγκατάσταση με το τέλος του Μικρασιατικού πολέμου το 1922, μισού εκατομμύριου προσφύγων στην Αττική, διπλασιάζοντας τον πληθυσμό της.

Η εμπλοκή κομματιών του ελληνικού κεφάλαιου στον τομέα των κατασκευών, μπορεί να αξιοποιήσει κερδοφόρα τη φτώχεια και τις επείγουσες ανάγκες στέγασης της συντριπτικής πλειοψηφίας των προσφύγων, όμως αποτελούσε μια συνολικότερη επιλογή. Το παράδειγμα της «Σύμβασης Μακρή», ενός προγράμματος κατασκευής αυτοκινητοδρόμων (1926) στο οποίο εμπλεκόταν πλήθος συμφερόντων, από διεθνείς και ελληνικές τράπεζες μέχρι τοπικές κατασκευαστικές εταιρείες, τσιμεντοβιομηχανίες κλπ, είναι χαρακτηριστικό.

Ο Πανσανιάς Μακρής, ένας εμπορικός αντιπρόσωπος του βρετανικού πετρελαϊκού κολοσσού Shell, «ανέλαβε το ρόλο μεσάζοντα ανάμεσα στο κράτος και έναν ευρύτερο επιχειρηματικό συνασπισμό (Shell, αγγλικοί τραπεζικοί όμιλοι, Εθνική Τράπεζα, ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες) που άρθρωνε τα συμφέροντά του γύρω από το τρίπτυχο βενζίνη-αυτοκίνητο-κατασκευή... Οι εκρηκτικές πληθυσμιακές και οικονομικές ανακατατάξεις της περιόδου, οι οποίες συνοδεύτηκαν από τη σταδιακή αύξηση της κυ-

κλοφορίας του αυτοκινήτου δημιούργησαν τις λειτουργικές ανάγκες για την επέκταση του οδικού δικτύου, ενώ η κατασκευή του αναδείχθηκε σε προνομιακό πεδίο επένδυσης κεφαλαίων... Το πρόγραμμα εθνικής οδοποιίας προωθήθηκε από αυτόν τον επιχειρηματικό όμιλο σε κενό κρατικού προγραμματισμού. Το συγκεκριμένο εγχείρημα απέκτησε ιδιαίτερη σημασία και για τη μετέπειτα εξέλιξη του κατασκευαστικού τομέα της χώρας».⁹

Στα πλαίσια αυτής της «νέας» επιχειρηματικής δραστηριότητας του ελληνικού καπιταλισμού στο χώρο των κατασκευών, «αξιοποιήθηκαν» και οι πρόσφυγες. Οι πρώτοι τέσσερις μεγάλοι προσφυγικοί οικισμοί που κατασκεύασε το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων εκτός της πολεοδομικής ζώνης της Αθήνας (Καισαριανή, Νέα Ιωνία, Βύρωνα και Κοκκινιά) και οι επόμενοι από την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (Καλλιθέα, Δουργούτι και αλλού) –που φυσικά δεν προσφέρονταν δωρεάν, αλλά με ενοίκιο– προφανώς δεν επαρκούσαν για τη στέγαση των προσφύγων.

Η Εθνική Τράπεζα, εκμεταλλευόμενη τις κρατικές διευκολύνσεις που αφορούσαν τους προσφυγικούς οικισμούς, άρχισε να χορηγεί δάνεια στους πρόσφυγες με δυσμενείς όρους. Τις ίδιες διευκολύνσεις έσπευσαν να εκμεταλλευτούν και ιδιωτικές επιχειρήσεις που, έχοντας στην κυριότητά τους μεγάλες εκτάσεις γης εκτός πολεοδομικής ζώνης, πετύχαιναν την έγκριση ρυμοτομικών σχεδίων και έπειτα με δλεαστικές διαφημίσεις στις εφημερίδες πουλούσαν πανάκριβα αγρούς ή βραχότοπους ως οικόπεδα. Έτσι προωθήθηκε ένα καθεστώς λαϊκής ιδιοκατοίκησης σε μικρά κτίσματα μέσω ενυπόθηκων δανείων που χορηγούσε η Εθνική Τράπεζα.

Οι κυρίαρχες τάξεις συνέχισαν να ζουν στον δικό τους αυστηρά διαχωρισμένο κόσμο. Οι πρώτες πολυκατοικίες που εμφανίστηκαν στις κεντρικές συνοικίες της Αθήνας ήταν ιδιόκτητες, προοριζόνταν για την αστική και μεγάλο-μεσαία τάξη και

διέθεταν θέρμανση, υδραυλικά, μπαλκόνια, ανέσεις αδιανόητες για την πλειοψηφία του κόσμου. Παράλληλα δημιουργούνται οι πρότυπες «κηπουπόλεις» σε προνομιακές θέσεις (Ψυχικό, Φιλοθέη, Εκάλη).

Η κατανομή αυτή δημιουργήσε και την ντε φάκτο διαίρεση του τότε συγκροτήματος της πρωτεύουσας στη βιομηχανική-προλεταριακή δυτική πλευρά και την πιο “καλοστεκούμενη” ανατολική, στην οποία εγκαταστάθηκαν σταδιακά οι υπηρέσιες του τριτογενούς τομέα. Δεν είναι τυχαίο ότι όλα σχεδόν τα νοσοκομεία χτίστηκαν στην ανατολική Αθήνα.

Την ίδια περίοδο συγκεκριμενοποιήθηκαν οι διαδικασίες και το θεσμικό πλαίσιο¹⁰ που καθόρισαν την «αξιοποίηση» της αστικής ιδιοκτησίας. Η προστασία της φύσης –και των ρεμάτων– όχι μόνο δεν αποτελούσε ζήτημα, αλλά «ενοχλούσε» το οδικό δίκτυο και την επιλογή για πυκνή δόμηση. «Θάπτομεν τον Ιλισό», δήλωνε περιχαρής ο δικτάτορας Μεταξάς το 1937. Αυτή η πολιτική εξαφάνισε τα ρέματα, μπλόκαρε τη φυσική δίοδο της βροχής και καταδίκασε τις «χαμηλές συνοικίες» σε μόνιμο πλημμυρικό κίνδυνο. Ο τρόπος αντιμετώπισης του οικιστικού ζητήματος φαίνεται χαώδης και τελικά αποδείχτηκε από πολλές απόψεις καταστροφικός, ωστόσο δεν ήταν τυχαίος, ήταν εξαρχής δεμένος με τα συμφέροντα και τις επιλογές της κυρίαρχης τάξης.

Ο δεύτερος διπλασιασμός της πρωτεύουσας

Ο κύκλος αστικοποίησης που ξεκίνησε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο στηρίχτηκε στις ίδιες βασικές αρχές που τέθηκαν στον Μεσοπόλεμο. Το μόνο που άλλαξε κατά περιόδους ήταν οι ακριβείς όροι και κατευθύνσεις της οικιστικής επέκτασης, ποτέ η βασική φιλοσοφία. Ένα νέο στοιχείο είναι η καθιέρωση της πολυκατοικίας, τώρα σαν μαζικός τρόπος κατοικίας μέσω του θεσμού της αντιπαροχής. Οι συντελεστές δόμησης στο Κέντρο εκτοξεύονται σε βάρος του δημόσι-

ου χώρου. Πριν επέλθει ο κορεσμός μιας περιοχής, έχει ήδη ξεκινήσει η επέκταση της επόμενης και παραδίπλα της αυθαίρετης δόμησης, που κάποτε θα ενταχθεί στο σχέδιο πόλης, κατά τα γνωστά.

Τη δεκαετία του '50 ο Κωνσταντίνος Καρμανλής ο πρεσβύτερος, υπουργός Δημοσίων Έργων της δεξιάς κυβέρνησης και μετά πρωθυπουργός διεύθυνε τον νέο κύκλο κερδοσκοπίας (και απορρόφησης των κονδυλίων του σχεδίου Μάρσαλ) σε δυο άξονες: οικοδομική-ιδιωτική κατασκευή και πετρελαιοκίνηση (Ι.Χ. και ιδιωτικά λεωφορεία σε βάρος των μέσων σταθερής τροχιάς). Οι τραπεζίτες με τα δάνειά τους έπαιζαν και πάλι τον πρώτο (και εξαιρετικά επικερδή) ρόλο στην υλοποίηση αυτών των στρατηγικών επιλογών του ελληνικού καπιταλισμού, που σημάδεψε την ανάπτυξη νέων ελληνικών κατασκευαστικών εταιριών και μια ακμάζουσα και κερδοφόρα βιομηχανία δομικών υλικών (τσιμέντο, χάλυβας), ειδών υγιεινής, οικουσκευών, κλπ.

Μέσα στις επόμενες τρεις δεκαετίες η πρωτεύουσα είδε τον πληθυσμό της να διπλασιάζεται για δεύτερη φορά: τώρα δεν ήταν οι πρόσφυγες από την Μικρά Ασία αλλά οι χιλιάδες εσωτερικοί μετανάστες από την ύπαιθρο που η πτώση της αγροτικής παραγωγής τούς έσπρωχνε μαζικά για να βρουν δουλειά στην οικοδομή και στα εργοστάσια της Αττικής. Το 1951 το 57% του ενεργού πληθυσμού απασχολούνταν στη γεωργία και το 16% στη βιομηχανία. Το 1971 τα ποσοστά είχαν αλλάξει: το 46% στη γεωργία και το 25% στη βιομηχανία.

Ήταν τώρα σειρά των Δυτικών εργατοπόλεων, πέραν του Κηφισού. Η «αυθαίρετη» οικοδόμηση φτάνει στο κατακόρυφο, αλλά αυτός που καθορίζει τον τρόπο της οικιστικής επέκτασης στο Λεκανοπέδιο δεν είναι οι μικροϊδιοκτήτες ή έστω οι μικροεργολάβοι, αλλά οι τράπεζες που στρώνουν το έδαφος για τον ξέφρενο οικοδομικό οργασμό –λιγότερο εκείνη την εποχή μέσω των άμεσων στεγαστικών δανείων, πολύ

περισσότερο μέσω των κερδοφόρων πιστώσεων στις κατασκευαστικές εταιρείες και στις βιομηχανίες τσιμέντου, χάλυβα κλπ. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη διάρκεια της Χούντας «οι επενδύσεις σε κατοικίες απορροφούσαν ως το 1973 γύρω στο 30% του συνόλου των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και όλες μαζί οι δαπάνες για 'κτίρια και λοιπές κατασκευές' αντιπροσώπευαν ποσοστό μεγαλύτερο του 67%».¹¹

Τα ρέματα υπήρξαν παράπλευρη απώλεια αυτή της διαδικασίας. Η έκταση και η ένταση της αστικής ανάπτυξης τα «κατάπιε» ή τα μετέτρεψε σε οχετούς κάτω από το οδικό δίκτυο, αφήνοντας κάποια τμήματα που υποβαθμίστηκαν από παρόνομες επιχειρήσεις ή μετατράπηκαν σε σκουπιδότοπους. Όταν η ανεπάρκεια άρχισε να προκαλεί υπερχειλίσεις και καταστροφές, οι κρατικοί φορείς παραιτήθηκαν οριστικά από την αντίληψη των ρεμάτων ως τμήματος της φύσης μέσα στην πόλη, γιατί αυτό θα συνεπαγόταν ρήξη με την κερδοσκοπική οικιστική πολιτική. Η διευθέτηση και κάλυψη των ρεμάτων βασίστηκε στη θεώρησή τους όχι σαν οικοσυστήματα αλλά σαν αντικείμενο δημοσίων έργων: σε λογικές εγκιβωτισμού της φυσικής κοίτης, συνήθως αποσπασματικά, σε κατασκευές δικτύων ομβρίων για την «αντιπλημμυρική θωράκιση» μιας μεμονωμένης περιοχής, που τελικά επιβαρύνει τη ροή και πλημμυρίζει τις χαμηλότερες υψομετρικά ζώνες. Η επέκταση του οδικού δικτύου και η κατασκευή μεγάλων λεωφόρων δυσχέραινε ακόμη περισσότερο την κατάσταση με την αλλοίωση των φυσικών στοιχείων και τη διαδοχή ετερογενών τμημάτων. Σε συνδυασμό με τις πυρκαγιές που αποψίλωσαν τις ορεινές λεκάνες και επιτάχυναν την απορροή, η κατάσταση έγινε εκρηκτική.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70 η υποβάθμιση της ζωής στην Αθήνα και τις εργατοσυννοικίες της είχε αρχίσει να γίνεται ανυπόφορη. Η «συλλογική κατανάλωση» στους τομείς κατοικία, υγεία, εκπαίδευση,

συγκοινωνίες πραγματοποιήθηκε σποραδικά, ενώ άλλοι τομείς (αθλητισμός, πολιτισμός, αναψυχή) είχαν μείνει τελείως στο περιθώριο.¹² Η άνοδος του εργατικού κινήματος της μεταπολίτευσης και η αυξανόμενη ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον έβαλαν πιέσεις στις κυβερνήσεις να αναβαθμίσουν τη «συλλογική κατανάλωση».

Κάτω από αυτές τις πιέσεις οι πρώτες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ μετά το 1981 αναγνώρισαν τα προβλήματα και προχώρησαν σε μια σειρά παραχωρήσεων. Η ίδρυση του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ) και η αναβάθμιση φορέων, όπως ο Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων και ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ), ήταν χαρακτηριστικά δείγματα αυτής της πολιτικής. Στον τομέα του περιβάλλοντος πάρθηκαν μέτρα όπως η εισαγωγή του Δακτυλίου στην κίνηση των ΙΧ στο Κέντρο της Αθήνας για την αντιμετώπιση του «νέφους» και η (δυστυχώς) βραχύβια δωρεάν μετακίνηση στις αστικές συγκοινωνίες μέχρι τις 8.30πμ.

Στο ίδιο μήκος κύματος ο Αντισεισμικός Κανονισμός, το Ρυθμιστικό Σχέδιο (Τρίτη), ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός του 1985, όπως και η ίδρυση νέων τοπικών πολεοδομικών γραφείων και η στελέχωση των τεχνικών υπηρεσιών των Δήμων ήταν προσπάθειες εξορθολογισμού και ελέγχου της κατάστασης και περιείχαν θετικά σημεία. Δεν αποτέλεσαν όμως μια άλλη πολιτική για το οικιστικό γιατί υπάκουαν στην ίδια περίπου λογική με πριν, και πολύ σύντομα καθορίστηκαν ξανά από τις προτεραιότητες του γνωστού κυκλώματος της κατασκευής. Στη Μάνδρα πχ, που από οικισμός έγινε κωμόπολη εκείνη την εποχή, οι συντελεστές δόμησης είχαν μεν ελαττωθεί, αλλά η επέκτασή της έγινε πάνω σε ρέματα –και μάλιστα από το 2003 διαθέτει εγκεκριμένο σχέδιο πόλης που προβλέπει αστικές χρήσεις πάνω στην κοίτη τους!

Νεοφιλελεύθερη επέκταση

Οι δεκαετίες πριν από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και η

στροφή των κυβερνήσεων σε νεοφιλελεύθερες πολιτικές σήμαιναν αλλαγές προς το χειρότερο για ολόκληρο το Λεκανοπέδιο. Η όποια – έστω και διστακτική – κρατική παρέμβαση περιορίστηκε σε ένα χαλαρό ρόλο «ρυθμιστή της αγοράς», προάγγελο των ΣΔΙΤ, του outsourcing και της ιδιωτικοποίησης κάθε κοινωφελούς δημόσιας υπηρεσίας.

Οι «δυνάμεις της αγοράς» αναλαμβάνουν το κτίσιμο των νέων περιφερειακών κέντρων της Αττικής και στήνεται ένας τρελός χορός κερδοσκοπίας πάνω στη γη, που φυσικά τον σέρνουν ξανά οι τράπεζες με την «ευγενή συνεισφορά» των διαφόρων στοχευμένων Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τα αντίστοιχα ΕΣΠΑ της εποχής), κύρια στην κατασκευή μεταφορικών υποδομών (μετρό, οδικοί άξονες). Από το 1998 ως το 2008 οι αξίες των ακινήτων και των μισθώσεων αυξάνονται συνεχώς, 255% σε δέκα χρόνια –μια κερδοσκοπική φούσκα¹³, που πάνω της πατάει η γεωγραφική επέκταση της πρωτεύουσας που καλύπτει πλέον όλο το λεκανοπέδιο με ό,τι αυτό συνεπάγεται για ρέματα, ορεινούς όγκους κλπ. Η κατασκευή με συμβάσεις παραχώρησης της εκμετάλλευσης σε ιδιώτες και στη συνέχεια η πλήρης ιδιωτικοποίηση της Αττικής Οδού (έκτασης 3.260 στρεμμάτων) και του αεροδρόμιου Ελ. Βενιζέλος (12.160 στρεμμάτων), μαζί με το μετρό και τις επεκτάσεις του, συμβάλλουν στο να «φέρουν πιο κοντά» τα περιφερειακά κέντρα του πολεοδομικού συγκροτήματος.

Με την ανάδειξη αυτών των νέων τοπικών κέντρων είναι δεμένες όλες οι καινούργιες κατασκευές που καταπίνουν τους ελεύθερους χώρους στην Αττική –από τις πλαγιές των βουνών και τα Μεσόγεια μέχρι τη θάλασσα. Τεράστια εμπορικά κέντρα και malls. Ογκώδη εκθεσιακά και «συνεδριακά» κέντρα συνδυασμένα με τουριστική ιδιωτική εκμετάλλευση. Εγκαταστάσεις logistics σε κτήρια εργοστασίων που κλείνουν. Νέες επιχειρήσεις που στήνο-

Μια εικόνα, χίλιες λέξεις.

νται στα γρήγορα σε απομακρυσμένες ΒΙ.ΠΕ. (οι περισσότερες για να βάλουν λουκέτο λίγο αργότερα αφού πρώτα έχουν κερδοσκοπήσει με τις επιδοτήσεις). Ένας οικονομικός οργανισμός στηριγμένος στην κερδοσκοπία της γης τσιμεντώνει ολόκληρες περιοχές γύρω από το αεροδρόμιο στα Σπάτα, το παραλιακό μέτωπο του Σαρωνικού, μαζί με τα περιβόητα Ολυμπιακά έργα. Αυτοκινητόδρομοι ταχείας κυκλοφορίας με πανάκριβα διόδια, σαν την Αττική Οδό και την Περιφερειακή Υμηττού ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια, για να «εξυπηρετήσουν» τους εργαζόμενους που πια είναι αναγκασμένοι να διανύουν μεγάλες αποστάσεις για να πάνε στη δουλειά τους –στην πραγματικότητα για τα κέρδη των βαρόνων των κατασκευαστικών ομίλων και των τραπεζιτών. Οι αυτοκινητόδρομοι «ελκύουν» ακόμα περισσότερα αυτοκίνητα, μέχρι να κορεστούν οπότε προκύπτει «ανάγκη» για νέους. Ένας φαύλος κύκλος.

Ταυτόχρονα, οι τράπεζες αξιοποιώντας τις ψηλές κερδοσκοπικές «αντικειμενικές αξίες», ξεχύνονται σε ένα άνευ προηγουμένου κυνήγι «πελατών» για στεγαστικά δάνεια, εγκλωβίζοντας χιλιάδες εργατικές

οικογένειες σε ένα καταναγκαστικό κύκλο δανεισμού και χρέους χωρίς τελειωμό. Την ίδια ώρα το ποσοστό των παροχών για στέγαση επί του συνόλου των (ήδη περικομμένων) κοινωνικών παροχών είναι μόλις 0,2% το 2004. Δέκα χρόνια αργότερα, το 2014, αναγράφεται στο σχετικό πίνακα ως 0%!¹⁴ Να θυμηθούμε ότι το 2012 καταργείται ο ΟΕΚ, η μοναδική υπηρεσία με αντικείμενο έναν κεντρικό σχεδιασμό της εργατικής κατοικίας (παρά τη μεγάλη απεργία των εργαζόμενων).

Η Αττική των μνημονίων

Οι περικοπές και οι ιδιωτικοποιήσεις των Μνημονίων ήρθαν να αποτελειώσουν ό,τι είχε μείνει όρθιο. Οι πλημμύρες της Μάνδρας ανέδειξαν αυτή την πραγματικότητα με τον πιο τραγικό τρόπο. Υποστελεχωμένες και διαλυμένες υπηρεσίες και κρατικός μηχανισμός απροετοίματος, χωρίς εξοπλισμό, υποστήριξη και σχέδιο. Στις περιοχές της Αττικής που υπάρχει πρόβλεψη πως υφίσταται κίνδυνος πλημμυρών, σύμφωνα με την «Προκαταρκτική Μελέτη Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής», κατοικούν πάνω από 3

εκατομμύρια άνθρωποι. Αλλά για όλες αυτές τις περιοχές οι οριστικές μελέτες κινδύνων από τις πλημμύρες δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμη. Να μη μιλήσουμε για τα απαιτούμενα μέτρα προστασίας και την υλοποίησή τους.

Η αιτία βρίσκεται στη διάλυση λόγω περικοπών –και την επακόλουθη ιδιωτικοποίηση– των δημοσίων οργανισμών και δομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών και έργων –είτε άμεσα, είτε μέσω ΣΔΙΤ. Ποιος «επενδυτής» θα ενδιαφερθεί για έργα που δεν είναι επικερδή; Που δεν συνδέονται με εμπορική εκμετάλλευση και ανταποδοτικές χρήσεις; Αυτό που συμβαίνει είναι το αντίθετο: τα κερδοφόρα έργα που προωθούνται με fast truck διαδικασίες συχνά επιδεινώνουν την κατάσταση, καθώς λόγω μείωσης κόστους δεν παίρνουν υπόψη το σύνολο των επιδράσεων της κατασκευής στο περιβάλλον. Οι εργολάβοι της Αττικής οδού π.χ. κατασκεύασαν επιλεκτικά διάφορα αποσπασματικά έργα (διευθετήσεις, δηλαδή τσιμεντώματα, εκτροπές ρεμάτων) με νέα παράλληλα (και χρυσοπληρωμένα) έργα που τελικά αύξησαν τον πλημμυρικό κίνδυνο στα χαμηλά της.

Όπως τονίζουν σε κοινή ανακοίνωσή τους οι σύλλογοι δασολόγων, δασοπόνων και δασοφυλάκων, με πολύ λιγότερες δαπάνες, θα μπορούσαν να έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί έργα ορεινής υδρονομίας: με αναδασωτικά προγράμματα, με ορεινά έργα διευθέτησης των χειμάρρων, με σταθεροποίηση των πρανών και των δασικών εδαφών με τεχνικά έργα και φυτεύσεις στις ψηλές ζώνες των ρεμάτων, περνώντας στη λογική της διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος στον ορεινό χώρο, εκεί που δημιουργείται το πρόβλημα, διαμορφώνοντας συνθήκες μείωσης της χειμαρρικότητας και συγκράτησης του νερού και των φερτών υλών, ώστε να διευκολύνεται η κατείσδυση στο έδαφος. Και αντίστοιχα, σε ότι αφορά στη διαχείριση του προβλήματος στα πεδινά θα έπρεπε να ενισχύεται η αποκάλυψη των κλειστών ρεμάτων, επιτρέποντας στα μεγάλα πλημμυρικά φορτία να διέρχονται χωρίς προβλήματα και να εκτονώνονται σε μεγαλύτερους υδάτινους αποδέκτες και όχι στον αστικό ιστό. Τέτοιες δράσεις θα μπορούσαν να είναι μέρος μιας συνολικής εναλλακτικής πρότασης για ν' αλλάξουμε τις πόλεις. Αλλά δεν επιλέχθηκαν.

Τα λεφτά που δόθηκαν το 2017 για αντιπλημμυρική προστασία μιας πόλης 4,5 εκατομμυρίων είναι μόλις το 5% των συνολικών έργων καθώς το μεγαλύτερο ποσό θα πάει για έργα «ανάπλασης» που διεκδικούν λογής-λογής κερδοσκόποι. Η Μάνδρα και τα ρέματά της δεν είναι μοναδική περίπτωση. Ρέμα Αχαρνών, ρέμα Εσχατιάς, Ποδονίφτης, ρέμα Χαλανδρίου, Πικροδάφνη, μεγάλο ρέμα Ραφήνας είναι μόνο μερικά παραδείγματα μπαζωμένων ή προς μπαζωμα ρεμάτων που εγκυμονούν κινδύνους για τα ίδια και τους περιοίκους τους. Τα σχέδια των υπουργείων –όταν υπάρχουν– προβλέπουν τις χειρότερες επιλογές: μόλις τον περασμένο Ιούλη, το περιφερειακό συμβούλιο Αττικής, ενέκρινε την «Ίδρυση Επιχειρηματικού Πάρκου» στον Ασπρόπυργο χωρίς να

τηρούνται βασικότερες προϋποθέσεις και όροι της πολεοδομικής και περιβαλλοντικής νομοθεσίας, σε μια περιοχή που διασχίζεται από 7 ρέματα που δεν έχουν οριοθετηθεί!

Εστίες αντίστασης

Είναι άμεση προτεραιότητα για το εργατικό κίνημα να στηρίξει τους κατοίκους της Μάνδρας και όλων των περιοχών που πλήγηκαν από τις πλημμύρες. Να απαιτήσουμε άμεσα μέτρα για την ένδυση, τη στέγαση, τη σίτιση, την αποκατάσταση των ζημιών σε σπίτια και υποδομές, τις αποζημιώσεις.

Όμως για να μην θρηνησουμε κι άλλους νεκρούς πρέπει να σταματήσουμε τις καταστροφικές επιλογές ενός συστήματος που μόνο στόχο έχει το κέρδος. Κι αυτό σημαίνει πάλι για την ανατροπή των περικοπών και των ιδιωτικοποιήσεων, πάλι για μαζικές προσλήψεις και για επανίδρυση οργανισμών σαν τον ΟΕΚ και τον ΟΣΚ, λεφτά για μέτρα ολοκληρωμένης και σχεδιασμένης αντιπλημμυρικής προστασίας. Σημαίνει διαγραφή του χρέους και κρατικοποίηση με εργατικό έλεγχο των τραπεζών και των μεγαλοεργολάβων που αυγατίζουν τα κέρδη τους ρημάζοντας τις ζωές των ανθρώπων στις εργατογειτονιές της Αττικής και όλης της χώρας.

Από την εποχή του Μαρξ και του Ένγκελς μέχρι σήμερα οι εργατογειτονιές των καπιταλιστικών μητροπόλεων υπήρξαν κέντρα αντίστασης –από τις φαβέλες του Σάο Πάολο και τα προάστια του Παρισιού, του Λονδίνου και του Λος Άντζελες, μέχρι την Κερατέα. «Εστίες εξέγερσης» που χρειάζεται να συνδεθούν με την οργανωμένη εργατική τάξη και τα συνδικάτα της, εκεί που πραγματικά βρίσκεται η τεράστια δύναμη του εργατικού κινήματος. Η Μεταπολίτευση είναι γεμάτη από τέτοιους αγώνες: από τους παρατηρηματούχους του Περάματος μέχρι το μαζικό κίνημα για φτηνά εισιτήρια στις αστικές συγκοινωνίες. Οι κάτοικοι της Μάνδρας που διαδήλωσαν στην πανεργατική απεργία στις 14 Δεκέμβρη

δίπλα στα πανό των σωματείων από τα νοσοκομεία και την ΕΥΔΑΠ ήταν βήμα στην κατεύθυνση αυτής της ενότητας: της κοινής δράσης ανάμεσα στο οργανωμένο εργατικό κίνημα και κάθε τοπικής Κίνησης ή Επιτροπής που αντιστέκεται στην καταστροφή του περιβάλλοντος και της ζωής των ανθρώπων στις περιοχές που ζει, εργάζεται και κινείται η εργατική τάξη.

«Και τότε», όπως γράφει ο Ένγκελς στην τελευταία φράση του βιβλίου του, «θ' αντηχήσει πάνω απ' όλη τη χώρα η πολεμική κραυγή: 'Πόλεμος στα παλάτια, ειρήνη στις καλύβες'! Θα είναι, όμως, πια πολύ αργά για να μπορέσουν οι πλούσιοι να προφυλαχθούν». Γιατί τότε θα έχει ανοίξει ο δρόμος για την ανατροπή και για το κτίσιμο μιας κοινωνίας που οι επιλογές της θα καθορίζονται από τις πραγματικές ανάγκες της συντριπτικής πλειοψηφίας των ανθρώπων κι όχι από τα αιματοβαμμένα κέρδη μιας μειοψηφίας καπιταλιστών. ■

Σημειώσεις

1. Φ. Ένγκελς, «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία», Μπάιρον, 1985, τ. 1, σ. 163-64.
2. Φ. Ένγκελς, «Ο ρόλος της εργασίας στην εξανθρώπιση του πηθήκου», Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2011, σ. 24.
3. Φ. Ένγκελς, «Η κατάσταση...», σ. 117.
4. Ανρί Λεφρέρ, «Μαρξισμός και πόλη», Οδυσσέας, 1976, σ. 11 και 13.
5. Φ. Ένγκελς, «Η κατάσταση...», σ. 204.
6. Φ. Ένγκελς, «Το ζήτημα της κατοικίας», Κλασικά Κείμενα, 1977, σ. 78.
7. Φ. Ένγκελς, «Η κατάσταση...», σ. 68 και 200.
8. Ματούλα Σκαλτσά, Για μια κοινωνική χαρτογράφηση της Αθήνας του 19ου αιώνα στο «Νεοελληνική πόλη», ΕΜΝΕ, 1985, τ. Α, σελ. 104 και Λίλα Λεοντίδου, «Πόλεις της σιωπής», Πολιτιστικό ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, 1990, σελ. 147.
9. Α. Σακελλαρίδου, Π. Σαμαρίνης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου, Το εγχείρημα κατασκευής υποδομών στη μεσοπολεμική Ελλάδα στο συλλογικό έργο «Η Ελλάδα στο Μεσοπόλεμο», Αλεξάνδρεια, 2017, σελ. 83, 94, 101.
10. Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός ΓΟΚ 1923, Ν.Δ. για σύσταση Οικοδομικών συνεταιρισμών κλπ.
11. Τράπεζα της Ελλάδος, «Τα πενήντα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος 1928-1978», 1978, σελ. 633-634.
12. Θωμάς Μαλούτας: Συλλογική κατανάλωση στην Ελλάδα, στο συλλογικό έργο «Η νεοελληνική πόλη», Εξάντας, 1989, σελ. 102.
13. Κωστής Χατζημιχάλης, «Κρίση χρέους και υπαρφαγή γης», ΚΨΜ, 2014, σελ. 77.
14. Νίκος Κουραχάνης, «Κοινωνικές πολιτικές στέγασης», Παπαζήση, 2017, σελ. 114.

Χαριεντισμοί (και ανταγωνισμοί) Τραμπ-Σι στο Πεκίνο.

ΚΙΝΑ Από τον Μάο στον Σι Τζι Πίνγκ

Η ανάδειξη της Κίνας σε ανερχόμενη οικονομική (και όχι μόνο) δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία για την εικόνα του σημερινού καπιταλισμού. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της Κίνας είχε φτάσει στα 11,199 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2016, δηλαδή στο 61,4% του ΑΕΠ των ΗΠΑ που βρισκόταν στα 18,628 τρις.¹ Η σταθερή διαφορά στους ρυθμούς ανάπτυξης οδηγεί πολλούς αναλυτές στο συμπέρασμα ότι η στιγμή που το μέγεθος της κινεζικής οικονομίας θα φτάσει και θα ξεπεράσει το αμερικανικό δεν είναι μακριά.

Και δεν πρόκειται για ζήτημα στατιστικής. Η προεδρία Τραμπ δεν έχει αφήσει περιθώρια αμφιβολίας για τις ανησυχίες του αμερικανικού ιμπεριαλισμού απέναντι στην κινεζική πρόκληση. Η απειλή πολεμικής

Γιατί και πώς το κόμμα του Μάο έφτασε να διαχειρίζεται την αναδυόμενη δύναμη του σύγχρονου καπιταλισμού; Ο Πάνος Γκαργκάνας αναζητάει τις απαντήσεις.

σύγκρουσης στην Κορέα αποτελεί την πιο καντή έκφραση αυτών των ανησυχιών.²

Το πρόσφατο συνέδριο του ΚΚ Κίνας επιβεβαίωσε τον έλεγχο της ηγεσίας Σι Τζι Πινγκ και τον προσανατολισμό της στη διεκδίκηση μεγαλύτερου ρόλου της Κίνας στη διεθνή σκηνή. Όταν ο Σι Τζι Πινγκ πήγε στο Νταβός στις αρχές του 2017 την ώρα που στις ΗΠΑ ορκιζόταν ο Τραμπ, υπήρξαν εκτιμήσεις ότι η Κίνα αναλαμβάνει την υπεράσπιση της «παγκοσμιοποίησης» που εγκαταλείπουν οι ΗΠΑ.³

Κι όμως, μέσα στους κόλπους της Αριστεράς διεθνώς, είναι πολύ συνηθισμένο να γίνονται αναλύσεις και εκτιμήσεις για την πορεία του καπιταλισμού σαν παγκόσμιο σύστημα αφιόνοντας την Κίνα απ' έξω.

Προφανώς αυτό ισχύει για τα ρεύματα που προέρχονται ή επηρεάζονται από τον Μασοϊκό χώρο. Ένα πρόσφατο και ακραίο παράδειγμα είναι ένα άρθρο στο περιοδικό Μάνθλι Ριβιού που υμνεί τα επιτεύγματα του Προέδρου Μάο αρχίζοντας με το εξής απόσπασμα:

«Τα απλά γεγονότα της ζωής του Μάο μοιάζουν απίστευτα: σε μια απέραντη χώρα 400 εκατομμυρίων ανθρώπων, ίδρυσε σε ηλικία 28 ετών μαζί με μια ντουζίνα άλλους ένα κόμμα και μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια κατέκτησε την εξουσία, οργάνωσε και αναδιοργάνωσε το λαό και αναμόρφωσε τη χώρα – η ιστορία δεν έχει καταγράψει μεγαλύτερο επίτευγμα. Ο (Μέγας) Αλέξανδρος, ο Καίσαρας, ο Καρλομάγνος, όλοι οι βασιλιάδες

της Ευρώπης, ο Ναπολέων, ο Βίσμαρκ, ο Λένιν – κανένας προκάτοχος δεν φτάνει τα επιτεύγματα του Μάο, γιατί καμιά άλλη χώρα δεν ήταν τόσο αρχαία και τόσο μεγάλη όσο η Κίνα. Για την ακρίβεια, τα επιτεύγματα του Μάο σχεδόν ξεπερνούν την δυνατότητά μας να τα κατανοήσουμε».⁴

Αλλά και άλλα ρεύματα, που δεν φτάνουν σε τόσο ανιστόρητες αναζητήσεις ώστε να ισοπεδώνουν την πορεία των κοινωνιών από την αρχαιότητα μέχρι τον καπιταλισμό, δυσκολεύονται να ξεπεράσουν τη σταλινική παράδοση που έβλεπε τον σύγχρονο κόσμο μέχρι σχετικά πρόσφατα διαιρεμένο σε δυο στρατόπεδα, ένα ιμπεριαλιστικό στη Δύση και ένα «σοσιαλιστικό» στην Ανατολή που είχε ξεφύγει από το καπιταλιστικό σύστημα. Η ανάλυση περιοριζόταν στις αρπακτικές βλέψεις των αμερικάνικων πολυεθνικών, κατά δεύτερο λόγο στις απόπειρες «ολοκλήρωσης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σπάνια έπιανε και την Ιαπωνία. Οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, της ΚΟΜΕΚΟΝ και της Κίνας παρέμεναν ανύπαρκτοι παράγοντες στην εξέλιξη του συστήματος.

Σήμερα είναι αδύνατο για μια μαρξιστική προσέγγιση να παραμείνει σε τέτοια πλαίσια. Αλλά για να τα υπερβεί έχει ανάγκη τη βοήθεια του Τρότσκι και της θεωρίας του για τη συνδυασμένη και ανισόμερη ανάπτυξη καθώς και του Τόνι Κλιφ για την επικράτηση του κρατικού καπιταλισμού στη Ρωσία και την Κίνα.

Η επανάσταση στην Κίνα

Η Κίνα ακόμη και στις αρχές του 19ου αιώνα ήταν το «πλουσιότερο και μεγαλύτερο κράτος του κόσμου».⁵ Είχε πίσω της μια μακραίωνη ιστορία στη διάρκεια της οποίας είχε προσφέρει πολλές «πρωτιές» στην πορεία της ανθρωπότητας. Έφτιαχνε ασάβι 1500 χρόνια πριν από την Ευρώπη. Διέθετε έναν εσωτερικό εμπορικό στόλο που διακινούσε προϊόντα σε ένα δίκτυο από κανάλια μήκους 80.000 χιλιομέτρων ενώνοντας τους μεγάλους ποταμούς

της. Και έναν θαλάσσιο εμπορικό στόλο που έφτανε στην Ινδία, στην Αραβία και στην ανατολική Αφρική πριν από τους μεγάλους Ευρωπαίους θαλασσοπόρους. Είχε χτίσει μεγάλες πόλεις που ξεπερνούσαν σε έκταση και πληθυσμό π.χ. το Παρίσι την περίοδο του Μεσαίωνα. Διέθετε βιβλία πεντακόσια χρόνια πριν από την Ευρώπη. Και γοήτευε τους εμπόρους της Βενετίας όπως μαρτυρούν οι θρύλοι του Μάρκο Πόλο. Υπολογίζεται ότι το μισό από το ασήμι της Ευρώπης πήγαινε στην Κίνα για να πληρώσει για τις εισαγωγές κινεζικών προϊόντων όπως το τσάι, η περσελάνη, τα μεταξωτά.

Κι όμως, στα τέλη του 19ου αιώνα η Κίνα ήταν μισοαποικία των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων. Οι «Πόλεμοι του Όπιου» το 1839 και το 1857 ανάγκασαν την Κίνα να παραδώσει πρακτικά όλα τα λιμάνια της και μεγάλο μέρος από το εμπόριό της στον έλεγχο των Βρετανών και των Γάλλων, αργότερα και των Γερμανών και των Ιαπώνων. Το αυτοκρατορικό μεγαλείο της Κίνας είχε εμποδίσει την αναδυόμενη αστική τάξη της από το να παίξει τον ίδιο ρόλο που έπαιξε με τις επαναστάσεις στη Δύση που έφεραν την αλματώδη ανάπτυξη του καπιταλισμού. Οι ιμπεριαλιστικοί στόλοι και τα εκστρατευτικά τους σώματα αποδείχθηκαν ισχυρότερα από τους μανδαρινούς της αυτοκρατορικής αυλής.

Ωστόσο, η Κίνα είχε και παράδοση εξεγέρσεων. Γενιές και γενιές αγροτών που στέναζαν στα χωράφια για να βγαίνουν οι σοδειές του ρυζιού, του τσαγιού και των άλλων προϊόντων της αυτοκρατορίας είχαν ξεσηκωθεί ξανά και ξανά, ανατρέποντας δυναστείες, έστω και αν για αιώνες ο κύκλος των αγροτικών εξεγέρσεων δεν οδηγούσε παρά μόνο σε ανάδειξη νέων αυτοκρατόρων.

Ο χαρακτήρας τους, όμως, άρχισε να αλλάζει τον 19ο αιώνα. Η εξέγερση Ταϊπινγκ διεκδικούσε ένα «Ουράνιο βασίλειο της μεγάλης Ειρήνης» όπου θα υπήρχε ισότητα,

μοίρασμα της γης και κοινοκτημοσύνη των αγαθών. Το 1853 κατάφερε να καταλάβει την παλιά αυτοκρατορική πρωτεύουσα, την Νανκίγκ. Το 1864 ένα εκστρατευτικό σώμα με στήριξη των αγγλογάλλων την ανακατέλαβε αφήνοντας πίσω 100.000 νεκρούς. Η αρχαία κινεζική έκφραση για την επανάσταση, «Κομινγκ», «αλλαγή εντολής», που υπήρχε στα κείμενα της Κίνας ήδη από το πέρασμα από την «προ Χριστού» στη «μετά Χριστόν» εποχή, άρχισε να αποκτάει άλλο νόημα.⁶

Στον 20ο αιώνα, οι πρώτες απόπειρες για δημοκρατική επανάσταση το 1911 ήταν αποτυχημένες. Αλλά και αυτές εντάχθηκαν την επαναστατική παράδοση. Αναφορές στις αρχές του Σουν Γιατ Σεν, του ιδρυτή της εθνικιστικής οργάνωσης Κουομιντάνγκ, υπάρχουν στα κείμενα του Μάο.⁷ Ωστόσο αυτό που άλλαξε τα δεδομένα ήταν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η επανάσταση στη Ρωσία.

Η εργατική τάξη της Κίνας μεγάλωσε στα χρόνια του πολέμου. Το 1916 υπήρχαν ένα εκατομμύριο βιομηχανικοί εργάτες και μέχρι το 1922 ο αριθμός είχε διπλασιαστεί. Περίπου 200.000 εργάτες από την Κίνα είχαν σταλεί στην Ευρώπη για να ενισχύσουν την πολεμική προσπάθεια. Πολλοί από αυτούς έγιναν φορείς ανατρεπτικών ιδεών που απέκτησαν μέσα από αυτή την εμπειρία.⁸

Το έναυσμα για τη νέα κινεζική επανάσταση δόθηκε από τις φοιτητικές διαδηλώσεις που ξέσπασαν στις 4 Μάη 1919, όταν οι νικητές του Α΄ Π.Π. με τις συμφωνίες των Βερσαλιών παρέδωσαν τις περιοχές της Κίνας που ελέγχονταν από τη Γερμανία στην ...Ιαπωνία, παραβιάζοντας τις υποσχέσεις του αμερικανού Προέδρου Γουίλσον για αυτοδιάθεση. Ακολούθησαν απεργιακά κύματα το 1922 και η επαναστατική κατάσταση κορυφώθηκε το 1924-27.

Το νεαρό τότε Κ.Κ. Κίνας είχε ιδρυθεί το 1920, αλλά σύντομα απέκτησε δύναμη μέσα στο ανερχόμενο εργατικό κίνημα. Έπαιξε ρόλο στην

ανάδειξη της εργατικής τάξης σε πρωτοπόρα δύναμη του κινήματος που απαιτούσε ένα τέλος στις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στην Κίνα και την ανατροπή του καθεστώτος των «πολέμαρχων» που είχε προκύψει από την κατάρρευση της τελευταίας αυτοκρατορικής δυναστείας.

Η Κουομιντάνγκ του Σουν Γιατ Σεν ανέκαμψε από την αποτυχία του 1911, έγινε κυβέρνηση στην Καντόνα και στράφηκε προς το ΚΚ και τα συνδικάτα για στήριξη απέναντι στις απειλές των Βρετανών και των ντόπιων συμμάχων τους που έστειλαν μια στρατιωτική δύναμη 100.000 ανδρών εναντίον της. Το ΚΚ οργάνωσε την εργατική αντίσταση και βοήθησε την κυβέρνηση να αποκρούσει την επίθεση χάρη στη συμβολή ενός Στρατού Εργατικών Οργανώσεων. Ακολούθησαν και άλλες επιτυχίες και αυτό έδωσε την ώθηση για να ξεκινήσει το καλοκαίρι του 1926 μια «Βόρεια Εκστρατεία» με στόχο την απελευθέρωση της υπόλοιπης Κίνας. Επικεφαλής του στρατού ήταν ο στρατηγός Τσανγκ Κάι Σεκ.

Η εκστρατεία γνώρισε επιτυχίες χάρη στη συμβολή του ΚΚ. Στις πόλεις που ελέγχονταν από τους πολέμαρχους, οι εργάτες ξεκινούσαν απεργία όταν πλησίαζε η Βόρεια Εκστρατεία. Στο Χουνάν, τα συνδικάτα πήραν τα όπλα και τον έλεγχο. Τον Μάρτη του 1927, η εκστρατεία πλησίαζε στη Σαγκάη. Μια γενική απεργία και οι εργατικές πολιτοφυλακές των συνδικάτων απελευθέρωσαν την πόλη πριν φτάσει ο Τσανγκ Κάι Σεκ. Αλλά όταν ο στρατηγός μπήκε στη Σαγκάη, του παρέδωσαν τον έλεγχο και αυτός σε συνεργασία με τους τραπεζίτες, τους έμπορους αλλά και τους εκπροσώπους των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων οργάνωσε τη σφαγή των εργατών που είχαν πρωτοστατήσει στην απελευθέρωση. Το φθινόπωρο εκείνης της χρονιάς μια ακόμα σφαγή των εργατών στην Καντόνα σημάδεψε την οριστική ήττα της επανάστασης.

Η πιο πιστή καταγραφή αυτής της τραγωδίας βρίσκεται στο βιβλίο του

Απεργίοι στο Χονγκ-Κονγκ το 1925.

Harold Isaacs *“The tragedy of the Chinese revolution”*. Όπως γράφει ο ίδιος στην εισαγωγή του, άρχισε να συγκεντρώνει υλικό στην Κίνα το 1934 και στη συνέχεια στην Ευρώπη όπου *«συζήτησα τα γεγονότα της Κίνας με τον εξόριστο Τρότσκι στη Νορβηγία. Στην Ολλανδία είδα τον H. Sneevliet, ο οποίος με το όνομα Maring ήταν ένας από τους πρώτους εκπροσώπους της Κομμουνιστικής Διεθνούς στην Κίνα (...) Στη Γαλλία είδα τον Albert Treint, ο οποίος το 1927 συμμετείχε στην υποεπιτροπή της Εκτελεστικής της Κομιντέρν για την Κίνα»*.⁹

Η Μόσχα, όπου ήδη αναδυόταν η σταλινική ηγεσία (ο Τρότσκι εξορίστηκε το Νοέμβριο του 1927 και η αντιπαράθεση για το χειρισμό της επανάστασης στην Κίνα έπαιξε ρόλο¹⁰), πίεσε το ΚΚ Κίνας να μπει σε συμμαχία με την Κουομιντάνγκ με τους όρους που επέβαλε η ηγεσία της. Η ανεξαρτησία του ΚΚΚ θυσιάστηκε και μαζί της θυσιάστηκε και η ηγεμονία της εργατικής τάξης στο μαζικό κίνημα την κρίσιμη στιγμή όπου το εθνικοαπελευθερωτικό μέτωπο πολωνόταν ταξικά σε αντίπαλα στρατόπεδα. Οι αξιωματικοί του Τσανγκ Κάι Σεκ, γόννοι πλούσιων οικογενειών στις περισσότερες περιπτώσεις, ενώθηκαν με τους κινέζους τραπεζίτες, εμπόρους και εφοπλιστές που είχαν βολευτεί στις συνεργασίες τους με το ξένο κεφάλαιο και τσάκισαν τους εξεγεγμένους εργάτες. Η σφαγή στην Σα-

γκάη ήταν πρόδρομος για το τι θα γινόταν στην Αθήνα και στη Σεούλ το 1944-45, όταν οι ηγεσίες των ΚΚ υποδέχονταν τους σφαγείς του κινήματος ως «συμμάχους».

Οι επιπτώσεις ήταν τεράστιες μέσα κι έξω από την Κίνα. Στη Σοβιετική Ένωση ενισχύθηκε η τάση προς την «οικοδόμηση του σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα», καθώς η ήττα της επανάστασης στην Κίνα ερχόταν μετά τις ήττες στη Γερμανία και τη Βουλγαρία το 1923 και της Γενικής Απεργίας στη Βρετανία το 1926.

Μέσα στην Κίνα, το κόστος για την εργατική τάξη ήταν βαρύ. Ακόμα και είκοσι χρόνια αργότερα, τις παραμονές της νίκης του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού, μια περιγραφή από την Σαγκάη για τη ζωή των εργατών έδινε άθλιες εικόνες: *«σε μια κινέζικη οικογένεια, ο πατέρας δούλευε εννιά ώρες την ημέρα σε ένα καπνεργοστάσιο, η μητέρα έντεκα ώρες σε ένα μεταξουργείο, η δεκαεξάχρονη κόρη τους δώδεκα ώρες σε κλωστήριο, η εννιάχρονη κόρη τους δέκα ώρες σαν μαθητευόμενη με αμοιβή μόνο το φαγητό και καθόλου μισθό. Η οικογένεια έτρωγε γαλέτες για πρωινό πηγαίνοντας στη δουλειά. Έπαιρναν μαζί τους κρύο ρύζι για το μεσημεριανό που το ζέσταιναν με βραστό νερό που υπήρχε στα περισσότερα εργοστάσια. Μοιραζόντουσαν ένα δωμάτιο χωρίς τρεχούμενο νερό μαζί με άλλη μια οικογένεια-*

δεκατέσσερα άτομα συνολικά. Θεωρούσαν τους εαυτούς τους από τους πιο τυχερούς εργάτες της Σαγκάης. “Έχουμε ένα ζεστό γεύμα κάθε βράδι”, έλεγε με περηφάνεια ο πατέρας.¹¹

Ένα διαφορετικό Κόμμα

Το ίδιο το ΚΚ έγινε άλλου είδους κόμμα μετά το 1927. Ποτέ δεν έγινε ξανά κόμμα της εργατικής τάξης. Κόμμα του αγροτικού αντάρτικου, με ηρωικές σελίδες στα χρόνια της Μακράς Πορείας¹², της αντίστασης στη Γιαπωνέζικη εισβολή και στις επιθέσεις του Τσανγκ Κάι Σεκ, διαμόρφωσε όχι μόνο τη θεωρία του «Μπλοκ των τεσσάρων τάξεων» που θα έβγαζε την Κίνα από το καθεστώς της μισοαποικίας αλλά και εξελίχθηκε σε φορέα αυτού του Μπλοκ που πήρε την εξουσία το 1949. Η εμπειρία της διαχείρισης των «βάσεων» που δημιουργήθηκαν με τη Μεγάλη Πορεία εδραίωσε όχι μόνο την ηγεσία του Μάο στο ΚΚ αλλά και τον χαρακτήρα του. Η σχέση με την εργατική τάξη υπήρχε μόνο στις «προλεταριακές» διακηρύξεις του κόμματος ενώ στην πράξη υπήρχε η σχέση με τις άλλες τάξεις: οι γεωκτήμονες δεν απαλλοτριώθηκαν αλλά υποχρεώθηκαν να μειώσουν τα ενοίκια που αντλούσαν από τους αγρότες. Η βελτίωση των συνθηκών των αγροτών κέρδιζε την εμπιστοσύνη τους και επέτρεπε τη μαζική στρατολόγηση της νεολαίας τους στον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό.

Το 2000, ο τότε Πρόεδρος της Κίνας και ΓΓ του ΚΚΚ Ζανγκ Ζεμίν διακήρυξε ότι το Κόμμα εκπροσωπούσε τρεις κατηγορίες της κινεζικής κοινωνίας: «τις προηγμένες παραγωγικές δυνάμεις, τον προηγμένο πολιτισμό και τα θεμελιώδη δικαιώματα των πλατιών μαζών».¹³ Πίσω από τις κομπές εκφράσεις εννοούσε τις μεγάλες επιχειρήσεις, τη μεσαία τάξη και τις εργατικές και αγροτικές μάζες. Η Κίνα είναι η χώρα όπου το πέρασμα από «τμήμα του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος» σε πολιτική ηγεσία της ανα-

δυόμενης καπιταλιστικής υπερδύναμης έγινε στα πλαίσια του ίδιου του κόμματος, χωρίς τις ανατροπές που είδαμε στη Ρωσία και τις άλλες χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ. Όσοι νόμιζαν ότι το 1989, με την καταστολή της Πλατείας Τιενανμέν, η Κίνα απέφυγε την τύχη της ΕΣΣΔ και διαφύλαξε τον «υπαρκτό σοσιαλισμό» από την κατάρρευση, έπessαν τραγικά έξω. Γιατί το ΚΚΚ αποδείχθηκε ικανό να κρατήσει τη συνοχή και τη συνέχειά του σε όλη αυτήν τη διαδρομή.

Ο Μάο ήταν αναμφισβήτητα ο θεωρητικός αλλά και ο πολιτικός ηγέτης αυτού του μετασχηματισμού του ΚΚ. Ήδη τον Αύγουστο του 1937 με ένα από τα πιο διάσημα δοκίμιά του για την Αντίφαση και αργότερα το 1939-1940 με τα κείμενα Για την Κινεζική Επανάσταση και το Κινεζικό Κομμουνιστικό Κόμμα και περί Νέας Δημοκρατίας θεωρητικοποιεί και τον κατακερματισμό της επαναστατικής διαδικασίας σε στάδια και την αυτονόμηση των πολιτικών δυνάμεων από τις κοινωνικές τάξεις και την αντίληψη του σοσιαλισμού ως κρατικού ελέγχου στην οικονομία χωρίς καμιά αναφορά σε εργατικό έλεγχο.

Οι ταξικές αντιθέσεις σχετικοποιούνται: «Όταν ο ιμπεριαλισμός εξαπολύει έναν πόλεμο ενάντια σε μια χώρα (σαν την Κίνα), όλες οι διαφορές τάξεις της, με την εξαίρεση μερικών προδοτών, μπορούν προσωρινά να ενωθούν σε έναν εθνικό πόλεμο κατά του ιμπεριαλισμού και η συγκεκριμένη χώρα γίνεται η κύρια αντίφαση ενώ όλες οι αντιφάσεις ανάμεσα στις διάφορες τάξεις μέσα στη χώρα (συμπεριλαμβάνοντας και αυτήν που ήταν η κύρια αντίφαση, ανάμεσα στο φεουδαρχικό σύστημα και τις πλατιές μάζες του λαού) υποβιβάζονται προσωρινά σε δευτερεύοντα και υποτελή θέση».¹⁴

Αντίστοιχα, σχετικοποιούνται οι δεσμοί των πολιτικών δυνάμεων με τις κοινωνικές τάξεις και μπορεί να αλλάζουν απότομα χωρίς εξήγηση: «Στην περίοδο του πρώτου ενιαίου μετώπου η Κουομιντάνγκ ήταν επα-

ναστατική και δυναμική, ήταν συμμαχία διάφορων τάξεων για τη δημοκρατική επανάσταση. Μετά το 1927, όμως, η Κουομιντάνγκ άλλαξε στο αντίθετο και έγινε ένα αντιδραστικό μπλοκ των γεωκτημόνων και της μεγαλοαστικής τάξης».¹⁵ Αντίστοιχα, με μια τέτοια αντίληψη το Κομμουνιστικό Κόμμα παρέμενε προλεταριακό με το έτσι θέλω, έστω και αν είχε ξεκοπεί από το κινεζικό προλεταριάτο των πόλεων, έστω και αν είχε ανοίξει σχέσεις με άλλες τάξεις.

Γράφει ο Μάο το 1939: «Ποιος είναι ο χαρακτήρας της κινεζικής επανάστασης σε αυτό το στάδιο; Είναι αστική-δημοκρατική ή προλεταριακή-σοσιαλιστική επανάσταση; Προφανώς δεν είναι το δεύτερο αλλά το πρώτο». Και πιο κάτω διευκρινίζει: «Η νέο-δημοκρατική επανάσταση είναι τμήμα της παγκόσμιας προλεταριακής-σοσιαλιστικής επανάστασης επειδή στέκεται αποφασιστικά ενάντια στον ιμπεριαλισμό, δηλαδή τον διεθνή καπιταλισμό. Πολιτικά, αγωνίζεται για την κοινή δικτατορία των επαναστατικών τάξεων απέναντι στους ιμπεριαλιστές, τους προδότες και τους αντιδραστικούς. ... Ο νέος τύπος δημοκρατικής επανάστασης ανοίγει το δρόμο για τον καπιταλισμό από τη μια μεριά και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τον σοσιαλισμό από την άλλη». Και δίνει την εξής εικόνα: «Ένας κάποιος βαθμός καπιταλιστικής ανάπτυξης θα είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της νίκης της δημοκρατικής επανάστασης στην οικονομικά καθυστερημένη Κίνα. Αλλά αυτή θα είναι μόνο μια πλευρά της έκβασης της Κινεζικής επανάστασης και όχι η συνολική εικόνα. Η συνολική εικόνα θα δείχνει την ανάπτυξη σοσιαλιστικών μαζί με τα καπιταλιστικά στοιχεία. Ποια θα είναι τα σοσιαλιστικά στοιχεία; Η αυξανόμενη σχετική σπουδαιότητα του προλεταριάτου και του Κομμουνιστικού Κόμματος μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων της χώρας. Ηγεσία του προλεταριάτου και του ΚΚ την οποία η αγροτιά, η διανοήση και οι

μικροαστοί των πόλεων ήδη αποδέχονται ή είναι πιθανό να αποδεχθούν. Και ο κρατικός τομέας της οικονομίας που θα κατέχεται από τη Λαϊκή Δημοκρατία και ο συνεταιριστικός τομέας που θα κατέχεται από τους εργαζόμενους. Όλα αυτά θα είναι σοσιαλιστικά στοιχεία. Σε συνδυασμό με το ευνοϊκό διεθνές κλίμα, αυτά τα στοιχεία καθιστούν πολύ πιθανό ότι η αστική-δημοκρατική επανάσταση της Κίνας θα αποφύγει τελικά ένα καπιταλιστικό μέλλον και θα απολαύσει ένα σοσιαλιστικό μέλλον».¹⁶

Αυτά αποδείχθηκαν πολύ σημαντικοί παράγοντες όταν το 1949 ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός μπήκε στις πόλεις και το ΚΚ πήρε την εξουσία.

Τα προβλήματα της ανάπτυξης

Η Κίνα στις δεκαετίες του 1950-60 βρέθηκε να αντιμετωπίζει ζητήματα αντίστοιχα με αυτά που βρήκε μπροστά της η αναδυόμενη σταλινική γραφειοκρατία στην ΕΣΣΔ στα τέλη της δεκαετίας του 1920 και στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Η ιδέα μιας συνδυαστικής ανάπτυξης του καπιταλισμού και του σοσιαλισμού που θα ενισχύεται από το διεθνές περιβάλλον αποδείχθηκε εξωπραγματική. Το διεθνές περιβάλλον ασκούσε αφόρητες πιέσεις για γρήγορα οικονομικά αποτελέσματα.

Από πού μπορούσε να προέλθει η συσσώρευση ώστε να ανέβουν οι ρυθμοί ανάπτυξης; Ο Στάλιν είχε απαντήσει με την πολιτική της ταχύρρυθμης εκβιομηχάνισης απορρίπτοντας τελικά τους αργούς ρυθμούς της Μπουχαρινικής ΝΕΠ, γιατί, όπως διακήρυξε: «Είμαστε πενήντα ή εκατό χρόνια πίσω από τις αναπτυγμένες χώρες. Πρέπει να καλύψουμε αυτή την απόσταση σε δέκα χρόνια. Ή θα το κάνουμε ή θα βουλιάξουμε».¹⁷

Για την Κίνα τότε, η απόσταση από τις αναπτυγμένες χώρες ήταν ακόμη μεγαλύτερη και η απειλή νέων ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων πολύ ζωντανή, με βάση και τις εμπειρίες των προηγούμενων δεκαετιών.

Στο χάρτη, η διαδρομή της Μεγάλης Πορείας. Στη φωτό δεξιά, ο Μάο στην Πορεία.

Στο ΚΚ Κίνας δεν υπήρχε πτέρυγα όπως η Αριστερή Αντιπολίτευση που να προτείνει εργατική εναλλακτική. Ο προσανατολισμός ήταν από την αρχή στην προτεραιότητα της συσσώρευσης. Το καθεστώς έβαλε στόχο να γίνει η Κίνα πυρηνική δύναμη μέσα λίγα χρόνια, έστω και αν αυτό απορροφούσε τεράστιους πόρους. Οι πιέσεις έκαναν την κομματική και την κρατική γραφειοκρατία να ταλαντεύεται για το μέχρι πού μπορούσε να επιταχύνει τη συσσώρευση. Το μεγάλο κοινωνικό βάρος της αγροτιάς περιορίζε τις δυνατότητες για μια σταλινικού τύπου κολλεκτιβοποίηση. Η πολιτική για «Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός» ήταν μια τέτοια απόπειρα που απέτυχε. Οι τάσεις για «μεταρρυθμίσεις», σαν αυτές που ξεκίνησαν στην ΕΣΣΔ τριάντα χρόνια μετά την έναρξη της σταλινικής ανοικοδόμησης του κρατικού καπιταλισμού, εμφανίστηκαν στην Κίνα από πολύ νωρίς, μια συνύπαρξη από σταλινικές και χρουστοφικές πτέρυγες.

Ο Τόνι Κλιφ, γράφοντας ήδη από το 1957 εντοπίζει αυτά τα προβλήματα¹⁸ και αναφέρει ότι στις 19 Ιούλη 1962 η Λαϊκή Ημερησία είχε άρθρο δυο οικονομολόγων που τόνι-

ζαν ότι «πιστεύουμε πως πρέπει κατά κύριο λόγο να χρησιμοποιούμε τον στόχο κόστους και τον στόχο κέρδους ως κριτήρια για την εκτίμηση των οικονομικών αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων»!¹⁹ Σχεδόν τα ίδια λόγια του Κοσύγκιν στην ΚΕ του ΚΚΣΕ στις 25 Σεπτέμβρη 1965, όταν πρότεινε την καθιέρωση του ποσοστού κέρδους ως πιο αποτελεσματικού κριτηρίου για την πορεία των επιχειρήσεων.²⁰

Οι ταλαντεύσεις στην κορυφή και οι ρωγμές που προκαλούσαν οδήγησαν στην έκρηξη της Πολιτιστικής Επανάστασης το 1966. Ξεκίνησε σαν καμπάνια του Μάο ενάντια στους «οπαδούς του καπιταλιστικού δρόμου» αλλά στη συνέχεια πήρε διαστάσεις φοιτητικής και εργατικής εξέγερσης.²¹ Ήταν η πρώτη ευκαιρία που είχαν οι εργάτες να βγουν στο προσκήνιο και να συγκρουστούν με τους γραφειοκράτες, όχι μόνο της μιας πλευράς αλλά και της άλλης. Ήδη την άνοιξη του 1967 μια σύσκεψη στρατιωτικών στελεχών που συγκάλεσε ο πρωθυπουργός Τσου Εν Λάι διαπίστωνε ότι η παραγωγή πέφτει, «οι εργάτες περνούν υπερβολικές ώρες μακριά από τη δουλειά τους», συζητούσε την

ανάγκη για στρατιωτικό έλεγχο σε κλειδιά της οικονομίας και αποφάσισε ότι οι εξεγερμένοι απαγορεύεται να παρεμβαίνουν σε τράπεζες, ΜΜΕ εθνικής εμβέλειας και θεσμούς εθνικής ασφάλειας.²²

Η πιο προωθημένη πολιτική έκφραση της εργατικής αμφισβήτησης ήταν το Μανιφέστο της Σενγκ Βου Λιέν (Επαρχιακή Προλεταριακή Ένωση στο Χουνάν), που έφτασε να διακηρύξει ότι «οι βασικές κοινωνικές αντιθέσεις βρίσκονται ανάμεσα στην εξουσία της καινούργιας γραφειοκρατικής αστικής τάξης από τη μια και τη μάζα του λαού από την άλλη. Η ανάπτυξη και η όξυνση αυτών των αντιθέσεων ορίζει ότι η κοινωνία χρειάζεται μια πιο βαθιά αλλαγή. Ανατροπή της γραφειοκρατικής αστικής τάξης, πλήρη συντριβή της παλιάς κρατικής μηχανής, πραγματοποίηση της κοινωνικής επανάστασης, πραγματοποίηση της αναδιανομής του πλούτου και της εξουσίας και εγκαθίδρυση μιας καινούργιας κοινωνίας: της Λαϊκής Κομμούνας της Κίνας».²³

Η Πολιτιστική Επανάσταση τέλειωσε με την επιβολή ελέγχου από τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό σε όλες τις «επαναστατικές επιτροπές» που είχαν αναδειχθεί, αλλά αυτό

δεν σταθεροποίησε την κατάσταση. Ο Λιν Πιάο που ήταν υπουργός Άμυνας και θεωρήθηκε ως ο ισχυρός άνδρας της περιόδου, σκοτώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1971. Ακολούθησαν άλλες ενδοκομματικές συγκρούσεις, με τη δίκη της «Συμμορίας των 4» (όπου συμμετείχε η χήρα του Μάο) και την άνοδο του Τενγκ Σιάο Πινγκ στη δεκαετία του 1980 που σηματοδότησε την ανοιχτή στροφή προς την αγορά και τη συνεργασία με αμερικάνικα και ευρωπαϊκά κεφάλαια. Η Δύση ήταν ευχαριστημένη να εξαλείψει εργοστασιακό εξοπλισμό στην Κίνα και να εισάγει φτηνά καταναλωτικά προϊόντα από κινέζικα εργοστάσια με χαμηλό μεροκάματο, το Πεκίνο ήταν ευχαριστημένο να λύνει επιτέλους το πρόβλημα της βιομηχανικής συσσώρευσης.

Οι απόψεις που θεωρούν ότι μέχρι την επικράτηση του Τενγκ ήταν ανοιχτό το ζήτημα αν θα επικρατήσει η «ρεβιζιονιστική» ή η «μαρξιστική-λενινιστική» τάση μέσα στο ΚΚΚ και αντίστοιχα ότι ήταν ανοιχτό τον αν η Κίνα θα βαδίσει προς τον σοσιαλισμό ή προς τον καπιταλισμό, εξωραϊζουν όλη την προηγούμενη περίοδο και θεωρούν ότι η «πάλη των τάξεων» μπορεί να γίνει-

ται ερήμην των κοινωνικών τάξεων με παλατιανές συνομιλίες στην κορυφή της γραφειοκρατίας. Η Κίνα είχε φτάσει σε πολεμική σύγκρουση με την ΕΣΣΔ ήδη το 1969. Το 1972 έγινε το άνοιγμα στις ΗΠΑ με την συνάντηση Μάο-Νίξον στο Πεκίνο. Το 1979 η Κίνα επιτέθηκε στο Βιετνάμ! Η λήξη της Πολιτιστικής Επανάστασης με παρέμβαση του στρατού ήταν προπομπός της καταστολής της εξέγερσης της Τιενανμέν το 1989.

Το ΚΚΚ το 1989 δεν κατέρρευσε μπροστά στη λαϊκή δυσανεμία όπως το ΚΚΣΕ το 1991. Αυτό που ακολούθησε, όμως, ήταν διαδικασίες ανάδειξης μεγαλοκαπιταλιστών μέσα από τους κόλπους της κρατικοκαπιταλιστικής γραφειοκρατίας παρόμοιες με αυτές που έγιναν στη Ρωσία των «ολιγαρχών» του Γιέλτσιν και του Πούτιν. Το 2016 η Κίνα είχε 594 δισεκατομμυριούχους, περισσότερους από τις ΗΠΑ.

Ένας από τους τρόπους με τους οποίους αξιωματούχοι μετατράπηκαν σε ιδιώτες καπιταλιστές ήταν με τη μέθοδο της μετατροπής κρατικών επιχειρήσεων σε ανώνυμες εταιρείες των οποίων οι μετοχές πέρασαν στα χέρια παλιών διευθυντικών στελεχών. Ένα μέρος αυτών των αλλα-

Απεργία στο εργοστάσιο της Foxconn στην Κίνα.

γών έγινε χάρη στη διαφθορά μέσα στους κόλπους της γραφειοκρατίας. Ταυτόχρονα, όμως, είχε την πολιτική κάλυψη του ΚΚΚ όχι σαν «στραβά μάτια» αλλά σαν επιλογή. Στο 15ο συνέδριο ο τότε πρωθυπουργός Ζανγκ Ζεμίν διακήρυξε ότι «πρέπει μέσα από την αγορά να συγκεντρώσουμε μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους που να διαθέτουν ισχυρή ανταγωνιστικότητα, πολύ-περιφερειακούς, πολυκλαδικούς, με πολυάριθμους ιδιοκτήτες και πολυεθνικούς».²⁴ Αυτοί οι όμιλοι χάρη στο μέγεθός τους ανταγωνίζονται σήμερα τις πολυεθνικές της Δύσης σε πολλούς τομείς διατηρώντας την εμπιστοσύνη τους στο ΚΚΚ. Το κόμμα του Μάο αποδείχθηκε πιο ανθεκτικό στο πέρασμα από τον κρατικό καπιταλισμό στον καπιταλισμό των πολυεθνικών από το κόμμα του Στάλιν και του Μπρέζνιεφ.

Η εργατική τάξη της Κίνας

Το γεγονός ότι η εκρηκτική καπιταλιστική ανάπτυξη της Κίνας γίνε-

ται κάτω από την αιγίδα του ΚΚΚ δεν αναιρεί την πραγματικότητα ότι μέσα σε αυτή τη διαδικασία γιγαντώνεται αυτό που ο Μαρξ ονόμασε «ιστορικό νεκροθάφτη»- η εργατική τάξη.

Τα μεγέθη είναι συγκλονιστικά. Υπολογίζεται ότι 200 εκατομμύρια αγρότες άφησαν τα χωριά τους για να γίνουν εργάτες στις πόλεις. Από αυτούς, τα 130 εκατομμύρια έχουν μεταναστεύσει σε πόλεις μακριά από τα χωριά καταγωγής τους και αυτοί οι «εσωτερικοί μετανάστες» αποτελούν το 50% του εργατικού δυναμικού στις πόλεις που δουλεύουν, όπου παράγεται το μισό ΑΕΠ της Κίνας!²⁵

Δεν έφυγαν από τα χωριά τους επειδή οι «μεταρρυθμίσεις» του Τενγκ Σιαο Πινγκ και του ΚΚΚ «πέτυχαν» και το βιοτικό επίπεδο ανεβαίνει, όπως λένε οι μύθοι του νεοφιλελευθερισμού σε Ανατολή και Δύση και επαναλαμβάνουν οι κυβερνητικοί του ΣΥΡΙΖΑ.²⁶ Έφυγαν γιατί το μέσο αγροτικό νοικοκυ-

ριό πήρε λίγο παραπάνω από τέσσερα στρέμματα καλλιεργήσιμης γης και αυτό σήμαινε ότι 400 εκατομμύρια αγρότες δεν μπορούσαν να επιβιώσουν δουλεύοντας στα χωράφια τους. Το 2011, 110 εκατομμύρια αγροτικά νοικοκυριά ήταν υποχρεωμένα να δουλεύουν για 110.000 μεγάλες επιχειρήσεις agribusiness. Ο «πλεονάζων» πληθυσμός εξαναγκάστηκε να φύγει για τις πόλεις μέσα από τη φτώχεια.

Αυτό το νέο εργατικό δυναμικό δουλεύει σε τεράστια εργοστασιακά συγκροτήματα, όπως η «αυτοκινητούπολη FAW» στο Τσανγκτσούν που απασχολεί 120.000 εργάτες σε ένα χώρο δουλειάς, και σε τεράστιες εργατογειτονιές όπως η Ντογκουάν στην Κουαντόνγκ που έχει 8 εκατομμύρια μετανάστες και ένα εκατομμύριο ντόπιους.

Αντιμετωπίζουν δύσκολες συνθήκες όχι μόνο λόγω της εκμετάλλευσης στους χώρους δουλειάς αλλά και εξαιτίας διακρίσεων σε βάρος τους. Πολλοί θεωρούνται «παράνο-

μοι μετανάστες», γιατί τα χαρτιά τους δείχνουν τόπο κατοικίας το χωριό της καταγωγής τους και όχι την πόλη όπου έφτασαν. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουν δικαίωμα για περίθαλψη στα τοπικά νοσοκομεία, τα παιδιά τους δεν μπορούν να πάνε σχολείο, η αστυνομία μπορεί να τους τιμωρήσει.

Παρά τις σκληρές συνθήκες, υπάρχει αντίσταση. Οι απεργίες στην Foxconn και στην Honda τα προηγούμενα χρόνια έγιναν πλατιά γνωστές. Όπως έγραφε η Εργατική Αλληλεγγύη:

«Η απεργία στη γιαπωνέζικη Χόντα είναι η σημαντικότερη μάχη, όμως απεργίες έγιναν και στην επίσης γιαπωνέζικη Μπράντλεϊ και στις ταϊβανέζικες Φοξκόν και Σμαρτμπόλ. Η πρώτη απεργία στη Χόντα ξεκίνησε στις 17 Μάη (2010) και έπαιξε ρόλο καταλύτη. Μπόρεσε να γίνει θέμα διότι χωρίς τα σανζιμάν από το εργοστάσιο της Φοσάν, η παραγωγή της Χόντα μπλοκάρισε στα εργοστάσια της Καντόνας και της Γουχάν, της μεγαλύτερης πόλης της κεντρικής Κίνας. Οι εργάτες ζητούσαν 40% αύξηση για να εξισωθούν με τους εργάτες της Χόντα σε άλλα εργοστάσια. Η εργοδοσία κατάρρε να ξαναβάλει την παραγωγή σε κίνηση αφού παραχώρησε 24-33% αυξήσεις. (...) Την Τέταρτη, 9 Ιούνη, ξεκίνησαν την απεργία τους οι εργάτες στο εργοστάσιο Honda Lock στην πόλη Τζονγκσάν. Οι 1700 εργάτες αυτού του εργοστασίου κατασκευάζουν κυρίως κλειδαριές και καθρέφτες. Η αφορμή φαίνεται να ήρθε το πρωί εκείνης της Τετάρτης, ο φύλακας χτύπησε μια εργάτρια και δεν την άφησε να μπει για δουλειά, επειδή δεν είχε σωστά καρφιτσωμένο το όνομά της στο πουνκάμισό της. (...) Οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άντρες στο εργοστάσιο και οι πιο πολλές είναι 20 με 25 χρονών. Καταγγέλλουν ότι δουλεύουν με οχτάωρη ορθοστάσια και στις έγκυες γυναίκες επιτρέπεται να κάθονται μόνο στο τελευταίο τρίμηνο της εγκυμοσύνης. Απαγορεύεται να μιλάς την ώρα της εργασίας και

για την τουαλέτα χρειάζεται ειδική άδεια. Οι επιστάτες κάνουν επίπληξη ακόμη και για το πόση ώρα σου παίρνει να πιεις νερό».²⁷

Αυτές είναι μάχες που θυμίζουν τις πρωτοπόρες εργάτριες των αρχών του 20ου αιώνα, αυτές που έμειναν στην ιστορία γιατί διεκδικούσαν «Ψωμί και τριαντάφυλλα». Κι ανάμεσά τους ζουν πολλοί εργάτες και εργάτριες που θυμούνται τις παλιές μάχες, όπως ο Σουάν, ένας μετανάστης που δουλεύει σαν σεκιούριτι σε μια γειτονιά του Πεκίνου και είχε τρεις θείους που πολέμησαν για τη νίκη της επανάστασης. Στη συνέντευξή του που δημοσιεύει η Hsiao-hung Pai στο βιβλίο της δηλώνει: «Δεν ξέρω τι είναι ο σοσιαλισμός. Δεν μπορώ να διαβάσω Μαοξ. Αλλά ξέρω τι δεν είναι σοσιαλισμός. Δεν είναι αυτό που έχουμε εδώ σε αυτή τη χώρα».²⁸

Δεν ξέρουμε πότε θα ξεσηκωθεί ξανά η εργατική τάξη της Κίνας με το νέο μέγεθος και τις νέες δυνατότητες που έχει αποκτήσει. Ξέρουμε όμως σίγουρα ότι όσοι ξεχνούν την ύπαρξή της και περιορίζονται είτε να γκρινιάζουν ότι «δεν υπάρχουν πια οι βιομηχανικοί εργάτες της παλιάς εργατικής τάξης», είτε ότι απειλούμαστε από «κινεζοποίηση» των συνθηκών εργασίας εξαιτίας της εκμετάλλευσης εκεί, κάνουν τραγικό λάθος. Απέναντι στον αποσταθεροποιημένο παγκόσμιο καπιταλισμό όπου αναδύεται η κινεζική υπερδύναμη, η ελπίδα μας παραμένει αυτό που διακήρυξε ο Μαοξ: «Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε», από την Αθήνα ως τη Σαγκάη!

Σημειώσεις

1. <https://data.worldbank.org/country/china>
2. Πάνος Γκαργκάνας, Η κρίση στην Κορεατική χερσόνησο, περιοδικό Σοσιαλισμός από τα κάτω No 125, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2017, <http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1017>
3. <https://www.reuters.com/article/us-davos-meeting-china/in-davos-xi-makes-case-for-chinese-leadership-role-idUSKBN15118V>
4. <https://mronline.org/2017/10/18/mao-reconsidered/>

5. Chris Harman, A people's history of the World, Bookmarks 1999, σελ. 224. Κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις εκδόσεις Τόπος.
6. Wolfgang Franke, A century of Chinese revolution 1851-1949, Basil Blackwell 1970.
7. Selected Works of Mao Tse-Tung, Volume II, Foreign Languages Press, Peking 1967, σελ. 328
8. Harold R. Isaacs, The tragedy of the Chinese revolution, Stanford University Press 1961, σελ. 55
9. Στο ίδιο, σελ. xix
10. Λεάνδρος Μπόλαρης, «Νοέμβριος 1927, η επανάσταση 10 χρόνια μετά», Εργατική Αλληλεγγύη No 1301, 29/11/2017, <http://ergatiki.gr/article.php?id=17431&issue=1301>
11. Noel Barber, The fall of Shanghai, Readers Union limited, London 1980, σελ. 27
12. Dick Wilson, The Long March, Penguin 1977. Συγκλονιστική καταγραφή της πορείας χιλιάδων μαχητών από το Κιανγκσί στα νοτιοανατολικά μέχρι το Σενσί στα βορειοδυτικά της Κίνας με συνεχείς μάχες και σκληρές αντιξοές συνθήκες σε ψηλά βουνά και αδιάβατα ποτάμια. «Μια διαδρομή διπλάσια από το πλάτος των ΗΠΑ από τη Νέα Υόρκη ως το Σαν Φρανσίσκο».
13. Simon Gilbert, Class and class struggle in China today, International Socialism Journal No 155, summer 2017, σελ. 153. <http://isj.org.uk/class-and-class-struggle-in-china-today/>
14. Mao Tse Tung, Four essays on philosophy, Foreign language press, Peking 1968, σελ. 52
15. Στο ίδιο, σελ. 45
16. Selected Works of Mao Tse Tung, volume II, σελ. 326-8
17. Κρίς Χάρμαν, Άλεξ Καλλίνκος, Πάνος Γκαργκάνας, Πώς χάθηκε η Ρώσικη επανάσταση; Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 1998, σελ. 66.
18. Tony Cliff, Selected writings, volume 3, Marxist theory after Trotsky, Bookmarks 2003, τα κεφάλαια Mao Tse Tung and Stalin, και Crisis in China.
19. Στο ίδιο σελ. 230.
20. Πώς χάθηκε η Ρώσικη επανάσταση, σελ. 100
21. Jean Daubier, Histoire de la revolution culturelle proletarienne en Chine, Cahiers libres 170-171, Maspéro, 1970. William Hinton, Hundred day war: the cultural revolution at Tsinghua university, Monthly Review, vol.24 no.3, July-august 1972. Roderick Macfarquhar, Michael Schoenhals, Mao's last revolution, Harvard, 2008.
22. Macfarquhar και Schoenhals, όπου πιο πάνω, σελ. 174
23. Τσάρλι Χορ, Κίνα από τη Μεγάλη πορεία στη Σφαγή της Τιενανμέν, Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 46 και στο Παράρτημα II. Το κείμενο της Διακήρυξης είχε δημοσιευθεί για πρώτη φορά στα ελληνικά στην εφημερίδα της ΟΣΕ Εργατική Πρωτοπορία No 37, Δεκέμβριος 1980
24. Simon Gilbert, όπου και πιο πάνω, σελ. 157
25. Hsiao-hung Pai, Scattered sand, Verso 2013, σελ. 2
26. «Από τη σκοπιά ενός κόμματος της ευρωπαϊκής Αριστεράς, όπως ο ΣΥΡΙΖΑ, έχουμε σίγουρα σημαντικές κριτικές παρατηρήσεις να καταθέσουμε αντιπαράβλλοντας τη δική μας ανάλυση περί δημοκρατίας και σοσιαλισμού με την κινεζική οπτική. Αυτό που, όμως, δεν μπορεί να αγνοηθεί από κανέναν, είναι ότι σε μια περίοδο παγκόσμιας κρίσης, ύφεσης και διεύρυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού, η Κίνα, βασισμένη σε ένα ιδιότυπο μείγμα κεντρικού σχεδιασμού και οικονομίας της αγοράς, αναπτύσσεται ραγδαία και έχει κατορθώσει να βγάλει πλέον 13 εκατομμύρια ανθρώπους από τα όρια της φτώχειας κάθε χρόνο και να βελτιώνει συνεχώς τις συνθήκες ζωής του πληθυσμού, επίτευγμα ασύλληπτο σε μέγεθος και σίγουρα ευρισκόμενο στον αντίποδα των ευρωπαϊκών πολιτικών προτεραιοτήτων», Γιάννης Μπουρνούς στην Αυγή 31 Δεκέμβρη 2017. <http://www.avgi.gr/article/10811/8619218/gia-ton-diethne-rolo-kai-tis-proteraiotetes-tes-kinas>
27. Απεργίες στην Κίνα, Εργατική Αλληλεγγύη No 922, 17 Ιούνη 2010, <http://ergatiki.gr/article.php?id=149>
28. Hsiao-hung Pai, στο ίδιο, σελ. 221.

Βιβλιοκριτική

Η Ελλάδα στο Μεσοπόλεμο

Επιμέλεια: Έφη Αβδελά,
Ραϋμόνδος Αλβανός,
Δημήτρης Κουσουρής,
Μενέλαος Χαραλαμπίδης

Σελίδες 288, 18 ευρώ

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2017

Η παραδοσιακή αφήγηση για το Μεσοπόλεμο τον τοποθετεί ανάμεσα στην τραγωδία της Μικρασιατικής καταστροφής του 1922 και του θριάμβου του 1940. Παρουσιάζεται ως η περίοδος που ολοκληρώνεται η εθνική ενοποίηση και η Ελλάδα αρχίζει να μετασχηματίζεται από οπισθοδρομική και υπανάπτυκτη πρώην επαρχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας σε ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος, με πρωτεργάτη αυτού του μετασχηματισμού τον εθνάρχη Βενιζέλο. Αν και αυτή η αφήγηση είναι κατά βάση φιλελεύθερης προέλευσης, έχει ασκήσει μεγάλη επίδραση και στην αριστερά. Μια πιο κριτική παραλλαγή αυτής της αφήγησης τονίζει τα συνεχή πραξικοπήματα, την καθυστερημένη ύπαιθρο και τη μάζα των εξαθλιωμένων αγροτών: όλα αυτά αντανakλούν τα όρια του αστικού εκσυγχρονισμού του Μεσοπολέμου και την «καχεκτική αστική τάξη» που δεν μπορούσε να φέρει το έργο σε πέρας. Μια τέτοια εκδοχή υιοθέτησε το ΚΚΕ τη δεκαετία του 1930, όταν εγκατέλειψε την επαναστατική προοπτική και αποδέχτηκε τις συμμαχίες με τους προοδευτικούς αστούς για την ολοκλήρωση του αστικοδημοκρατικού σταδίου της χώρας.

Ο συγκεκριμένος συλλογικός τόμος τοποθετείται κριτικά απέναντι σε αυτές τις αντιλήψεις. Όπως τονίζει ο Δημήτρης Κουσουρής στην εισαγωγή του τόμου, και όπως δείχνουν τα επιμέρους κεφάλαια, ο καπιταλισμός και η φιλελεύθερη αστική τάξη είναι απολύτως συμβατά με τα πιο αντιδραστικά φαινόμενα: οι «προνεωτερικοί» λήσταρχοι της Ηπείρου είναι ταυτόχρονα στενά συνδεδεμένοι με τους τοπικούς βενιζελικούς βουλευτές, και οι πεφωτισμένοι κρατικοί γραφειοκράτες εκφράζουν το θαυμασμό τους για τις πολιτικές του καθεστώτος του Μουσολίνι.

Στο επίκεντρο των περισσότερων από τα έντεκα κεφάλαια του τόμου είναι η προσπάθεια του κράτους και της άρχουσας τάξης να αντιμετωπίσουν τις εκρηκτικές συνθήκες του Μεσοπολέμου με ένα συνδυασμό κυνισμού, βίας, αδιαφορίας, προπαγάνδας και νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες των από τα κάτω να αντιμετωπίσουν αυτές τις πολιτι-

κές, αλλά και να προσδιορίσουν και να προασπίσουν τα δικά τους συμφέροντα και ανάγκες.

Ένας πρώτος άξονας του τόμου είναι η απαραίτητη βία του ελληνικού κράτους. Η πολεμική εξόρμηση του ελληνικού καπιταλισμού μεταξύ 1912-1922 σήμαινε τη μαζική αποστολή χιλιάδων στρατιωτών στα πεδία της μάχης. Πολλοί από αυτούς επέλεξαν τη λιποταξία και τη φυγή στα βουνά. Ένα από τα κεφάλαια του τόμου αναδεικνύει τη μαζική λιποταξία στην Κρήτη, που οδήγησε σε ένοπλη σύγκρουση με το κράτος στις αρχές του 1921. Άλλη χαρακτηριστική περίπτωση είναι οι δημόσιες εκτελέσεις ληστών για το σωφρονισμό των εξαθλιωμένων μαζών: η απάντηση μιας ομάδας διαρρηκτών σε μια τέτοια δημόσια εκτέλεση στη Θεσσαλονίκη του 1922 ήταν να αφήσουν ένα σημείωμα που έγραφε «δεν μας τρομάζει ο θάνατος - μας τρομάζει η πείνα».

Ένας δεύτερος άξονας είναι η σύνδεση μεταξύ κράτους και καπιταλιστών. Η απόφαση για τη δημιουργία αυτοκινητοδρόμων ήταν μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για εργολάβους και κερδοσκόπους όπως ο Μακρής, αντιπρόσωπος της Shell και σύνδεσμος με τους τραπεζίτες. Όχι μόνο το μεγαλύτερο μέρος των δρόμων δεν παραδόθηκε ποτέ, αλλά, από τα 300 χιλιόμετρα που τελικά παραδόθηκαν, τα 175 ήταν όλως τυχαία στην Κρήτη, πατρίδα του εθνάρχη Βενιζέλου. Ο εκσυγχρονισμός, η διαφθορά και οι πολιτικές κινήδες ήταν πάντα στενά συνδεδεμένοι.

Ένας τρίτος άξονας είναι αυτός του κυνισμού και της αδιαφορίας του κράτους απέναντι στις ανά-

γκες των πολιτών του. Το μαζικό ρεύμα των προσφύγων του 1922 είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση του φαινομένου, όπως δείχνουν διάφορα κεφάλαια του βιβλίου. Εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες βρέθηκαν πετάμενοι στη μέση του πουθενά στα περίχωρα της Αθήνας, σε περιοχές χωρίς δρόμους, νερό, αποχέτευση ή σχολεία, και με σπίτια που έπρεπε να οικοδομήσουν οι ίδιοι. Οι μορφές αυτοοργάνωσης των προσφύγων και η αλληλεγγύη του εργατικού κινήματος ήταν η μόνη διέξοδος: μια από τις πιο συγκλονιστικές ιστορίες του βιβλίου είναι οι αναμνήσεις ενός νεαρού εργάτη για την επιτυχία των κομμουνιστών να αποσπάσουν από το υπουργείο ένα βυτίο για την αποχέτευση των γειτονιών της Καισαριανής. Οι ομοιότητες με την αντιμετώπιση του σύγχρονου προσφυγικού ρεύματος από το κράτος, και τον κομβικό ρόλο της αυτενέργειας των ίδιων των προσφύγων και των κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων δεν είναι φυσικά καθόλου τυχαίες.

Ένας τέταρτος άξονας είναι αυτός του ρατσισμού και του εθνικισμού. Είναι εντυπωσιακό να διαπιστώνει κανείς μέσα από τα παραδείγματα του βιβλίου το πως τα ίδια επιχειρήματα που χρησιμοποιεί η δεξιά και τα ΜΜΕ απέναντι στους σημερινούς πρόσφυγες χρησιμοποιούνταν ήδη στον Μεσοπόλεμο απέναντι στους «Τουρκόσπορους» Μικρασιάτες. Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η ανάλυση για το πως η απόφαση του δικτάτορα Πάγκαλου για τη δημιουργία του μνημείου του Αγνώστου Στρατιώτη συνδέεται με την προσπάθεια του κράτους να δημιουργήσει μαζικούς διαύλους μετάδοσης της εθνικιστικής ρητορείας.

Απέναντι σε όλα αυτά, κάποια κεφάλαια επικεντρώνονται στις προσπάθειες των απλών ανθρώπων να αντιμετωπίσουν αυτές τις δύσκολες συνθήκες. Οι λιποτάκτες της Κρήτης στηρίζονταν στην αλληλεγγύη των συγχωριανών τους, που κρατούσαν τσίλιες

μην έρθει η χωροφυλακή όσο αυτοί καλλιεργούσαν τα χωράφια τους. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η μελέτη των προσφυγικών σωματείων και γειτονιών της Αθήνας. Αρχικά, οι βενιζελικοί κατάφεραν να ελέγξουν τις προσφυγικές κοινότητες μέσω συμμαχιών με τις ηγεσίες τους και επισείοντας τον μπαμπούλα των βασιλικών. Η προσπάθεια του εργατικού κινήματος και του ΚΚΕ να χτίσει ρίζες στις προσφυγογειτονίες, βάζοντας στην άκρη το διαχωρισμό μεταξύ γηγενών και προσφύγων και προτάσσοντας τα κοινά εργατικά συμφέροντα γνώρισε σημαντική επιτυχία. Ενώ είχε πάρει λιγότερο από 1% στις εκλογές του 1928, το 1933 το ΚΚΕ έφτασε να πάρει 10-12% και να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στους αγώνες αυτού του κόσμου για να αλλάξει τις τραγικές συνθήκες ζωής του.

Ο τόμος αυτός δε φιλοδοξεί να παρουσιάσει μια συνολική ερμηνεία της ελληνικής κοινωνίας του Μεσοπολέμου. Τα κεφάλαια του προσφέρουν πολύτιμες εικόνες από μια πολύ σημαντική περίοδο, που παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με τη σημερινή περίοδο κρίσης. Είναι ένα σημαντικό εφόδιο για όσους θέλουν να δώσουν τις μάχες του σήμερα ενάντια στο ρατσισμό, την κρατική καταστολή και τη μαζική καταστροφή που γεννά το σύστημα που δημιουργήσε τη φρίκη του Μεσοπολέμου.

Κώστας Βλασόπουλος

Προβλήματα της καθημερινής ζωής

Λέον Τρότσκι

Σελίδες 187, 13 ευρώ

Εκδόσεις Μαξιστικό Βιβλιοπωλείο

Όταν το 1923 δημοσιεύονται «Τα προβλήματα της καθημερινής ζωής», στη Μόσχα, ο Τρότσκι συγγραφέας του βιβλίου, είναι κομισάριος του λαού στο στρατό και το ναυτικό. Είχαν περάσει έξι χρόνια από τον Οκτώβρη του 1917, όταν τα σοβιέτ με τους μπολσεβίκους επικεφαλής, πήραν την εξουσία. Ο τσάρος και το καθεστώς του ήταν παρελθόν. Οι καπιταλιστές, σαν άρχουσα τάξη, είχαν εξαφανιστεί, το μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας ήταν στα χέρια του κράτους των εργατών, παρόλες τις γραφειοκρατικές παραμορφώσεις που μπορεί να είχε ως αποτέλεσμα του Α' Παγκόσμιου Πολέμου και της απομόνωσης της ρώσικης επανάστασης.

Για τον Τρότσκι όπως και για τους μπολσεβίκους σοσιαλισμός δε σήμαινε μόνο την ανατροπή του αστικού κράτους και της καπιταλιστικής οικονομίας αλλά ανάπτυξη «μίας κουλτούρας ανθρώπινης και ανθρωπιστικής». Γι' αυτό κάνει την επιλογή, μέσα σε αυτή την κρίσιμη περίοδο, να συζητήσει με εργάτες και στελέχη του κόμματος των μπολσεβίκων από την περιοχή της Μόσχας για τα καθημερινά, «δευτερεύοντα» θα έλεγε κανείς, προβλήματα που αντιμετωπίζουν και στη συνέχεια να εκδώσει τις σημειώσεις του σε αυτό το βιβλίο.

«Η επανάσταση είναι πρώτα απ' όλα το ξύπνημα της ανθρώπινης προσωπικότητας μέσα στα στρώματα εκείνα που κάποτε δεν διέθεταν καμία προσωπικότητα», γράφει. Αυτό σημαίνει ότι η επανάσταση και το χτίσιμο της σοσιαλιστικής κοινωνίας έγινε από ανθρώπους που κουβαλάνε ακόμα στο μυαλό τους τις ιδέες της κοινωνίας την οποία γκρέμισαν, ένα βαρύ φορτίο, συνηθειών

και παραδόσεων αιώνων. «Ένα εργατικό κράτος δεν είναι ούτε πνευματική τάξη, ούτε μοναστήρι. Παίρνουμε τους ανθρώπους όπως τους δημιούργησε η φύση και όπως εν μέρει τους διέπλεσε κι εν μέρει τους σακάτεψε η παλιά κοινωνία. Μέσα σε αυτό το ζωντανό ανθρώπινο υλικό ψάχνουμε να βρούμε σε πιο σημείο μπορούμε να στηρίξουμε το μοχλό της επανάστασης, του κόμματος και του κράτους». Η μάχη για να μην δέρονται οι άντρες τις γυναίκες τους όταν γυρίζουν στο σπίτι μεθυσμένοι, για να μην εκφράζονται αντισημιτικές ιδέες στο εργοστάσιο, για να μην υπάρχει αυταρχική συμπεριφορά και βωμολοχίες στον τρόπο επικοινωνίας, χρειάζεται να είναι ταυτόχρονη και αεχώριστη με τη μάχη για το στερέωμα της επανάστασης και του σοσιαλισμού.

Για τον Τρότσκι και για τους Μπολσεβίκους δεν υπάρχουν δευτερεύοντα ζητήματα που μπορούν να αναβάλλονται για αργότερα όταν οι δομές της κοινωνίας θα το επιτρέπουν. Ήδη από τη πρώτη στιγμή της νίκης της επανάστασης, η νέα εξουσία των Σοβιέτ πέρασε μια σειρά από «διατάγματα», νόμους, που καθιέρωναν πρωτόγνωρες κατακτήσεις σε όλα αυτά τα μέτωπα. Ο πολιτικός γάμος, το «αυτόματο» διαζύγιο, η πλήρης αναμόρφωση του εκπαιδευτικού συστήματος χωρίς τιμωρίες, πειθαρχία του στρατών. Όπως γράφει «η επανάσταση δεν είναι επανάσταση αν, με τις δυνάμεις και τα μέσα που διαθέτει δεν επιτρέψει στη διπλά και τριπλά αλλοτριωμένη γυναίκα να αναπτυχθεί προσωπικά και πολιτικά».

«Είναι φανερό ότι αν δεν αποκατασταθεί η ισότητα του άντρα και της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, δεν μπορούμε να μιλάμε σοβαρά για την ισότητα τους στην παραγωγή και στην πολιτική. Γιατί μία γυναίκα υπόδουλη στην οικογένεια της, στην κουζίνα της, στη μπουγάδα της, στη μόδα, περιορίζει στο ελάχιστο τις

δυνατότητες της να δράσει πάνω στην κοινωνική ζωή και τη ζωή του κράτους». Γι' αυτό μία από τις πρώτες επιλογές της σοσιαλιστικής οικοδόμησης ήταν η απαλλαγή της γυναίκας από το βάρος του νοικοκυριού. «Η κυβέρνηση των εργατών οφείλει να προετοιμαστεί οικονομικά για να 'ναι σε θέση να οργανώσει με σοβαρό και πλήρη τρόπο τη συλλογική μόρφωση των παιδιών, για να 'ναι σε θέση να απαλλάξει την οικογένεια από την κουζίνα και την μπουγάδα. Η συλλογικοποίηση της οικογενειακής οικονομίας και εκπαίδευσης είναι πράγματα αδιανόητα χωρίς την οικονομική ανάπτυξη ολόκληρης της οικονομίας μας... Τότε οι δεσμοί του συζύγου και της γυναίκας δεν θα παρεμποδίζονται από εξωτερικά, επιφανειακά, περιστασιακά και τυχαία στοιχεία. Η σχέση τους δεν θα δηλητηριάζεται αμοιβαία. Θα δουν επιτέλους να εμφανίζεται μπροστά τους μια αληθινή ισότητα δικαιωμάτων. Οι δεσμοί τους θα καθορίζονται μόνο από μια αμοιβαία έλξη. Και για το λόγο ακριβώς αυτό, θα είναι πιο στέρεοι, διαφορετικοί σίγουρα για τον καθένα, αλλά για κανέναν υποχρεωτικοί».

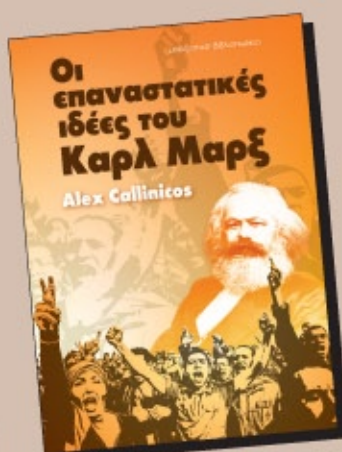
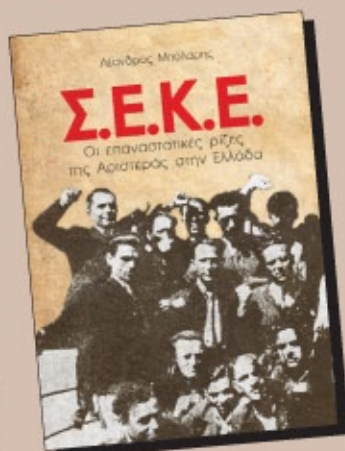
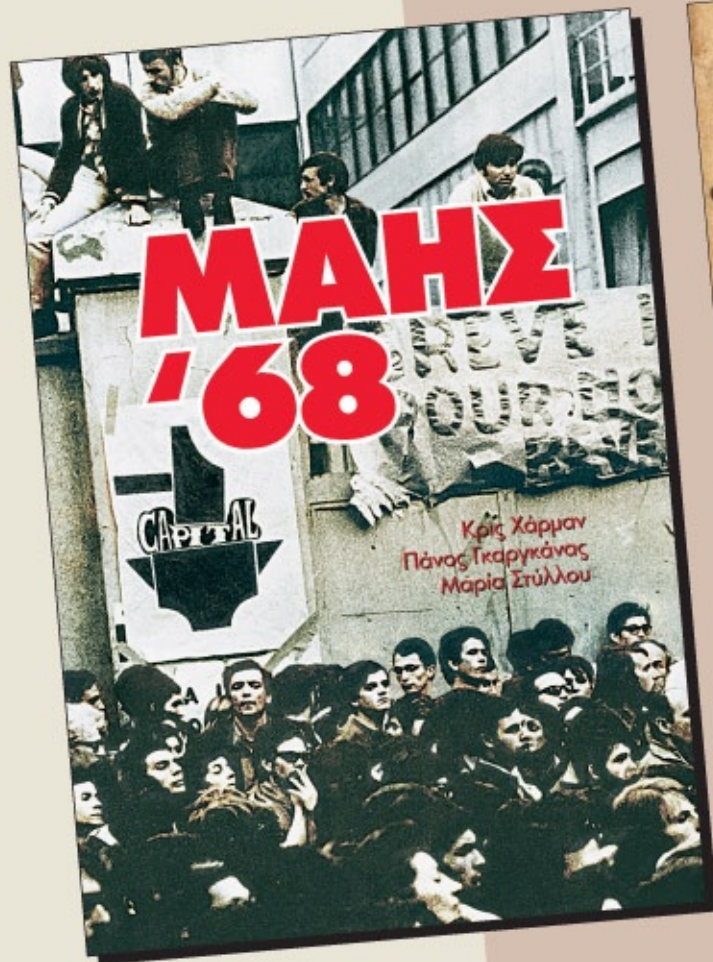
Από τα τέλη της δεκαετίας του '20 μέχρι τη δεκαετία του '70, αυτό το βιβλίο εξαφανίστηκε όπως εξαφανίστηκε ο Τρότσκι από όλες

τις φωτογραφίες της Ρώσικης επανάστασης. Χρειάστηκε το κίνημα του Μάη του '68 για να ανακαλυφθεί ξανά το νήμα αυτής της επαναστατικής παράδοσης. Το 1973 «Τα προβλήματα της καθημερινής Ζωής» εκδόθηκαν στα αγγλικά (στη Νέα Υόρκη) και το 1976 στα γαλλικά. Το 1980 εκδόθηκαν στα ελληνικά από τις εκδόσεις Ουτοπία. Μεταφραστής του βιβλίου ήταν ο Λουκάς Θεοδωρόπουλος, κεντρική μορφή του κινήματος των Ομοφυλόφιλων στην Ελλάδα. Ήταν αποτέλεσμα της κληρονομιάς της Μεταπολίτευσης και του κύματος της αμφισβήτησης απέναντι στις ιδέες του συστήματος αλλά και του σταλινισμού και της αναζήτησης των επαναστατικών ιδεών της ρώσικης επανάστασης. Το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο επανέκδωσε «τα προβλήματα της καθημερινής ζωής» το 2007, στην επέτειο των 90 χρόνων από τη Ρώσικη Επανάσταση.

Αυτό το βιβλίο έχει σημασία και για το σήμερα, στις συζητήσεις και τις αντιπαραθέσεις που ανοίγουν στα κινήματα που παλεύουν ενάντια στη βαρβαρότητα των μνημονίων, το ρατσισμό και το σεξισμό, για το ποια είναι η ρίζα των μορφών καταπίεσης και πώς μπορούμε να απαλλαγούμε από αυτές, χτίζοντας μια κοινωνία ισότητας, ελευθερίας και αλληλεγγύης. Για το πώς μπορούμε να ανοίξουμε το δρόμο για να ανατρέψουμε όλη τη βρώμικη κληρονομιά που δηλητηριάζει την καθημερινή ζωή των ανθρώπων χωρίς εκμετάλλευση απαλλαγμένη από κάθε μορφής καταπίεση, εθνική, θρησκευτική, σεξιστική.

Κατερίνα Θωίδου

Τα βιβλία της χρονιάς

Θα τα βρείτε στο
μαρξιστικό
βιβλιοπωλείο

Φειδίου 14 (πίσω από Τιάνια-ΡΕΦ
τηλ. 2105247584

www.marxistiko.gr

17 Μάρτη • Κρίσιμη μάχη!

ΤΣΑΚΙΣΤΕ ΤΟΥΣ ΦΑΣΙΣΤΕΣ ΣΤΟΡ ΣΤΙΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΜΕ ΛΙΒΥΗ-ΤΟΥΡΚΙΑ

ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ
ΒΑΡΚΕΛΩΝΗ
ΒΑΡΣΟΒΙΑ
ΒΕΡΟΛΙΝΟ
ΒΙΕΝΝΗ
ΓΛΑΣΚΩΒΗ
ΔΟΥΒΛΙΝΟ
ΖΥΡΙΧΗ
ΙΣΤΑΜΠΟΥΛΑ
ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΟΝΔΙΝΟ
ΠΑΡΙΣΙ
ΠΡΑΓΑ
ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ

ΑΘΗΝΑ 17/3
ΟΜΟΝΟΙΑ 3ΜΜ

ΚΕΕΡΦΑ

Κίνηση ΕΝΩΜΕΝΟΙ ΕΝΑΝΤΙΑ στο
ΡΑΤΣΙΣΜΟ και ΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ
www.antiracismfascism.org 6932828964, 2103232871

